

GODIŠNJI IZVJEŠTAJ O RADU **2012**

CBCC

CENTRALNA BANKA CRNE GORE

IZDAVAČ: Centralna banka Crne Gore
Bulevar Svetog Petra Cetinjskog broj 6
81000 Podgorica
Telefon: +382 20 664 997, 664 269
Fax: +382 20 664 576

WEB ADRESA: <http://www.cbcg.me>

SAVJET CENTRALNE BANKE: Mr Milojica Dakić, guverner
Dr Velibor Milošević, viceguverner
Asim Telačević
Dr Milivoje Radović
Dr Milorad Jovović
Dr Srđa Božović

GRAFIČKA PRIPREMA: Andrijana Vujović
Nikola Nikolić

LEKTURA: Bojana Šupeljak

ŠTAMPA: Štamparija OBOD

TIRAŽ: 200 primjeraka

Molimo korisnike ove publikacije da prilikom korišćenja podataka iz Izvještaja obavezno navedu izvor

SPISAK UPOTRIJEBLJENIH SKRAĆENICA

ARIMA	Autoregressive Integrated Moving Average – Autoregresivni integrisani model sa pokretnim prosjecima
ATM	Automated Teller Machine – Bankomat
BIS	Bank for International Settlements – Banka za međunarodna poravnanja
BDP	Bruto domaći proizvod
CNAC	Nacionalni centar za analizu kovanog novca
CBCG	Centralna Banka Crne Gore
CDS	Credit Default Swaps – Osiguranje od kreditnog rizika
DNS	Deferred Net Settlement – Neto poravnanje u odloženom vremenu
ECB	European Central Bank – Evropska centralna banka
EK	Evropska komisija
EONIA	Euro Overnight Index Average – Evropska efektivna prekonocna stopa
EU	Evropska Unija
ESCB	Evropski sistem centralnih banaka
EUR	Euro
EZ	Evropska Zajednica
ETSC	European Technical and Scientific Centre –Evropski centar za tehničku i naučnu saradnju
FED	Federal Reserve System – Sistem federalnih rezervi
FSDPL2	Fiscal Sustainability Development Policy Loan – Razvojni kredit za fiskalnu održivost
FSPBG	Financial Sector Policy Based Guarantee – Kreditne garancije za razvoj finansijskog sektora
HOV	Hartije od vrijednosti
GBS	Glavni bankarski sistem
GFI	Godišnji finansijski izvještaj
ICAAP	Internal Capital Adequacy Assesment Process – Procjena adekvatnosti internog kapitala
IT	Information Technology
ICT	Information and Communication Technology – Informacijsko komunikacijska tehnologija
ISO	International Organization for Standardization – Međunarodna organizacija za standardizaciju
IEC	International Electrotechnical Commission – Međunarodna komisija za elektrotehniku
MMF	Međunarodni monetarni fond
MONEYVAL	Komitet eksperata Savjeta Evrope za evaluaciju mjera u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma
MONSTAT	Zavod za statistiku Crne Gore
MPS	Međubankarski platni sistem
MRS	Međunarodni računovodstveni standard
MSFI	Međunarodni standardi finansijskog izvještavanja
MFI	Mikrokreditna finansijska institucija
NAC	Nacionalni centar za analizu novčanica
NCC	Nacionalni centar za borbu protiv falsifikata
NPL	Non-performing loans - Nekvalitetni krediti
OLAF	European Anti-Fraud Office – Evropska kancelarija za borbu protiv prevara
PBG	Policy-Based Guarantees – Kreditne garancije za razvoj
PDV	Porez na dodatnu vrijednost
PEP	Pretpristupni ekonomski program
PIF	Privatizaciono-investicioni fond
PN	Prinudna naplata
RTGS	Real Time Gross Settlement – Bruto poravnanje u realnom vremenu
SB	Svjetska Banka
SDI	Strane direktne investicije
SDR	Special Drawing Rights – Specijalna prava vučenja
SSP	Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju
SREP	The Supervisory Review and Evaluation Process – Smjernice za proces supervizorskog pregleda i ocjene
UN DESA	United Nations Department of Economic and Social Affairs – Odjeljenje Ujedinjenih nacija za ekonomska i socijalna pitanja
USD	Američki dolar
VaR	Value at Risk

SADRŽAJ

UVODNA RIJEČ GUVERNERA CBCG	7
1. MAKROEKONOMSKI AMBIJENT I STANJE PRIVREDE	11
1.1. Makroekonomski ambijent	13
1.2. Kretanja u bankarskom sistemu	17
1.2.1. Kretanja kamatnih stopa banaka	18
1.2.2. Kretanje kamatnih stopa MFI	20
1.3. Kretanja u realnom sektoru	20
1.3.1. Kretanja u najvažnijim sektorima crnogorske privrede	20
1.3.2. Pokazatelji realnog sektora dobijeni obradom godišnjih računa	21
2. OSTVARIVANJE POLITIKE CBCG U IZVJEŠTAJNOJ GODINI	25
2.1. Politika CBCG u izvještajnoj godini	27
2.2. Aktivnosti na realizaciji politike CBCG	28
2.2.1. Monetarna i finansijska stabilnost	28
2.2.2. Platni promet	50
2.2.3. Upravljanje međunarodnim rezervama	56
2.2.4. Aktivnosti trezora	60
2.2.5. Pristupanje EU i saradnja sa međunarodnim finansijskim institucijama	62
2.2.6. Upravljanje ljudskim resursima	64
2.2.7. Odnosi s javnošću i transparentnost	65
2.2.8. CBCG kao društveno odgovorna institucija	66
2.3. Aktivnosti Banke iz oblasti podrške efikasnog ostvarivanja osnovnih funkcija Centralne banke u izvještajnoj godini	67
2.3.1. Upravljanje rizicima u Centralnoj banci Crne Gore u funkciji ostvarivanja politike	67
2.3.2. Informaciono tehnološke aktivnosti Centralne banke u funkciji ostvarivanja politike	68
2.4. Finansijsko poslovanje CBCG u 2012. godini	68
2.4.1. Bilans uspjeha Centralne banke na dan 31.12.2012. godine	68
2.4.2. Bilans stanja Centralne banke na dan 31.12.2012. godine	74
2.4.3. Izvještaj o promjenama na kapitalu na dan 31.12. 2012. godine	75
3. MAKROEKONOMSKE PROGNOZE ZA 2013. GODINU	77
3.1. Prognoza makroekonomskih indikatora	79
3.1.1. Projekcija kretanja inflacije za 2013. godinu	79
3.1.2. Projekcija bruto domaćeg proizvoda (BDP-a) Crne Gore za 2013. godinu	80
3.1.3. Projekcija ostalih makroekonomskih agregata za 2013. godinu	82
4. POLITIKA CENTRALNE BANKE U 2013. GODINI	85
4.1. Politika CBCG u 2013. godini	87
4.2. Smjernice za ostvarivanje Politike CBCG u 2013. godini	88
5. PRILOZI	95

UVODNA RIJEČ GUVERNERA CBCG

Godina 2012. je bila godina brojnih izazova. Ekonomski rast je bio ispod očekivanja, nastavljena je tendencija rasta javnog duga, opadanja kreditne aktivnosti, rasta nelikvidnosti privrede i preliivanja negativnih šokova iz regiona i EU. Kao pozitivne tendencije mogu se izdvojiti rast depozita, visok priliv SDI i rast broja turista.

Značajno usporavanje privredne aktivnosti, započeto je još u posljednjem kvartalu 2011. godine, ali je dodatno pojačano posljedicama vremenskih nepogoda u zemlji u prvom kvartalu 2012. godine. Takođe, rast cijena nafte i hrane na međunarodnom tržištu, kao i usporavanje oporavka u zemljama sa kojima Crna Gora ima značajnu spoljnotrgovinsku razmjenu, negativno su uticali na poslovni ambijent u zemlji tokom cijele godine. Procjena CBCG je da je stopa rasta BDP-a u 2012. godini bila u rasponu od -0,5% do 0,3%.

Godišnja inflacija, mjerena potrošačkim cijenama, u decembru 2012. godine iznosila je 5,1%, dok je prosječna godišnja stopa iznosila 4,1%. Inflacija je bila na značajno višem nivou od inflacije u Eurozoni (2,2%), kao i od godišnje inflacije u EU (2,3%).

Bankarski sektor je pokazao adekvatan stepen otpornosti na produženi uticaj krize i iskazao relativno stabilno poslovanje tokom 2012. godine, uz kontinuiran rast likvidnih sredstava i depozita.

Razvoj negativnih tendencija i rast nelikvidnosti u realnom sektoru, imali su negativan uticaj na kvalitet aktive u bilansima banaka i doveli do daljeg rasta nekvalitetnih kredita. Uprkos padu ukupnih kredita od 4,8%, može se konstatovati da je bankarski sektor odobrio značajan iznos novih kredita od 702,6 miliona eura. Time je bankarski sektor djelimično amortizovao nedostajuću likvidnost u realnom sektoru.

Kamatne stope su bile na nezadovoljavajućem nivou. Takođe, usljed tendencije manje podrške matičnih banaka zbog regulatornih zahtjeva njihovih regulatora, banke subsidijari su agresivnije krenule u osvajanje domaćih izvora na svim lokalnim tržištima, pa tako i u Crnoj Gori. Konkurencija kod privlačenja lokalnih depozita je kreirala dodatni pritisak na nivo pasivnih, ali isto tako i aktivnih kamatnih stopa u sistemu. Stoga je CBCG krajem 2012. godine donijela Odluku o privremenom ograničavanju kamatnih stopa, koja je, na bazi preliminarnih podataka, dala pozitivne rezultate u snižavanju kamatnih stopa. Tako su u decembru, prvi put, kamatne stope na novoodobrene kredite bile niže od kamatnih stopa na ukupne kredite.

Regulatorne aktivnosti Centralne banke, koje se odnose na sektor bankarstva u 2012. godini, bile su skoncentrisane na unapređivanje regulatornog okvira u cilju njegove harmonizacije sa propisima Evropske unije, sa međunarodnim standardima Bazela II i Bazela III, kao i na implementaciju međunarodnih računovodstvenih standarda i međunarodnih principa poslovanja u ovoj oblasti, uz promovisanje jačanja korporativnog upravljanja.

Izmijenjena je i važeća regulativa, kojom se obezbeđuje da se, pri vrednovanju finansijske imovine banaka primjenjuju međunarodni računovodstveni standardi u kombinaciji sa prudencionim filterima. Ovo je ujedno, i najznačajnija promjena u regulatornom okviru, izvršena u 2012. godini.

Takođe, CBCG je značajan dio svojih aktivnosti usmjerila ka unapređenju procesa upravljanja rizicima u bankama i supervizije zasnovane na rizicima, stvaranju jače veze između kapitalnih zahtjeva i izloženosti rizicima na nivou banaka i politici kontraciklične kapitalne zaštite. Na ovaj način je povećana otpornost bankarskog sektora na negativne šokove, te doprinijeto očuvanju finansijske stabilnosti kao preduslova oporavka ekonomije.

Sa ciljem očuvanja finansijske stabilnosti, CBCG je tokom 2012. godine na redovnoj osnovi sprovođila stresno testiranje banaka koje uključuje kalibraciju ključnih varijabli, čije implikacije mogu negativno uticati na poslovanje banaka. U 2012. godini, u skladu sa rezultatima obavljenog stresnog testiranja, bankarski sektor u Crnoj Gori je dokapitalizovan u ukupnom iznosu od 46,5 miliona eura.

Značajna aktivnost sa aspekta očuvanja finansijske stabilnosti se odnosila na usvajanje Plana za upravljanje finansijskom krizom na nivou cjelokupnog finansijskog sistema (tzv. National Contingency Plan). Ovaj plan je usvojio Savjet za finansijsku stabilnost, uz učešće CBCG, Ministarstva finansija i svih regulatora finansijskog sistema. Plan će omogućiti da se efikasno, efektivno, konzistentno i sveobuhvatno prati, identifikuje i eventualno sprečava i/ili ublažava razvoj potencijalnih sistemskih rizika u finansijskom sistemu. Na ovaj način Crna Gora će mnogo spremnije dočekati neku eventualnu buduću krizu.

Ohrabrujuće djeluje konstantan rast štednje, koji je bio prisutan i tokom 2012. godine, ukazujući da se kod privrednih učesnika i stanovništva razvila sklonost ka kreiranju sopstvenih zaštitnih mehanizama za slučaj daljeg razvoja negativnih trendova na tržištu. Proces restrukturiranja banaka je bio intenzivan do kraja 2011. godine, i manjim intenzitetom je nastavljen i u 2012. godini. Očekuje se, da će ovaj proces dodatno biti osnažen implementacijom modela restrukturiranja loših kredita, koji razvija CBCG u saradnji sa Svjetskom bankom. Ipak, treba napomenuti da će oporavak realnog sektora i restrukturiranje i refinansiranje ovog sektora dominantno uticati na kvalitet portfolija i poslovanje banaka u budućem periodu.

Tokom 2012. godine, Crna Gora je ostvarila značajan napredak u procesu evropskih integracija. Savjet ministara EU je 26.06.2012. godine donio odluku o otvaranju pregovora za pristupanje Crne Gore EU, koji su zvanično i započeli održavanjem bilateralne međuvladine konferencije u Briselu. CBCG je dobila značajnu ulogu u procesu integracija Crne Gore u EU. Predstavnici Centralne banke imenovani su za članove i šefove velikog broja pregovaračkih poglavlja, a CBCG faktički vodi pregovore za poglavlja 4, 9, 17 i 18. CBCG je učestvovala i u izradi godišnjeg Izvje-

štaja o napretku Crne Gore, Pretpristupnog ekonomskog programa (PEP), Nacionalnog programa za integracije (NPI), Izvještaja o realizaciji obaveza iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) i drugih dokumenata.

Centralna banka je nastojala da posluje u skladu sa najvišim standardima transparentnosti i da pravovremeno informiše domaću i stranu javnosti o svim važnim pitanjima, putem redovnih i povremenih publikacija, saopštenjima za javnost, nastupima u brojnim medijima i dr.

Kao društveno odgovorna institucija, i prema zaposlenima i društvu u cjelini, Centralna banka je tokom 2012. godine dala veliki doprinos realizaciji ciljeva savremenog građanskog društva kroz brojne i raznovrsne aktivnosti, a preovladavale su akcije humanitarnog karaktera. Doprinos razvoju civilnog društva CBCG je dala otvaranjem Muzeja novca 11. aprila 2012. godine. Na ovaj način CBCG je otpočela jedan dugoročan projekat koji za cilj ima očuvanje i zadržavanje istorijskog i kulturnog nasljeđa iz oblasti numizmatičkih vrijednosti u Crnoj Gori. Iz tog razloga, Muzej novca ima veliku istorijsku, kulturnu i edukativnu vrijednost za sve građane i posjetioce Crne Gore.

U 2012. godini, shodno Politici Centralne banke, nastavljene su aktivnosti usmjerene ka daljem razvoju Centralne banke „kao organizacije koja uči“, Ovo je podržano ulaganjima u stručno i profesionalno obrazovanje zaposlenih, koje je neophodno u izazovnom vremenu dinamičnih promjena.

Kada su u pitanju očekivanja vezana za 2013. godinu, sve projekcije ukazuju da će oporavak biti i dalje blag, i u velikoj mjeri uslovljen oporavkom u međunarodnom i regionalnom okruženju, ali isto tako i dalje opterećen unutrašnjim neravnotežama i neefikasnostima.

Ključni izazov u 2013. godini, kao i prethodne godine, odnosi se na fiskalnu stabilnost. Veći nivo akumuliranog javnog duga i kontinuirano prisustvo budžetskog deficita u dužem nizu godina stvara zabrinutost, ali sa druge strane, ohrabruju mjere usmjerene ka fiskalnoj konsolidaciji i suzbijanju sive ekonomije. Očekuje se da će i u 2013. godini biti prisutni brojni izazovi koji dolaze iz našeg okruženja, prije svega, vezani za sporiji rast od očekivanog u Jugoistočnoj Evropi i EU. To bi moglo usporiti i oporavak Crne Gore koju karakteriše visoka ranjivost, što bi dalje dodatno opteretilo fiskalnu politiku, realni sektor, a time i banke. Sve ovo zahtijeva oprezniju fiskalnu politiku u narednom periodu kako finansijska stabilnost ne bi bila ugrožena. Ključni izazov za CBCG u narednoj godini će se odnositi na snižavanje učešća „loših kredita“. U ovom kontekstu CBCG je u saradnji sa Svjetskom bankom i Minstarstvom finansija započelo aktivnosti u cilju restrukturiranja „loših“ kredita.

Guverner CBCG

Milojica Dakić

1 **MAKROEKONOMSKI AMBIJENT I STANJE PRIVREDE**

1.1. Makroekonomski ambijent

Makroekonomski ambijent u Crnoj Gori je i u 2012. godini bio pod snažnim uticajem „prelivanja“ trendova iz međunarodnog, najviše evropskog okruženja. Usporavanje privredne aktivnosti i revidiranje prognoza rasta naniže u zemljama EU, uticalo je i na stanje privrede u Crnoj Gori.

Ministarstvo finansija je, u prvoj polovini godine, usljed negativnih tendencija na tržištu i povećanih očekivanja za usporavanje rasta u zemlji i širem okruženju, od optimistične procjene realnog rasta od 2% BDP-a iz osnovnog scenarija, revidiralo stopu na scenario nižeg rasta od 0,5 %.

Tabela 1.1

Prognozirane stope rasta BDP-a Crne Gore u 2012. i 2013. godini (u%)

Institucija	Evropska komisija	EBRD	MMF	UN	
				DESA	
2012.	0,2	0,3	0,2	0,4	
2013.	2,2	0,8	1,5	1,5	

Izvor: Internet stranice navedenih institucija

Tabela 1.2

Prognozirane stope rasta BDP-a Crne Gore u 2012. i 2013. godini (u%)

BDP Crne Gore (Ministarstvo finansija) PEP	Procjena	Osnovni scenario		Scenario nižeg rasta	
	2012.	2012.	2013.	2012.	2013.
Realni rast BDP-a	0,5	2	2,5	0,5	1,0

Izvor: Pretpristupni ekonomski program za CG 2012-2015. (decembar 2012)

Pored snažnog usporavanja oporavka realnog sektora, karakteristika 2012. godine je i porast cijena na malo, odnosno inflacije od 5,1%. Ovako značajno povećanje cijena rezultat je administrativnog povećanja cijene električne energije, povećanja akciza na određene proizvode, kao i visokih cijena poljoprivrednih proizvoda nastalih kao posljedica vremenskih nepogoda tokom godine.¹ Pozitivna tendencija je rast broja zaposlenih od 2,1% na godišnjem nivou, dok je godišnja stopa nezaposlenosti iznosila 13,43% (prema Zavodu za zapošljavanje). U 2012. godini evidentan je i blagi rast zarada od 0,72%.

¹ Postoji i sumnja da je inflacija dijelom uzrokovana i promjenom učešća pojedinih proizvoda u potrošakoj korpi u februaru, kada je i registrovana visoka mjesečna stopa inflacije.

avgustu i septembru. Razlog je povećanje cijene električne energije u avgustu i povećanje cijena poljoprivrednih proizvoda u septembru, a koje se isključuju iz obračuna bazne inflacije. Obje stope pred kraj godine bilježe pad i imaju negativan predznak u decembru što se može vidjeti na grafiku br. 1.1.

Usljed usporavanja oporavka i materijalizacije scenarija nižeg rasta, na predlog Vlade i resornog ministarstva, Skupština Crne Gore, u maju 2012. godine, usvojila je rebalans budžeta za 2012. godinu i set fiskalnih mjera, koji su imali za cilj usklađivanje troškova sa smanjenim prihodima budžeta. Prioriteti mjera fiskalne konsolidacije išli su u pravcu nastojanja da se izbjegne povećanje osnovnih poreza, kako se dodatno ne bi smanjila agregatna tražnja i ugrozila likvidnost i konkurentnost privrede. Ukupni primici budžeta sa državnim fondovima, prema preliminarnim podacima Ministarstva finansija, u 2012. godini iznosili su 1.447,4 miliona eura ili 43,5% BDP-a, od čega se na izvorne prihode odnosilo 1.118,8 miliona eura. U odnosu na plan, izvorni prihodi su bili niži za 2,7%, a u odnosu na 2011. godinu za 0,9%.

Ukupni izdaci budžeta u 2012. godini iznosili su 1.451,3 miliona eura ili 43,7% procijenjenog BDP-a. Konsolidovani izdaci budžeta u 2012. godini iznosili su 1.282,6 miliona eura, što čini 38,6% BDP-a. Ostvareni izdaci, u odnosu na 2011. godinu, zabilježili su pad od 2,7%, a u odnosu na planirane bili su veći za 1,8%. Najveće odstupanje izdataka od plana zabilježeno je kod izdataka za subvencije i to rast od 24,9%, odnosno 5,2 miliona eura. U odnosu na prethodnu godinu povećani su rashodi za materijal i usluge (44,6%), kamate (24,2%) i transfere za socijalnu zaštitu (5,9%), dok je kod kapitalnog budžeta došlo do nižeg izvršenja.

Budžet Crne Gore u 2012. godini ostvario je deficit u iznosu od 163,8 miliona eura ili 4,9% BDP-a.

Državni dug Crne Gore na kraju 2012. godine, prema podacima Ministarstva finansija, iznosio je 1.699,5 miliona eura ili 51,1% procijenjenog BDP-a za 2012. godinu. U odnosu na kraj 2011. državni dug je uvećan za 14,6%.

Možemo konstatovati da je učešće državnog duga u BDP-u niže nego u velikom broju zemalja članica EU. Ipak, prisutna je zabrinutost zbog brzog rasta učešća državnog duga u BDP-u, kao i rizika daljeg aktiviranja pojedinih garancija.

Tabela 1.3

Struktura državnog duga, u 000.000 eura

Ukupan državni dug	1.699,5 51,1% BDP
Unutrašnji dug	404,5 12,2% BDP
Spoljni dug	1.295,0 38,9% BDP

Izvor: Ministarstvo finansija

Broj **zaposlenih** u 2012. godini, u prosjeku je iznosio 166.531 i bio je viši za 2,1% u odnosu na prosječan broj zaposlenih u prethodnoj godini. Rast broja zaposlenih u 2012. godini zabilježen je u šesnaest od ukupno devetnaest sektora, pri čemu je najveći rast zabilježen u sektorima: administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti 11,7%, snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija 9,5%, poljoprivreda, ribarstvo i šumarstvo 9,3%, stručne, naučne i tehničke djelatnosti 8,7%, obrazovanje 7,2%. Pad broja zaposlenih od 9,2% zabilježen je u sektoru prerađivačke industrije, 4,2% u sektoru vađenja ruda i kamena i pad od 0,4% u trgovini na veliko i trgovini na malo.

1.2. Kretanja u bankarskom sistemu

Stanje u bankarskom sistemu u 2012. kao i u prethodnoj godini, je stabilno. Nastavljena je restriktivna kreditna politika, kao i prodaja ili izmiještanje dijela kreditnog portfolija faktoring kompanijama ili majkama bankama. Evidentne su promjene u strukturi učešća na tržištu pojedinih banaka. Koeficijent adekvatnosti kapitala na agregatnom nivou na kraju 2012. godine iznosio je 14,71% i opao je za 1,8 procentnih poena u odnosu na kraj 2011, kada je iznosio 16,51%. Na kraju 2012. godine, ukupna sopstvena sredstva banaka iznosila su 290,2 mil. EUR, a ukupna rizikom ponderisana aktiva iznosila je 1.972,7 mil. EUR.

Ukupan kapital banaka u Crnoj Gori na kraju 2012. godine iznosio je 288,7 mil. EUR i smanjen je u odnosu na prethodnu godinu za 16,5 mil. EUR ili 5,42%.

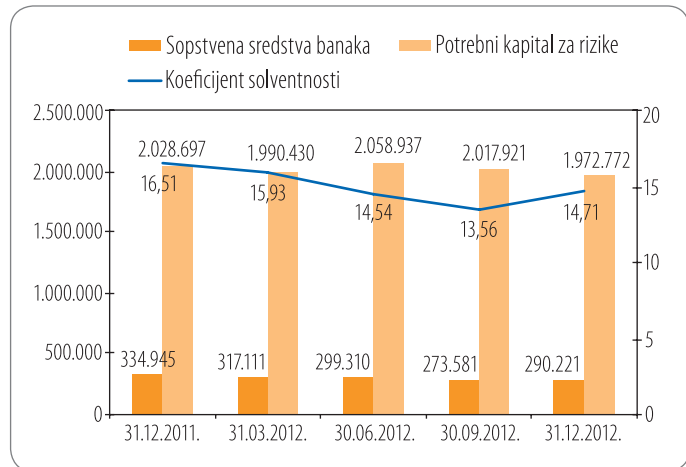
Uprkos činjenici da je osam banaka poslovalo sa dobitkom, visok iznos gubitka tri banke je uticao da bankarski sistem kao cjelina završi 2012. godinu sa negativnim finansijskim rezultatom u iznosu od 56,5 mil. EUR. Osnovne uzroke negativnog poslovanja treba tražiti u visokim troškovima za kreditne gubitke, kao i visokim operativnim troškovima banaka.

Likvidnost bankarskog sektora u 2012. godini bila je na zadovoljavajućem nivou.

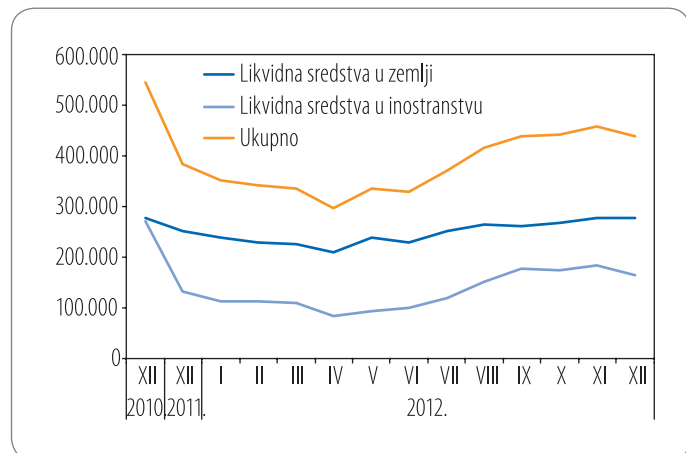
Usljed rasta likvidne aktive banaka, ključni pokazatelji likvidnosti ostvarili su značajan rast na godišnjem nivou (grafik br. 1.5). Dnevni i dekadni pokazatelji likvidnosti banaka bili su iznad propisanog minimuma.

Ukupni krediti su na kraju 2012. godine iznosili 1.862,5 mil. EUR i, u odnosu na prethodnu godinu, smanjeni su za 4,76%. Posmatrano po bankama, u 2012. godini pet banaka je ostvarilo pad kreditne aktivnosti, dok je šest banaka ostvarilo rast. Glavni razlozi daljeg pada kreditne aktivnosti su: prodaja djelova kreditnih portfolija nekih sistemskih banaka, nedovoljna naplata ranije odobrenih kredita, široko rasprostranjena nelikvidnost u realnom sektoru, neadekvatna ročna usklađenost izvora sredstava i plasmana, visoke kamatne stope, kao i dalje prisutan visok rizik poslovanja.

Grafik 1.3
Kretanje koeficijenta solventnosti i njegovih elemenata

Grafik 1.4
Prosječno stanje likvidnih sredstava u zemlji i inostranstvu, u 000 eura

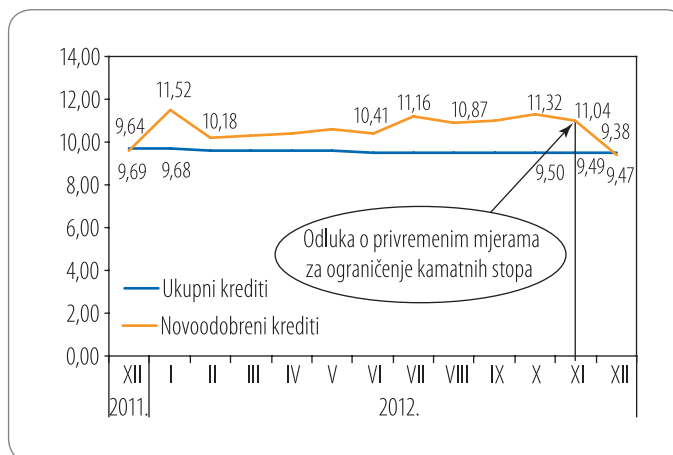

Izvor: Dnevni izvještaji banaka

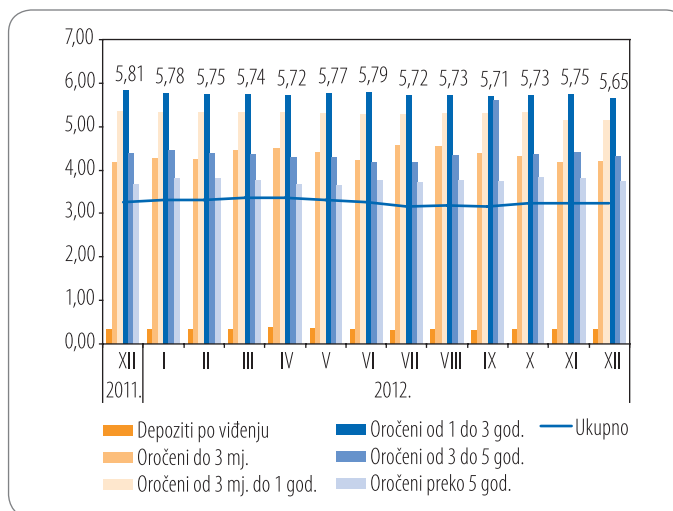
Na kraju 2012. godine, prosječna ponderisana efektivna aktivna kamatna stopa banaka na ukupno odobrene kredite (PPEAKS) je iznosila 9,47%, dok je PPEAKS na novoodobrene kredite iznosila 9,38% (grafik br. 1.6).

Pad je evidentan i na godišnjem i na mjesečnom nivou, kako kod PPEAKS na ukupne kredite, tako i na novoodobrene kredite. Naime, PPEAKS na ukupne kredite je smanjena na godišnjem nivou za 0,22 p.p., dok je kod iste stope kod novoodobrenih kredita prisutan godišnji pad od 0,26 p.p. Na mjesečnom nivou, PPEAKS na ukupne kredite je smanjena za 0,02 p.p., dok na novoodobrene kredite umanjeno iznosi 1,66 p.p.

Grafik 1.6
PPEAKS na ukupne i novoodobrene kredite na nivou sistema, godišnji nivo, %

1.2.1.2 Pasivne kamatne stope

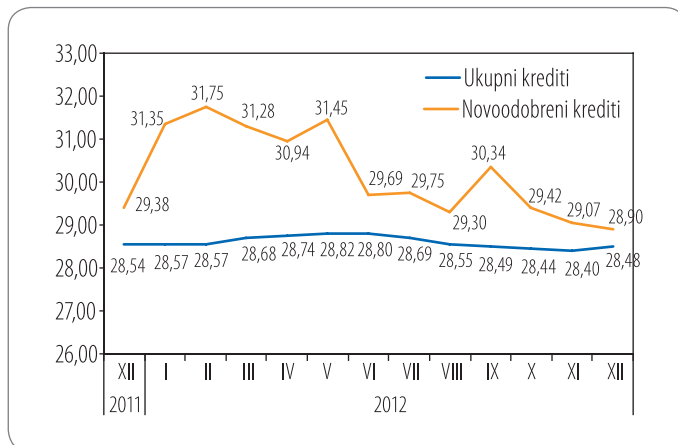
Na kraju 2012. godine, prosječna ponderisana efektivna pasivna kamatna stopa (PPEPKS) na ukupne depozite iznosila je 3,23%. Posmatrano po ročnosti, PPEPKS na depozite po viđenju iznosila je 0,32%, depozite ročnosti do tri mjeseca 4,18%, depozite ročnosti od tri mjeseca do jedne godine 5,15%, depozite ročnosti od jedne do tri godine 5,65%, depozite ročnosti od tri do pet godina 4,33%, a na depozite ročnosti preko pet godina 3,74%.

Grafik 1.7
PPEPKS, godišnji nivo, %

PPEPKS zabilježena na kraju godine bila je za 0,02 p.p. niža u odnosu na kraj 2011. godine (grafik br. 1.7). Niži nivo, u odnosu na kraj prethodne godine, zabilježile su i kamatne stope na depozite po viđenju (0,01 p.p.), depozite ročnosti od tri mjeseca do jedne godine (0,18 p.p.), depozite ročnosti od jedne do tri godine (0,16 p.p.) i depozite ročnosti od tri do pet godina (za 0,06 p.p.). Istovremeno, viši nivo je karakterisao kamatne stope na depozite ročnosti do tri mjeseca (za 0,01 p.p.), i ročnosti duže od pet godina (za 0,07 p.p.).

Grafik 1.8

PPEAKS na ukupne i novoodobrene kredite na nivou sistema, godišnji nivo, %

1.2.2. Kretanje kamatnih stopa MFI

Na kraju 2012. godine, PPEAKS MFI na ukupno odobrene kredite je iznosila 28,48%, što predstavlja godišnji pad od 0,06 p.p. PPEAKS na novoodobrene kredite je iznosila 28,90%, što predstavlja godišnji pad od 0,48 p.p.

1.3. Kretanja u realnom sektoru

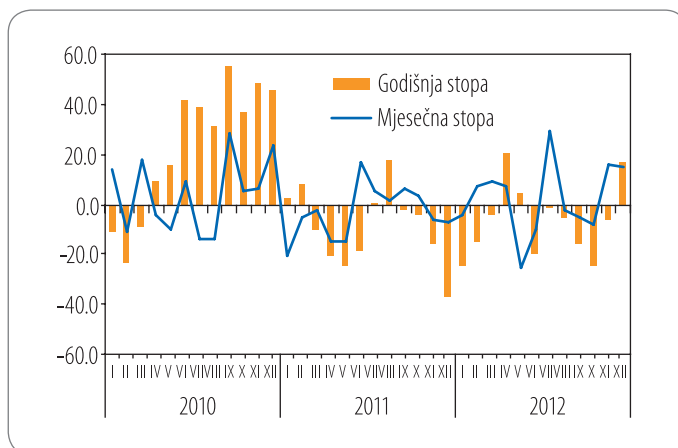
1.3.1. Kretanja u najvažnijim sektorima crnogorske privrede

Industrijska proizvodnja u Crnoj Gori je u 2012. godini ostvarila pad od 7,1%. Pad proizvodnje je zabilježen u sektoru vađenja rude i kamena (21,0%) kao i u sektoru prerađivačke industrije (10,1%). Rast proizvodnje je ostvaren u sektoru snabdijevanja električnom energijom, gasom i parom od 1,4%.

U sektoru vađenja ruda i kamena, oblast ostalo rudarstvo, bilježi rast proizvodnje od 17,6%, a oblast vađenje uglja pad od 9,3%, dok u oblasti vađenja ruda metala nije bilo proizvodnje tokom 2012. godine.

Grafik 1.9

Industrijska proizvodnja

Izvor: Monstat

U prerađivačkoj industriji, četiri od ukupno šesnaest oblasti, ostvarilo je rast proizvodnje u odnosu na 2011. godinu. Najveći rast u prerađivačkoj industriji zabilježen je u oblasti proizvodnje duvanskih proizvoda (276,7%), zatim u oblasti proizvodnje osnovnih farmaceutskih proizvoda i preparata (37,7%), proizvodnja mašina i opreme na drugom mjestu nepomenute (10,8%) i proizvodnja proizvoda od gume i plastike (6,3%). Pad proizvodnje u 2012. godini, u odnosu na 2011. godinu, zabilježen je u dvanaest oblasti, pri čemu je najveći pad od 38,6% zabilježen

u oblasti proizvodnje namještaja, a najmanji pad od 0,9% u oblasti proizvodnje prehrambenih proizvoda.

U 2012. godini nastavljen je pozitivan trend rasta turizma iz prethodne godine. Prema podacima Monstata, Crnu Goru je tokom 2012. godine posjetilo 1.439,5 hiljada turista, što je za 4,8% više nego u 2011. godini. Tokom 2012. godine, ostvareno je 9.151,2 hiljade noćenja što je za 4,3% više u poređenju sa prethodnom godinom. Najveći broj ostvarenih noćenja odnosi se na primorska mjesta (96,8%), zatim planinska mjesta (1,2%), glavni grad (1,1%) i ostala turistička mjesta (0,8%). Veći broj noćenja u 2012. godini, u odnosu na prethodnu godinu, ostvarili su turisti iz Rusije (11,0%), Francuske (9,7%), Italije (5,2%), Ukrajine (30,5%), Njemačke (1,2%), kao i zemalja regiona - Hrvatske (19,9%), Makedonije (10%) i Srbije (11,6%).

Tokom 2012. godine proizvedeno je 240.900 m³ šumskih sortimenata, što je za 13,6% manje nego u istom periodu prethodne godine. Vremenske nepogode početkom godine dobrim dijelom su uticale na pad aktivnosti i slabiju proizvodnju u ovom sektoru.

Nagovještaj oporavka građevinarstva tokom 2011. godine nije nastavljen u 2012. godini. Prema preliminarnim podacima Monstata, ukupna vrijednost izvršenih građevinskih radova tokom 2012. godine, iznosila je 245,8 milion eura i bila je manja za 13,2% u odnosu na isti period prethodne godine, a mjerena efektivnim časovima rada smanjena je za 9,2%. Vrijednost novih ugovora na zgradama iznosila je 32,5 miliona eura, što je za 13,7% manje nego u istom periodu prethodne godine, a vrijednost novih ugovora na ostalim građevinama bila je 33,1 miliona, odnosno 50,6% manje u odnosu na isti period prethodne godine

Prema podacima Monstata, ostvareni rezultati u oblasti saobraćaja u 2012. godini pokazuju različite trendove. U drumskom saobraćaju prevezeno je 38,8% više putnika nego u istom periodu prethodne godine, dok je kod prevoza robe zabilježen pad od 25,4%. Prevoz putnika željeznicom smanjen je za 4,2% (mjereno putničkim kilometrima), dok je prevoz robe smanjen za 45,9% (mjereno tonskim kilometrima). U vazdušnom saobraćaju, prevezeno je 7,8% više putnika nego u 2011. godini, a prevoz roba je smanjen za 28,7%. U pomorskom saobraćaju prevoz robe (mjereno u tonskim miljama) povećan je za 2,2% u odnosu na isti period prethodne godine. Ukupni promet u lukama iznosio je 1.228 hiljada tona, što je za 29,8% manje od ukupno ostvarenog prometa iz prethodne godine.

Ukupan promet u trgovini na malo u 2012. godini bio je viši za 6,7% u odnosu na promet ostvaren u prethodnoj godini, dok su prodaja i otkup proizvoda poljoprivrede, šumarstva i ribarstva u 2012. godini bili viši za 13% u odnosu na prethodnu godinu.

1.3.2. Pokazatelji realnog sektora dobijeni obradom godišnjih računa

Centralna banka Crne Gore nastavila je sa projektom obrade godišnjih finansijskih izvještaja (GFI) pravnih lica iz Crne Gore koja podliježu obavezi dostavljanja ovih izvještaja Poreskoj upravi, shodno odredbama Zakona o privrednim društvima i Zakona o računovodstvu i reviziji.

Naime, Poreskoj upravi je, do 31.03.2012. godine, 17.283 pravna lica dostavilo GFI za 2011. godinu. Centralna banka Crne Gore je od ovog broja obradila 17.136 GFI⁵. Značajno je napomenuti da je broj neobrađenih izvještaja, zbog računovodstvenih nedosljednosti predatih izvještaja, iz godine u godinu sve manji, što ukazuje na značajan napredak u primjeni osnovnih pravila ispunjavanja izvještaja. Značaj kvalitetnog ispunjavanja finansijskih izvještaja ogleda se u tome što GFI služe za obračun BDP-a Crne Gore, tako da netačni finansijski izvještaji dovode ne samo do pogrešnih procjena ovog makroagregata, već i do pogrešnih analitičkih zaključaka koji proizilaze iz nekvalitetne statističke osnove. Ovakva analogija postoji i na mikronivou: kretanje nivoa kratkoročne i dugoročne zaduženosti pojedinih sektora, njihove likvidnosti, profitabilnosti, dovode do loše informisanosti banaka o bonitetu klijenta. Takođe, nekvalitetnom statističkom osnovom preduzeća povećava se i asimetričnost informacija između banaka (kako nacionalnih, tako i internacionalnih) i klijenata - privrednih društava, što utiče na rast rizika. Porast rizika utiče na rast kamatnih stopa, kao i na rast nekvalitetne aktive u okviru bankarskog sektora.

Inače, ukupan broj obrađenih GFI je, kao i ranijih godina, manji u odnosu na ukupan broj registrovanih pravnih lica koja su obavezna da ih dostave, te se agregatni pokazatelji dobijeni obradom dostavljenih GFI, mogu i dalje smatrati uslovno reprezentativnim za crnogorsku ekonomiju.

Rezultati dobijeni agregiranjem podataka iz iskaza o ukupnom rezultatu (bilansa uspjeha) pokazuju da je crnogorska privreda ostvarila negativan neto rezultat, odnosno gubitak u iznosu od 160,35 miliona eura, čime je zaustavljen pozitivan trend iz prethodne godine (kada je ostvaren pozitivan neto rezultat u iznosu od 74,32 miliona eura). Ovakav rezultat uslovljen je većim rastom ukupnih (poslovnih, finansijskih i ostalih) rashoda u odnosu na ukupne poslovne i druge prihode.

Ukupni prihodi povećani su za 189,69 miliona eura (što predstavlja porast od 2,9 % na godišnjem nivou), dok su ukupni rashodi povećani za 541,15 miliona eura, odnosno 6,4 %, u odnosu na prethodnu godinu.

Povećanje ukupnih prihoda zabilježeno je u sektorima: trgovina na veliko i malo, popravka motornih vozila i motocikala (11,3%), građevinarstvo (2,1%), saobraćaj i skladištenje (4,2%) i usluge smještaja i ishrane (9,3%), u kojima je ostvareno 62,9% ukupnih prihoda.

Smanjenje ukupnih prihoda zabilježeno je kod sektora: prerađivačka industrija (16,2%), snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija (9,4%), vađenje ruda i kamena (8,4%), poslovanje nekretninama (11,8%), finansijske djelatnosti i djelatnost osiguranja (8,3%), stručne, naučne i tehničke djelatnosti (11,9%), itd.

Sektorska analiza pokazuje da je pozitivan neto rezultat ostvaren samo kod pet od ukupno 21 sektora. Pozitivan rezultat i povećanje profita bilježe sektori: saobraćaj, skladištenje i veze (93,76 miliona eura, što je preko 24 puta više u odnosu na 2010. godinu), poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo (3,40 miliona eura ili 19,6%) i informisanje i komunikacija (19,76 miliona eura ili 1%), dok je u sektoru trgovine na veliko i malo, popravke motornih vozila i motocikala zabilježen pad profita (28,13 miliona eura,

⁵ Nije obrađeno ukupno 147 GFI i to: 78 iz tehničkih razloga (GFI podneseni na starim obrascima i neispravnim CD), dok za sindikalne organizacije (18), berze i berzanske posrednike (10), (re)osiguravajuća društva (15), privatizacione fondove (6) i banke i mikrokreditne finansijske institucije (20) obrada nije rađena.

što je za 25,3% manje u odnosu na prethodnu godinu). Pozitivan rezultat ostvaren je i kod djelatnosti eksteritorijalnih organizacija i tijela (0,02 miliona eura), kod koje je zabilježen gubitak u prethodnoj godini (0,01 miliona eura).

Takođe, sektorska analiza pokazuje da je negativan neto rezultat - gubitak ostvaren kod sektora: predaivačka industrija (115,93 miliona eura), snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija (64,35 miliona eura), građevinarstvo (13,73 miliona eura), finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja (8,38 miliona eura) i stručne, naučne i tehničke djelatnosti (7,08 miliona eura), koji su u prethodnoj godini ostvarili profit, što je opredjeljujuće uticalo na ostvarivanje ukupnih rezultata crnogorske privrede. Značajno povećanje gubitka zabilježeno je u sektorima poslovanja nekretninama, gdje je gubitak iskazan u iznosu od 37,83 miliona eura (20,52 miliona eura u 2010. godini), pružanja usluga smještaja i ishrane 28,38 miliona eura (17,73 miliona eura u prethodnoj godini), kao i u sektoru snabdijevanje vodom, upravljanje otpadnim vodama kontrolisanje procesa uklanjanja otpada i sl.aktivnosti 6,78 miliona eura (1,48 miliona eura u prethodnoj godini).

Ostvareni rezultati poslovanja privrednih subjekata za 2011. godinu, analizirani sa teritorijalnog aspekta, pokazuju da su samo četiri opštine zabilježile pozitivan rezultat i to: Podgorica (34,25 miliona eura), Danilovgrad (2,02 miliona eura), Rožaje (0,51 milion eura) i Šavnik (0,07 miliona eura). Opštine Podgorica i Danilovgrad, usljed značajnog pogoršanja finansijske pozicije preduzeća, bilježe smanjenje profita za 78,8%, odnosno 29,5% u odnosu na prethodnu godinu.

Nikšić i dalje predstavlja opštinu koja ostvaruje najveći gubitak (84,23 miliona eura), sa tendencijom povećanja (29,29 miliona eura u prethodnoj godini). Razlog za ovakvo stanje treba tražiti u činjenici što su u njemu smještene velike kompanije koje su još tokom 2008. godine zapale u teškoće. Povećanje gubitka bilježe i opštine: Budva (12,8%), Bar (23,9%), Cetinje (32,7%), Plužine (38,2%), itd. Najznačajniji pad finansijskog rezultata ostvaren je u opštini Kotor, koja je ostvarila gubitak u iznosu od 10,25 miliona eura, dok je u 2010. godini imala neto profit 5,60 miliona eura. Takođe, do pogoršanja finansijske pozicije došlo je i u opštinama Pljevlja i Tivat, koje su iskazale gubitke u iznosu od 6,82, odnosno, 3,59 miliona eura, a u prethodnoj godinu ostvarile su profit.

Smanjenje gubitka zabilježeno je u opštinama Herceg Novi (9,1%), Ulcinj (20,9%), Kolašin (44,7%) i Žabljak (52,9%).

Analiza šest finansijskih indikatora (neto profitna margina, prinos na ukupnu aktivu, prinos na kapital, koeficijent likvidnosti II nivoa (tzv. Acid Test) i racio pokrivenosti ukupnih obaveza aktivom i sopstvenim kapitalom) prikazana u tabeli 1.4, jasno ukazuje na negativno kretanje rezultata poslovanja crnogorske privrede u 2011. godini u odnosu na 2010. godinu. Ono što dodatno zabrinjava je rast racija zaduženosti crnogorske privrede, kao i pad racia likvidnosti.

Tabela 1.4
Odabrani indikatori poslovanja privrednih društava u Crnoj Gori

	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.
(Neto profit (gubitak)/ Ukupan prihod)*100	1,38	3,56	0,16	-2,2	0,46	-2,35
Neto profit (gubitak)/ Ukupna aktiva	0,008	0,013	0,0009	-0,001	0,002	-0,010
Neto profit (gubitak)/ Ukupni kapital	0,015	0,039	0,002	-0,002	0,004	-0,022
Racio likvidnosti 1=obrtna imovina/kratkoročne obaveze	1,06	1,09	1,02	1,06	1,07	0,97
Racio zaduženosti 1= ukupne obaveze/ukupna aktiva	0,47	0,51	0,55	0,54	0,52	0,53
Racio zaduženosti=ukupne obaveze/ukupni kapital	0,88	1,042	1,27	1,17	1,09	1,14

2 OSTVARIVANJE POLITIKE CBCG U IZVJEŠTAJNOJ GODINI

2.1. Politika CBCG u izvještajnoj godini

Savjet Centralne banke Crne Gore, na sjednici održanoj 29. novembra 2011. godine, utvrdio je **POLITIKU CENTRALNE BANKE CRNE GORE U 2012. GODINI**.

U skladu sa ustavnim odgovornostima za monetarnu i finansijsku stabilnost i funkcionisanje bankarskog sistema, te zakonskim ovlaštenjima, a poštujući principe nezavisnosti i transparentnosti, Centralna banka Crne Gore u 2012. godini vodiće sljedeću politiku:

1. U cilju daljeg podsticanja i očuvanja monetarne i finansijske stabilnosti, preduzimaće sve neophodne mjere iz svoje nadležnosti radi jačanja povjerenja u ukupan finansijski sistem i minimiziranja negativnih uticaja i prijetnji finansijskoj stabilnosti. Posebna pažnja će se posvetiti izradi nacionalnog plana za djelovanje u vanrednim okolnostima, kao i pripremi posebnog zakona za očuvanje finansijske stabilnosti. U okviru preduzimanja mjera na jačanju finansijskog sistema, poseban akcenat staviće se na podsticanje i očuvanje stabilnosti bankarskog sistema. U tom pravcu, kontinuirano će pratiti i analizirati stanje u bankarskom sistemu, po potrebi preduzimati korektivne mjere, promovisati jačanje korporativnog upravljanja i upravljanja rizicima u bankama, te nastaviti sa daljom implementacijom međunarodno prihvaćenih standarda i principa poslovanja u ovoj oblasti;
2. Pružanja podrške ciljevima i mjerama ekonomske politike Vlade Crne Gore, posebno onima koji se odnose na privredni rast i razvoj, zaposlenost i životni standard stanovništva, a u mjeri u kojoj to neće dovesti u pitanje ostvarivanje sopstvenih ciljeva, ustavnih odgovornosti i nezavisnosti Centralne banke Crne Gore;
3. Kao važan segment finansijske stabilnosti, održavaće siguran, efikasan i efektivan platni promet u zemlji i dalje ga unapređivati kroz predloge za izmjenu zakonske regulative, usaglašavanje sa regulativom EU, implementacijom međunarodnih standarda, principa i najboljih praksi funkcionisanja savremenih platnih sistema i platnog prometa uopšte;
4. Upravljaće sredstvima međunarodnih rezervi na način da se obezbijedi sigurnost plasiranih sredstava i nesmetano ispunjenje obaveza Crne Gore prema inostranstvu, bez ugrožavanja likvidnosti, uz efikasno obavljanje funkcije fiskalnog agenta, kao i analiziranjem novih mogućnosti plasiranja sredstava i povećanja prinosa;
5. Aktivno će učestvovati u procesu pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji i raditi na daljoj harmonizaciji propisa iz svoje nadležnosti sa *acquis communautaire*. Pristupanje EU će tretirati kao jedan od strateških prioriteta i za potrebe ovog procesa alocirati adekvatne ljudske i materijalne resurse;
6. Razvijaće organizaciju u kojoj će zaposleni biti visoko motivisani, sa profesionalnim kvalifikacijama i stručnim znanjima, koje odgovaraju potrebama radnih mjesta, kao i izvršavanju ciljeva i funkcija CBCG;

7. CBCG će u svom radu polaziti od najviših standarda transparentnosti i nastojati da obezbijedi pravovremene, pouzdane i relevantne informacije iz svog rada svim zainteresovanim ciljnim grupama. U radu će se naročito afirmisati princip dvosmjerne komunikacije, kako u odnosima sa javnošću, tako i u internoj komunikaciji u CBCG;
8. Posebnu pažnju pokloniće i ostalim oblastima od značaja za ostvarenje ciljeva, funkcija i ustavnih odgovornosti CBCG, poput razvoja informacionog sistema, razvijanja međunarodne saradnje, učešća u borbi za sprečavanje ubacivanja falsifikata u legalne tokove i drugo;
9. Funkcionisaće na principima društveno odgovorne organizacije i biti aktivan učesnik u kretnjima savremenog društva.

2.2. Aktivnosti na realizaciji politike CBCG

Stabilan i efikasan finansijski sistem predstavlja osnovu za nesmetano obavljanje privredne djelatnosti u zemlji, efikasnu alokaciju kapitala i diverzifikaciju rizika. Ovakav poslovni ambijent, u isto vrijeme, pozitivno utiče na nivo dohotka i akumulaciju bogatstva u zemlji.

Finansijska kriza, koja je monetarne vlasti stavila pred veliki broj kompleksnih izazova, postavila je pitanje dugoročnog očuvanja finansijske stabilnosti u fokus pažnje, ne samo Centralne banke Crne Gore, već gotovo svih centralnih banaka u svijetu.

Zakonom je kao osnovni cilj CBCG definisano očuvanje stabilnosti finansijskog sistema, uključujući podsticanje i održavanje zdravog bankarskog sistema i sigurnog i efikasnog platnog prometa. Pored osnovnog cilja, Centralna banka doprinosi podsticanju i održavanju stabilnosti cijena. Da bi odgovorila ovom zadatku, Centralna banka vodi politiku koja se bazira na primjeni principa poslovanja odgovorne monetarne institucije. To su, prije svega, principi razvoja zdravog i stabilnog bankarskog sistema i efikasnog platnog prometa kroz:

1. Izgradnju fer i otvorenog okruženja (jednaki uslovi za sve);
2. Primjenu standarda i dobre bankarske prakse;
3. Efikasnu kontrolu;
4. Podsticanje zdrave konkurencije.

2.2.1. Monetarna i finansijska stabilnost

Monetarna politika Centralne banke u 2012. godini bila je usmjerena na očuvanje stabilnosti i ublažavanje posljedica ekonomske krize u zemlji. S tim u vezi, politiku Centralne banke u izvještajnoj godini, možemo opisati kao politiku koja je uključivala: identifikaciju i prevenciju akumulacije rizika, kontinuirano povećanje otpornosti sistema na unutrašnje i vanjske šokove, i na kraju, upravljanje negativnim pojavama, u situacijama gdje su se rizici materijalizovali.

Pored osnovnih instrumenta monetarne politike, Zakonom je predviđeno da u ostvarivanju ciljeva i izvršenju funkcija, Centralna banka može odlučiti o upotrebi drugih mjera i instrumenata monetarne politike. U ovom pravcu, u 2012. godini CBCG je donijela Odluku o privremenim mjerama za ograničenje kamatnih stopa banaka, kojom je ograničila ekstremno visoke aktivne i pasivne kamatne

stope u sistemu, te inicirala projekat za izradu modela za rješavanje pitanja nekvalitetnih kredita kroz program tehničke podrške Svjetske banke.

Korporativno finansijsko restrukturiranje

Najveći rizik po finansijsku stabilnost u 2012. godini, po mišljenju CBCG je slab oporavak realnog sektora, koji dodatno akumulira rizik likvidnosti i solventnosti klijenata, a zatim se prelijeva na bankarski sektor i u kontinuitetu pogoršava kvalitet aktive banaka. Visoko učešće kredita koji se neredovno vraćaju proizvodi značajne troškove za banke, ali i za realnu ekonomiju. Ovo dalje utiče na nivo kreditne aktivnosti, kamatne stope i posljedično na kvalitet i tempo oporavka realnog sektora.

U tom pravcu, CBCG je inicirala kreiranje rješenja za upravljanje nekvalitetnim kreditima u formi finansijskog restrukturiranja preduzeća. Model restrukturiranja kredita preduzeća, koja imaju problema sa likvidnošću i servisiranjem obaveza, CBCG je uradila u saradnji sa Svjetskom bankom. Ovaj model nazvan je „Podgorički pristup“.⁶ Njegova osnovna karakteristika je što predstavlja sistemsko rješenje koje uključuje više zainteresovanih strana u rješavanju ovog pitanja. Model je osmišljen tako da na sistemski način, kroz saradnju dužnika, banaka, Centralne banke, Udruženja banaka i ostalih povjerioca, a uz učešće države preko potencijalnih poreskih oslobođanja/stimulansa podstakne oporavak kompanija, i koji bi trebalo da u budućnosti omogući redovno servisiranje obaveza.

Od uspješnosti primjene ovog pristupa svi bi imali dugoročne koristi. Banke bi umjesto da otpišu potraživanja uspjele da naplate značajan dio sredstava. Država bi u budućnosti dobila preduzeća sposobna da izmiruju svoje obaveze. CBCG bi dobila ojačanu finansijsku stabilnost. Preduzeća i njihovi zaposleni bi umjesto prijetnje stečaja nastavili da posluju. Pozitivni efekti ovog programa bi bili i jačanje finansijske stabilnosti, pokretanje kreditne aktivnosti i ublažavanje problema nelikvidnosti.

Cilj modela je da se smanji iznos nekvalitetnih kredita (NPL) u bankarskom sektoru i poveća likvidnost preduzeća i privrede.

Odluka o privremenim mjerama za ograničenje kamatnih stopa banaka

Preduslov za nesmetano obavljanje privredne djelatnosti je stabilan i siguran bankarski sektor, ali i privredni sistem, sposoban da se obnavlja, raste i servisira preuzete obaveze. Visoke kamatne stope smanjuju tekuću likvidnost preduzeća i drugih aktera u privrednoj djelatnosti, jer im smanjuju neto gotovinski tok poslovanja. Veća obaveza servisiranja dugova istiskuje sredstva iz reprodukcije, usporava oporavak preduzeća, povećava neservisiranje međusobnih obaveza, uzrokuje neplaćanje poreskih obaveza (kroz lanac neizmirivanja obaveza), uzrokuje rast nelikvidnosti sistema koja se ponovo prelijeva na bankarski sektor, ugrožavajući likvidnost i solventnost banaka. Visoke kamatne stope djeluju restriktivno na oporavak privrede, koji je neophodan uslov stabilnosti fiskalnog i bankarskog sektora.

⁶ „Podgorički pristup“ predstavlja modifikovani model „Istanbulskog pristupa“, koji djelimično uključuje i iskustvo „Londonskog pristupa“ poravnanja, a koristi i principe „Bečke inicijative“ razvijene od strane renomiranih finansijskih institucija.

CBCG je u domenu svojih nadležnosti, privremenom mjerom, definisala maksimalnu kamatnu stopu na bankarske kredite na nivou od 14% za pojedinačni kredit koji banka odobri pravnom licu ili preduzetniku, odnosno, 15% za pojedinačni kredit koji banka odobri fizičkom licu. Takođe, analiza trendova na tržištu je pokazala da je zbog smanjenja sklonosti matičnih banaka da kreditiraju subsidijarna lica u Crnoj Gori, došlo do preusmjeravanja kursa komercijalnih banaka na domaće izvore –depozite. Kako bi privukli što veći depozitni potencijal, banke su primjenile agresivniju politiku pasivnih kamatnih stopa i na taj način sistemom preliivanja nivoa cijene koštanja dodatno uticali na rast aktivnih kamatnih stopa.

Visoke pasivne kamatne stope na dva načina utiču na stabilnost bankarskog sistema. Prvo, povećanje rashoda po osnovu kamata smanjuje likvidnost banke (i u dužem roku utiče na solventnost) i drugo, povećanje pasivnih kamatnih stopa dodatno kreira pritisak na povećanje aktivnih kamatnih stopa, koje u vremenu krize slabe kreditnu sposobnost dužnika i utiču na rast loše aktive.

CBCG nije ograničila nivo pasivnih stopa, već je njihov nivo vezala za nivo zahtijevanog regulatornog kapitala. Naime, za banke koje u svojim izvorima imaju depozite ukamaćene po višim kamatnim stopama zahtijeva se i izdvajanje dodatnog regulatornog kapitala zbog povećanog preuzimanja rizika.

Rezultati pomenutih mjera su bili pozitivni. U decembru 2012. godine prosječna ponderisana aktivna efektivna kamatna stopa na novodobrene kredite je opala za 1,66 procentnih poena. Takođe, prvi put je zabilježeno da je kamatna stopa na novodobrene kredite niža u odnosu na kamatnu stopu na ukupne kredite, bez negativnog uticaja na kreditnu aktivnost.

Privremena mjera CBCG ističe sredinom maja 2013. godine.

Dugoročno rješenje ovog pitanja treba razmotriti u saradnji sa Vladom, kreiranjem sistemskog rješenja - ograničenja najveće ugovorne kamatne stope na nivou sistema. Rješenje treba tražiti u izmjenama Zakona o obligacionim odnosima, kao što su to uradile Hrvatska, Makedonija i pojedine zemlje EU i na taj način riješile ovo pitanje. Takvim rješenjem su obuhvaćeni svi ugovorni odnosi, a samim tim i banke, ali i MFI, koje su iz objektivnih razloga izostale u ograničenju koje se primjenjuje od sredine novembra.

2.2.1.1. Monetarna politika

Zakonom o Centralnoj banci Crne Gore propisani su osnovni instrumenti monetarne politike Centralne banke:

1. Operacije na otvorenom tržištu;
2. Kreditni poslovi;
3. Kreditor u krajnjoj instanci i
4. Obavezna rezerva.

U izvještajnom periodu nije bilo aktiviranja prva tri instrumenta, kao ni potrebe za promjenom kursa politike obavezne rezerve.

Politika obavezne rezerve

Na kraju 2012. godine, izdvojena obavezna rezerva iznosila je 187,1 miliona eura i povećana je za 16,3 miliona eura ili 9,6% u odnosu na kraj 2011. godine (tabela br. 2.1).

Tabela 2.1

Izdvojena obavezna rezerva, depoziti, pozajmice, u 000 eura

Opis/Period	2011.				2012.			
	III	VI	IX	XII	III	VI	IX	XII
Izdvojena obavezna rezerva	163.968	162.557	161.258	170.793	169.609	172.978	186.130	187.111
Ukupni depoziti	1.783.577	1.837.345	1.877.849	1.817.060	1.792.598	1.843.403	2.001.119	1.980.718
Ukupne pozajmice	650.733	590.727	566.421	528.161	514.801	493.473	440.082	376.436

Učešće izdvojene obavezne rezerve u ukupnim depozitima banaka ostalo je na istom nivou, kao i na kraju 2011. godine (9,4%) (tabela br. 2.2).

Tabela 2.2

Odnos obavezne rezerve i ukupnih depozita i pozajmica banaka,%

Opis/Period	2011.				2012.			
	III	VI	IX	XII	III	VI	IX	XII
Obavezna rezerva/ukupni depoziti	9,2	8,8	8,6	9,4	9,5	9,4	9,3	9,4
Obavezna rezerva/(ukupni depoziti+pozajmice)	6,7	6,7	6,6	7,3	7,4	7,4	7,6	7,9

Tabela br. 2.3 pokazuje da je odnos izdvojene obavezne rezerve i ukupnih depozita, odnosno, aktive banaka u Crnoj Gori, najniži u regionu, što je i razumljivo, jer je u pitanju jedini pravi instrument monetarne politike CBCG.

Tabela 2.3

Odnos obavezne rezerve i ukupnih depozita i aktive banaka na kraju 2012. godine,%

	Obavezna rezerva/Depoziti	Obavezna rezerva/Aktiva
Bosna i Hercegovina	21,4%	12,8%
Crna Gora	9,4%	6,7%
Hrvatska	10,8%	7,4%
Makedonija	12,5%	7,2%
Srbija	29,2%	14,3%

Struktura izdvojene obavezne rezerve izmijenjena je u odnosu na 2011. godinu. Na kraju 2012. godine sve banke su koristile mogućnost da dio obavezne rezerve izdvoje u obliku državnih zapisa. Tako su na kraju 2012. godine izdvojile 58,4 miliona eura iz obavezne rezerve za kupovinu državnih zapisa ili 31,2% ukupno izdvojene obavezne rezerve. Na račun obavezne rezerve u zemlji izdvojeno je 50,4%, a na račun Centralne banke u inostranstvu 18,4% obračunate obavezne rezerve.

2.2.1.2. Kontrola i regulacija bankarskog sistema

Tokom 2012. godine CBCG je nastavila sa unapređenjem regulatornog okvira čiji je cilj harmonizacija sa relevantnim direktivama EU i međunarodnim standardima Bazela II. Novom Odlukom o minimalnim standardima za upravljanje kreditnim rizikom u bankama, usvojenom u prvom kvartalu 2012. godine, a sa početkom primjene od 1. januara 2013. godine, kreiran je pravni osnov za vrednovanje finansijske imovine primjenom Međunarodnih računovodstvenih standarda. Ista odluka je uslovlila usvajanje niza novih i izmjene niza postojećih odluka.

Spomenute izmjene će doprinijeti unapređenju procesa upravljanja rizicima u bankama i procesu supervizije zasnovanog na rizicima, te stvaranju jače veze između kapitalnih zahtjeva i izloženosti rizicima na nivou banaka. Iste su uslovlile unapređenje mjesečnog i kvartalnog softvera za banke sa svrhom izvještavanja prema CBCG, kao i prateće baze podataka. Očekuje se da pomenute promjene utiču i na preciznije i sveobuhvatnije izvještavanje prema CBCG, koje podrazumijeva primjenu međunarodnih računovodstvenih standarda.

Sa ciljem očuvanja finansijske stabilnosti, CBCG je tokom 2012. godine na redovnoj osnovi sprovodila stresno testiranje banaka koje uključuje kalibraciju ključnih varijabli, čije implikacije mogu negativno uticati na poslovanje banaka. U 2012. godini, u skladu sa rezultatima obavljenog stresnog testiranja, dvije banke su dokapitalizovane u ukupnom iznosu od 46,5 mil. EUR. Dokapitalizacija banaka je izvršena po osnovu pribavljanja dodatnog akcijskog kapitala u iznosu od 26,5 mil. EUR i pretvaranja subordinisanog duga u akcijski kapital banke u iznosu od 20 mil. EUR. U decembru 2012. jedna banka je dodatno povećala akcijski kapital novom emisijom u iznosu od 10,5 mil. EUR, i dodatno za četiri miliona eura po osnovu ugovora o hibridnom kreditu koji se, u slučaju pada koeficijenta solventnosti banke ispod zakonskog minimuma, pretvara u akcijski kapital banke, ali će ove promjene na kapitalu biti evidentirane u bilansima banke u prvom kvartalu 2013. godine.

Koeficijent adekvatnosti kapitala na agregatnom nivou na kraju 2012. godine iznosio je 14,71% što je značajno iznad propisanih 10%.

2.2.1.2.1. Kontrola bankarskog sektora

Sprovodeći politiku prudenčne supervizije prilikom ulaska novih subjekata u postojeći bankarski sistem, prvenstveno polazeći od principa zaštite interesa deponenata i povjerilaca banke, CBCG je tokom 2012. godine izdala jedno rješenje kojim se kreditnoj uniji odbija zahtjev za izdavanje dozvole za rad. Dalje:

- Po osnovu zahtjeva za izdavanje odobrenja za izbor članova odbora direktora u bankama izdato je ukupno 26 rješenja;
- Po osnovu zahtjeva za izdavanje odobrenja za izbor izvršnog direktora u bankama izdato je ukupno 14 rješenja;
- Po osnovu zahtjeva za izdavanje odobrenja za izbor društva za reviziju u bankama izdato je ukupno osam odobrenja;
- Po osnovu zahtjeva za izdavanje odobrenja za obavljanje poslova interne revizije u bankama izdata su tri odobrenja;

- Po osnovu zahtjeva za izdavanje odobrenja za obavljanje poslova koji nijesu utvrđeni rješenjem o izdavanju dozvole za rad izdata su četiri odobrenja.

Tokom 2012. godine u dijelu usklađenosti poslovanja sa propisima, realizovane su sljedeće ključne aktivnosti: neposredne kontrole usklađenosti poslovanja banaka sa propisima, aktivnosti na pripremi odgovora na upitnike za drugi i treći Izvještaj o progresu za treći krug evaluacije mjera iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, kao i odbrana ovih izvještaja pred ekspertima Komiteta Savjeta Evrope.

Tokom 2012. godine, u skladu sa Planom kontrola, izvršeno je 13 ciljnih, redovnih, neposrednih kontrola, kojima je bilo obuhvaćeno 10 banaka u sistemu i 13 vanrednih, ciljnih neposrednih kontrola, kojima je bilo obuhvaćeno sedam banaka u sistemu, kao što je prikazano tabelom br. 2.4.

Tabela 2.4

Broj i vrsta izvršenih kontrola u 2012. godini, po bankama

Banke u kojima je izvršena kontrola	Broj i vrsta kontrola (neposredne kontrole)
Atlas banka AD Podgorica	Jedna ciljna, redovna kontrola. Jedna ciljna, vanredna kontrola.
Crnogorska Komercijalna Banka AD Podgorica, Member of OTP Group	Dvije ciljne, redovne kontrole. Dvije ciljne, vanredne kontrole.
Erste banka AD Podgorica	Jedna ciljna redovna kontrola. Jedna ciljna, vanredna kontrola.
First Financial Bank(FFB) AD Podgorica	Nije bilo kontrola.
Hipotekarna banka AD Podgorica	Jedna ciljna, redovna kontrola.
Hypo Alpe Adria AD Podgorica	Dvije ciljne, redovne kontrole. Jedna ciljna, vanredna kontrola.
Invest Banka Montenegro (IBM) AD Podgorica	Jedna ciljna, redovna kontrola.
Komercijalna banka AD Budva	Jedna ciljna, redovna kontrola. Jedna ciljna, vanredna kontrola.
NLB Montenegro banka AD Podgorica	Dvije ciljne, redovne kontrole. Pet ciljnih, vanrednih kontrola.
Prva banka Crne Gore osnovana 1901. god. AD Podgorica	Jedna ciljna, redovna kontrola. Dvije ciljne, vanredne kontrole.
Societe Generale Montenegro, AD Podgorica	Jedna ciljna, redovna kontrola.

U skladu sa kontrolom na bazi rizika, tokom 2012. godine nijesu vršene sveobuhvatne kontrole, već je fokus bio na kontrolama kreditnog rizika, operativnog rizika, rizika likvidnosti i adekvatnosti kapitala. Centralna banka je utvrdila nepravilnosti kod sedam banaka. Zbog utvrđenih nepravilnosti u poslovanju, Centralna banka je prema bankama preduzela mjere u formi dva pisana upozorenja i dva rješenja, kojim se profilisu mjere prema bankama za otklanjanje utvrđenih nepravilnosti u poslovanju. Takođe, protiv tri banke je pokrenut prekršajni postupak zbog kršenja regulative vezane za pranje novca.

Pisanim upozorenjem, CBCG je jednu banku upozorila da Centralnoj banci na mjesečnom nivou dostavlja Izvještaje o preduzetim mjerama. Zahtijevani izvještaji pružaju informaciju Centralnoj banci o aktivnostima preduzetim na poboljšanju procesa upravljanja operativnim rizikom, nazive traženih

akata koja su sačinjena i usvojena, informacije o poboljšanju informacionog sistema banke, a u skladu sa preporukama. Izvještaji su dostavljeni, informacije su adekvatne, a kvalitete njihovog sprovođenja u praksi, utvrdiće se tokom neposredne kontrole.

Drugu banku, takođe pisanim upozorenjem, Centralna banka je upozorila da izmijeni procedure za odobrovanje kredita materijalno značajnim klijentima. Banka je postupila po nalogu Centralne banke, na način što su izmijenjene procedure i definisano da je odlučivanje o ovim plasmanima u nadležnosti Odbora direktora banke.

Centralna banka je izdala i dva rješenja. Jednim rješenjem je banci naloženo da dovede nivo sopstvenih sredstava na zakonski minimum i preduzme dodatne aktivnosti u cilju daljeg povećanja sopstvenih sredstava. Banka sprovodi mjeru i preduzima aktivnosti na smanjenju opštih troškova. Može se procijeniti da su ovi troškovi, sa stanjem na 31.12.2012. godine i dalje na visokom nivou.

Centralna banka je drugoj banci, rješenjem od 09.03.2012. naložila da do 31.03.2012. godine obezbijedi koeficijent solventnosti od minimum 12% i održava ga na tom nivou do 31.12.2012. godine. Banka je postupila po propisanoj mjeri, odnosno na zahtijevani dan 31.03.2012. godine, dostigla je koeficijent solventnosti od 12%.

Na osnovu člana 12a Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma, u saradnji sa predstavnicima drugih nadležnih organa, urađen je prijedlog Pravilnika o sadržaju i vrsti podataka o uplatiocu, koji prati elektronski prenos novčanih sredstava.

Značajne aktivnosti iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma vezane su za pripremu odgovora na upitnike za drugi i treći Izvještaj o progresu za treći krug evaluacije mjera iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, kao i odbranu ovih izvještaja, u dijelu preventivne mjere – finansijske institucije, pred ekspertima MONEYVAL-a. Ovi izvještaji su usvojeni u martu i decembru 2012. godine od strane MONEYVAL-a, uz ocjenu da je ostvaren napredak u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma.

Tokom 2012. godine, u skladu sa Odlukom o adekvatnosti kapitala, banke su po prvi put dostavljale izvještaj o postupku procjene adekvatnosti internog kapitala (ICAAP). Banke su kroz navedene izvještaje prezentirale proces za procjenu ukupne adekvatnosti internog kapitala u vezi sa rizičnim profilom i strategijom za održavanje nivoa kapitala. Na osnovu pregleda i procjene ICAAP izvještaja, kontrola je, korišćenjem SREP metodologije, utvrđivala da li aranžmani, strategije, procesi i mehanizmi koje implementira banka, te sopstvena sredstva banke, obezbjeđuju sigurno upravljanje i pokrivanje rizika u njenom poslovanju.

Uspješno je implementiran projekat primjene MRS 39, koji je uključivao izradu nove Odluke o minimalnim standardima za upravljanje kreditnim rizikom i promjenu kontnog okvira usljed primjene međunarodnih računovodstvenih standarda (MRS 39). Iste su uslovile izmjenu izvještajnih tabela i donošenje nove Odluke o izvještajima koje banke i MFI dostavljaju CBCG.

Kontrola operativnog rizika

Operativni rizik je sastavni dio svih poslovnih procesa banke, a ti procesi se oslanjaju na informacionu tehnologiju banke. Praksa je pokazala da veliki broj operativnih rizika kojima je jedna banka izložena u svom poslovanju proizilazi iz informacionog sistema banke. Zbog toga, kontrolori CBCG u sklopu kontrole sistema upravljanja operativnim rizikom u bankama, posebno provjeravaju pouzdanost i kvalitet informacionog sistema.

Banke imaju zakonsku obavezu da uspostave sistem upravljanja operativnim rizikom kojim se obezbjeđuje identifikacija, mjerenje, praćenje i limitiranje operativnih rizika. U skladu sa procjenom rizika u bankarskom sistemu, u 2012. godini izvršena je planirana kontrola sedam banaka. Kontrola je ustanovljena potreba manjeg ili većeg unapređenja sistema upravljanja operativnim rizikom u većini banaka i to kroz:

- Unapređenje procesa identifikacije novih izvora operativnih rizika koji proizilaze iz uvođenja novih proizvoda i procesa;
- Unapređenje procesa identifikacije rizika koji proizilaze iz angažovanja lica izvan banaka koja obavljaju poslove za banke;
- Unapređenje procesa identifikacije rizika informacionog sistema;
- Unapređenje procesa testiranja planova za vanredne situacije.

U sklopu planiranih kontrola izvršena je i provjera ispunjenja preporuka CBCG iz prethodnih kontrola. Ustanovljeno je da su banke u značajnoj mjeri postupile po ovim preporukama. U toku 2012. godine jedna banka je otklonila nepravilnosti u informacionom sistemu čime su se stekli uslovi za ukidanje propisanih supervizorskih mjera prema banci. Takođe, u 2012. godini, jednoj banci su izrečene supervizorske mjere u formi pisanog upozorenja. Pored planiranih kontrola izvršena je i jedna vanredna kontrola iz oblasti operativnog rizika.

Jedan od osnovnih ciljeva sistema upravljanja operativnim rizikom jeste da se, kroz procese identifikacije i procjene rizika, obezbijede informacije na osnovu kojih se definišu interne kontrole koje treba da umanje nivo ovih rizika. Banke imaju zakonsku dužnost da uspostave, održavaju i unapređuju efektivan sistem interne kontrole koji, pored ostalog, obuhvata i jasne principe delegiranja nadležnosti i odgovornosti, podjele poslova, računovodstveno evidentiranje aktive i pasive, usklađivanje računovodstvenih podataka, osiguranje sredstava banke i obezbjeđivanje nezavisne interne revizije. U bankama postoji veliki broj implementiranih internih kontrola, a posebno u dijelu informacione tehnologije. Međutim, u većini banaka sistem upravljanja operativnim rizikom nije dovoljno integrisan sa sistemom internih kontrola i u tom dijelu je potrebno poboljšanje na nivou bankarskog sektora.

Sve banke su organizovale internu reviziju kao nezavisnu funkciju u banci. Neke od ključnih obaveza interne revizije su :

- Ocjena adekvatnosti i efektivnosti sistema interne kontrole;
- Identifikacija ključnih rizičnih područja poslovanja banke, te ocjena primjene i efektivnosti politika za upravljanje i metodologija za procjenu rizika,
- Procjena kvaliteta i pouzdanosti informacionog sistema.

Ocijenjeno je da se u većini banka ne vrši adekvatna procjena kvaliteta i pouzdanosti informacionog sistema. Interna revizija u bankama često ima nedovoljan broj zaposlenih, a nijedan od njih najčešće nije stručnjak za oblast revizije informacionog sistema. Ovim bankama je preporučeno da za potrebe vršenja procjene kvaliteta i pouzdanosti informacionog sistema angažuju eksterna lica ili da kadrovski ojačaju internu reviziju.

Kontrolori CBCG su u toku 2012. godine identifikovali značajan broj propusta u informacionom sistemu banaka, a neki od njih su:

- Neadekvatna segregacija dužnosti u IT službama zbog nedostatka radnika;
- Nedovoljna iskorišćenost mogućnosti opreme i softvera koje banke posjeduju;
- Neadekvatno podešen sistem privilegija koji je omogućavao zaposlenima da obavljaju poslove koji nijesu iz njihove nadležnosti;
- Neadekvatno postupanje sa lozinkama za naloge sa posebnim privilegijama.

U toku 2012. godine u Sektoru kontrole kreirana je Metodologija za ocjenu rejtinga IT sistema banaka koja će se primjenjivati od 2013. godine.

Operativni rizik je jedan od rizika za koji se obračunava regulatorni kapital, a koji utiče na visinu koeficijenta solventnosti banaka. Zakonom su definisana dva metoda koje banke mogu koristiti za obračun kapitala za operativni rizik i to: jednostavni i standardizovani metod. Sve banke koriste jednostavni metod. Jedna banka se obratila CBCG sa zahtjevom da joj se odobri obračunavanje kapitala po standardizovanom pristupu. Zahtjev je odbijen, jer banka nije ispunjavala sve zakonski definisane uslove neophodne za korišćenje standardizovanog metoda.

Banke obračun kapitala za operativni rizik po jednostavnom metodu vrše iz prosjeka neto kamatonosnih i neto nekamatonosnih prihoda za tri prethodne uzastopne poslovne godine. Na nivou bankarskog sektora ukupan kapital za operativni rizik u 2012. godini iznosio je 29,168 miliona eura što predstavlja smanjenje od 3,3% u odnosu na 2011. godinu.

U toku 2012. godine, jedna banka je, u skladu sa zakonom, obavijestila CBCG da je registrovala gubitak po osnovu operativnog rizika koji prevazilazi 1% sopstvenih sredstava banke.

Kreditni rizik

I pored korišćenja raspoloživih mehanizama za ublažavanje kreditnog rizika, izmještanja nekvalitetnih kredita u bilanse matičnih banaka ili prodaje faktoring kompanijama i restrukturiranja kredita kroz razne, regulatornim okvirom raspoložive mogućnosti, kreditni rizik je i u 2012. godini bio izražen. Visok nivo nekvalitetnih kredita posljedica je neopreznog odobravanja kredita u prošlosti, ali i nepovoljnih uslova privređivanja proteklog perioda, koji otežavaju vraćanje dugova preduzeća i fizičkih lica.

Stoga i u narednom periodu kreditni rizik na nivou sistema zavrijeđuje pažljivo praćenje i kontrolisanje. Akcenat će biti kako na ocjeni kvantiteta, tako i sistema kvaliteta upravljanja kreditnim rizikom (kroz procjenu kvaliteta kreditnog portfolija, politika, procedura, internih kontrola koje banke

primjenjuju), kako bi izloženost banaka finansijskom gubitku bila što manja. Nekvalitetni krediti ne donose očekivani prihod za banku, povećavaju potrebu za dodatnim rezervacijama i njihov rast umanjuje rentabilnost i kapital. Ipak, neke banke i tokom 2012. godine, u otežanim uslovima poslovanja, bilježe značajan rast kreditne aktivnosti i rentabilne su, potvrđujući pravilo da kreditni rizik prvenstveno zavisi od efikasnosti sistema upravljanja.

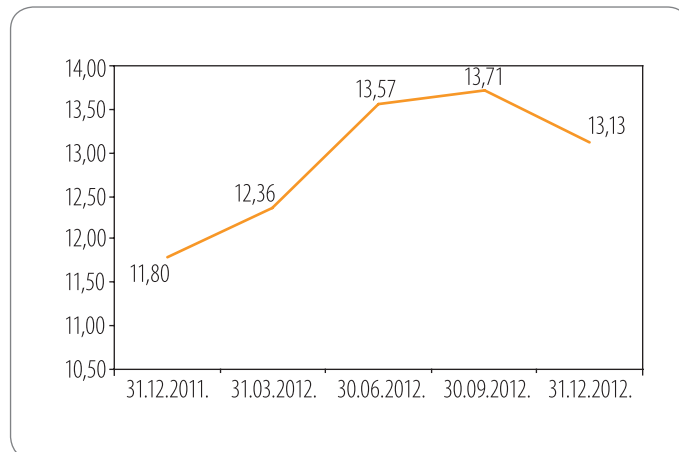
Kvalitet aktive

Kritikovana aktiva banaka (B, C, D, E) iznosi 872,5 mil. EUR na kraju 2012. godine. Nominalni pad kritikovane aktive u jednogodišnjem periodu iznosi 26 mil. EUR, a procentualni 2,87%. Kritikovana aktiva iznosi 191,50% ukupnog kapitala i rezervi. Ovaj pokazatelj ostvaruje pad u jednogodišnjem periodu od 20,81 p.p. Posmatrana aktiva (B) bilježi u jednogodišnjem periodu pad od 11,12%.

Nekvalitetna aktiva (C, D i E) na nivou bankarskog sistema, na kraju 2012. je iznosila 368,8 mil. EUR, što predstavlja 13,13% ukupne aktive. Na godišnjem nivou nekvalitetna aktiva bilježi rast od 37,2 mil. EUR, ili 11,24%. Najveći dio ove aktive (327,8 mil. EUR, ili 88,8% nekvalitetne aktive) čine nekvalitetni krediti, koji na godišnjem nivou, bilježe rast od 24 mil. EUR ili 7,9%. Rezerve za kreditne gubitke su, kao posljedica rasta nekvalitetnih kredita, porasle za 32 mil. EUR i na kraju 2012. godine iznosile 131,6 mil. EUR.

Grafik 2.1

Učešće nekvalitetne aktive u ukupnoj aktivi (u %)

Sve kategorije nekvalitetne aktive, osim aktive klasifikovane kao gubitak, u jednogodišnjem periodu bilježe rast. Substandardna aktiva se u jednogodišnjem periodu povećala za 11,2 mil. EUR, odnosno za 4,66%. Sumnjiva aktiva je nominalno porasla za 41,4 mil. EUR, odnosno za 79,8%. Otpisana aktiva (E) je u jednogodišnjem periodu nominalno smanjena za 15,3 mil. EUR odnosno za 39,4%.

Ukupne rezervacije za potencijalne gubitke (aktiva i vanbilans) na dan 31.12.2012. godine su iznosile 166,9 mil. EUR i posmatrano u odnosu na kraj 2011. godine ove rezervacije bilježe rast od 49 mil. EUR ili 41,63%.

Na rezervacije za potencijalne kreditne gubitke odnosi se 131,6 mil. EUR. U odnosu na kraj 2011. godine rezervacije za potencijalne kreditne gubitke ostvaruju rast od 32 mil. EUR ili 32,15%.

Tabela 2.6

Krediti odobreni fizičkim licima 31.12.2011 – 31.12.2012. godine, u 000 eura

Opis pozicije	31.12.2011.	31.12.2012.	% promjena XII 2012/XII 2011.	u (000) XII 2012/XII 2011.
1. I Gotovinski - nenamjenski	252.157	243.846	-3,3	-8.311
2. II Namjenski	389.162	377.531	-3,0	-11.631
3. 1. Kupovina automobila	2.183	1.255	-42,5	-928
4. 2. Stambeni krediti	228.130	213.361	-6,5	-14.769
5. 3. Adaptacija stambenog ili poslovnog prostora	82.557	70.345	-14,8	-12.212
6. 4. Kupovina robe široke potrošnje	49.434	63.568	28,6	14.134
7. 5. Ostalo	26.858	29.002	8,0	2.144
8. III Hipotekarni krediti	149.332	144.432	-3,3	-4.900
9. IV Poslovi lizinga	2.190	4.300	96,3	2.110
10. 1. Automobili	1.541	2.630	70,7	1.089
11. 2. Oprema		8	-	8
12. 3. Stanovi	634	529	-16,6	-105
13. 4. Ostalo	15	1.133	7.453,3	1.118
14. UKUPNO:(I+II+III+IV)	792.841	770.109	-2,9	-22.732

Ročnost kredita

U ukupnoj ročnoj strukturi kredita dugoročni krediti čine 79,02%, dok kratkoročni krediti čine 20,98%. Posmatrano sa aspekta ročnosti, struktura kredita u jednogodišnjem periodu, nije izmijenjena. Na dan 31.12.2012. godine, u ukupno odobrenim kreditima, 60,26% se odnosi na kredite odobrene na rok preko tri godine, 18,76% se odnosi na kredite odobrene do tri godine, 15,65% se odnosi na kredite odobrene do jedne godine, i 5,33 % na kredite odobrene do tri mjeseca.

Tabela 2.7

Kredit i potraživanja po poslovima lizinga banaka posmatrano sa aspekta ročnosti, u 000 eura

Izveštaj o kreditima potraživanja po poslovima lizinga – ukupno	Do tri mjeseca	Do jedne godine	Do tri godine	Preko tri godine	Strane valute	Ukupno:
Vlada RCG	10.000	3.000		30.580		43.580
Vladine agencije	41	308	980	1.960		3.289
Fondovi	24	2.827	34	15		2.900
Opštine	2.171	1.853	7.388	31.016		42.428
Privredna društva u većinskom državnom vlasništvu	2.933	7.101	11.171	35.849		57.054
Privredna društva u privatnom vlasništvu	50.813	219.359	209.647	402.550	2.402	882.370
Preduzetnici	98	388	1.054	3.182		4.721
Banke						
Finansijske institucije	65	979	930	384		2.358
Neprofitne organizacije	353	1.520	2.337	10.482		14.692
Fizička lica	23.751	46.144	102.272	597.917	32.728	770.083
Kreditne kartice	9.043	7.927	13.568	8.527		39.065
Ostalo						
UKUPNO	99.292	291.406	349.380	1.122.462	35.130	1.862.540

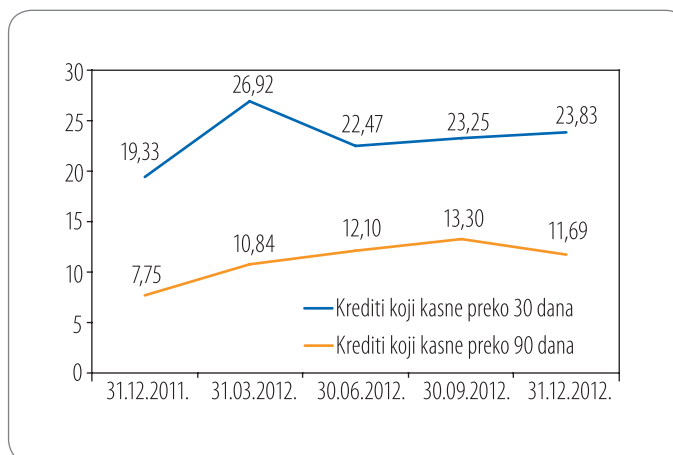

Kreditni koji kasne

Kreditni koji kasne sa otplatom na dan 31.12.2012. godine iznosili su 443,9 mil. EUR i činili 23,83% ukupnih kredita i bilježe rast u odnosu na prethodnu godinu za 17,43%. Kreditni koji kasne od 31 do 90 dana, činili su 50,96% kredita u kašnjenju, dok su ostatak predstavljali kreditni sa kašnjenjem preko 90 dana i koji su iznosili 217,7 mil. EUR. Kreditni sa kašnjenjem u otplati preko 90 dana činili su 11,69% ukupnih kredita. Ovaj koeficijent bilježi rast za 3,94 procentna poena u odnosu na kraj 2011. godine.

Grafik 2.4

Učešće kredita koji kasne preko 30 dana i kredita koji kasne preko 90 dana u ukupnim kreditima

Od ukupnih kredita koji kasne najveći dio se odnosio na privredna društva u privatnom vlasništvu (68,19%), dok se na fizička lica (sa kreditnim karticama) odnosilo 26,61%.

Tabela 2.9

Kreditni i poslovi lizinga koji kasne sa otplatom, u 000 eura

Opis	Kreditni od čijeg dospjeća je proteklo 31-90 dana	Kreditni od čijeg dospjeća je proteklo 91-270 dana	Kreditni od čijeg dospjeća je proteklo 270 - 365 dana	UKUPNO	% učešća u ukupnim kreditima koji kasne sa otplatom
1. Kreditni Vladi RCG		1.526		1.526	0,34
2. Vladine agencije				0	0,00
3. Fondovi	38			38	0,01
4. Opštine (javne organiz.)	4.736	6.540	321	11.597	2,61
5. Privr. dr. u već. držav. vlas.	1.997	2.783	224	5.004	1,13
6. Privr. dr. u već. privat. vlas.	152.568	105.532	44.572	302.672	68,19
7. Preduzetnici	984	1.256	55	2.295	0,52
8. Banke				0	0,00
9. Finansijske institucije	923		19	942	0,21
10. Neprofitne organizacije	480	574	50	1.104	0,25
11. Fizička lica	62.021	37.699	13.504	113.224	25,51
12. Kreditne kartice	2.145	1.594	1.123	4.862	1,10
13. Ostalo	292	330		622	0,14
Ukupno	226.184	157.834	59.868	443.886	100,00
% u ukupnim kreditima koji kasne	50,96	35,56	13,49	100,00	

Tabela 2.11

Pokazatelji likvidnosti, u 000 eura

Opis	31.12.2012.	31.12.2011.	% promjene 31.12.2012/31.12.2011.
Likvidna aktiva	439.334	349.216	25,81%
Ukupna aktiva	2.808.283	2.809.720	-0,05%
Ukupni depoziti	1.980.718	1.817.060	9,01%
Ukupne pozajmice	395.403	547.114	-27,73%
Likvidna aktiva / ukupna aktiva	15,64%	12,43%	rast
Likvidna aktiva / depoziti	22,18%	19,22%	rast
Likvidna aktiva / depoziti do 3 mjeseca	44,97%	37,26%	rast
Likvidna aktiva / depoziti i pozajmice	18,49%	14,77%	rast
Likvidna aktiva / vanbilansne obaveze	137,09%	106,52%	rast
Kredit / depoziti	94,03%	107,63%	pad

U strukturi likvidne aktive na dan 31.12.2012. godine najveće učešće imaju sredstva na računima kod ino banaka (depoziti po viđenju) i sredstva na žiro računu. Učešće 50% iznosa sredstava obavezne rezerve kod Centralne banke, a koji je bankama raspoloživ za potrebe održavanja dnevne likvidnosti, u ukupnoj likvidnoj aktivni iznosi 21,30%.

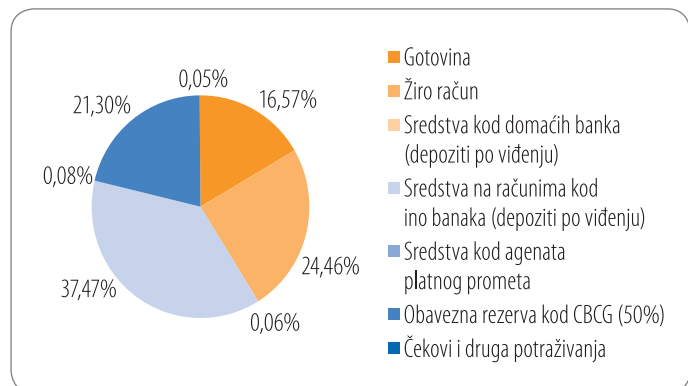
Tokom prethodne godine, počev od marta, a zaključno sa oktobrom, likvidna aktiva je imala rastući trend. Posljednja dva mjeseca 2012. godine karakteriše blagi pad likvidne aktive.

Tokom cijele 2012. godine, svi dnevni i dekadni pokazatelji likvidnosti banaka kretali su se iznad minimalno propisanih pokazatelja likvidnosti.

Na kraju 2012. godine ukupni depoziti banaka su iznosili 1.980.718 hiljada EUR i predstavljali su 78,61% ukupnih obaveza banaka. Tokom prethodne godine ukupni depoziti su porasli za 163.658 hiljada EUR (9,01%). Najveći rast ostvarili su oročeni depoziti fizičkih lica, i to od 107.641 hiljade EUR (15,46%). Depoziti po viđenju su u ovom periodu povećani za 50.933 hiljade EUR (7,19%), a oročeni depoziti za 112.722 hiljade EUR (10,17%). Depoziti

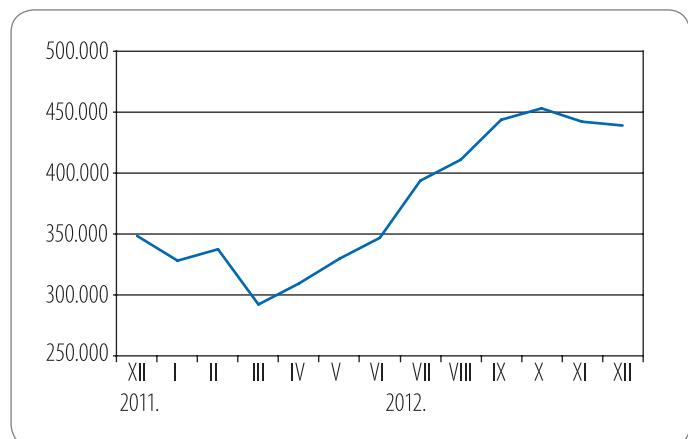
Grafik 2.5

Struktura likvidne aktive na dan 31.12.2012. godine

Grafik 2.6

Kretanje likvidne aktive po mjesecima u periodu od 31.12.2011. godine do 31.12.2012. godine

Na dan 31.12.2012. godine, ukupne pozajmice banaka iznosile su 395.403 hiljade EUR i predstavljale su 15,69% ukupnih obaveza banaka. U odnosu na isti period prethodne godine ukupne pozajmice smanjile su se za 151.711 hiljada EUR, odnosno za 27,73%. Posmatrano na kvartalnom nivou, najveće smanjenje ukupnih pozajmica ostvareno je u drugom dijelu 2012. godine.

Tabela 2.13

Kretanje ukupnih pozajmica u jednogodišnjem periodu, u 000 eura

Opis pozicije	31.12.2011.	31.03.2012.	30.06.2012.	30.09.2012.	31.12.2012.
Ukupne pozajmice	547.114	533.758	512.433	459.045	395.403
Obaveze po kreditima i pozajmicama	511.536	500.295	479.678	427.153	365.499
Pozajmice od Investiciono-razvojnog fonda	35.578	33.463	32.755	31.892	29.904

Izveštaj o ročnoj usklađenosti aktive i pasive na dan 31.12.2012. godine na agregatnom nivou pokazuje postojanje negativnih gepova dospijeća u periodu od osam dana do jedne godine, koje za posledicu ima postojanje negativnih kumulativnih gepova u periodu od 91 dana do jedne godine. Ukupni kumulativni gep je pozitivan i iznosi 363.780 hiljada EUR, što predstavlja 14,67% od ukupnog izvora sredstava. Inače, kumulativni gepovi dospijeća nijesu značajno izraženi, tako da se može zaključiti da je ročna usklađenost aktive i pasive banaka na nivou sistema na zadovoljavajućem nivou.

Tržišni rizici

Tržišni rizici nijesu izraženi u bankarskom sistemu. Osjetljivost aktive i pasive na promjenu kamatnih stopa na agregatnom nivou nije značajno izražena. Naime, u bankama postoje negativni gepovi u periodu do godinu dana, zbog čega su i kumulativni gepovi u tom periodu negativni. Međutim, gepovi nijesu visoki. Najveći negativni gap postoji u periodu 181-365 dana i iznosi 398,1 mil. EUR, što predstavlja 14,18% ukupne aktive. Ukupni kumulativni gep je pozitivan i iznosi 28.965 hiljada EUR i čini 1,03% ukupne aktive.

Izveštaj o poziciji u drugim valutama na dan 31.12.2012. godine pokazuje da je, na agregatnom nivou, najveća otvorena devizna pozicija neto kratka pozicija u USD, koja iznosi 3,2 miliona EUR (1,26% osnovnog kapitala). Agregatno stanje u svim stranim valutama je negativno i iznosi 2,14 mil. EUR, što predstavlja 0,84% osnovnog kapitala.

Izloženost cjenovnom riziku je zanemarljivo mala.

2.2.1.2.2. Promjena regulatornog okvira

Regulatorne aktivnosti koje se odnose na sektor bankarstva u 2012. godini bile su dominantno usmjerene na dalje usaglašavanje podzakonske regulative sa relevantnim direktivama Evropske Unije, kao i na unapređenje postojećeg regulatornog okvira, posebno u dijelu utvrđivanja i iskazivanja finansijskog stanja banaka.

U martu 2012. godine Centralna banka je usvojila Odluku o načinu izračunavanja izloženosti banaka, („Službeni list CG“, br. 15/12) čime je regulativa Centralne banke Crne Gore, u dijelu kojim se

reguliše izračunavanje i tretman velikih izloženosti banaka, usklađena sa Direktivom 2006/48 EC i Direktivom 2009/111/EC.

Najznačajnija promjena u regulatornom okviru koja je izvršena tokom 2012. godine obezbjeđuje da se, pri vrednovanju finansijske imovine banaka, umjesto regulatornih pravila, primjenjuju međunarodni računovodstveni standardi.

Rad na implementaciji međunarodnih računovodstvenih standarda je započet u prvom kvartalu 2012. godine donošenjem Odluke o minimalnim standardima za upravljanje kreditnim rizikom u bankama („Službeni list CG“, br. 22/12) sa početkom primjene od 1. januara 2013. godine. Usvajanjem ove odluke stvoren je pravni osnov da se vrednovanje finansijske imovine, za namjene sačinjavanja finansijskih iskaza banaka (bilans stanja i uspjeha), vrši primjenom Međunarodnih računovodstvenih standarda. Istovremeno, za potrebe izvještavanja prema Centralnoj banci, a u cilju sagledavanja adekvatnosti kapitala i drugih pokazatelja poslovanja banaka, odlukom su propisani kriterijumi i postupak klasifikovanja aktive i obračunavanja rezervacija za potencijalne kreditne gubitke, čime je uspostavljen tzv. „prudencioni filter“ kojim se obezbjeđuje dodatna zaštita deponenata i drugih povjerilaca banaka.

Donošenje nove Odluke o minimalnim standardima za upravljanje kreditnim rizikom u bankama, uzrokovalo je i značajne izmjene u postojećoj regulativi. U posljednjem kvartalu 2012. godine usvojeni su sljedeći propisi:

1. Odluka o kontnom okviru za banke („Službeni list CG“, br. 55/12) kojom je obezbijedeno knjigovodstveno evidentiranje ispravki vrijednosti i rezervacija u skladu sa međunarodnim računovodstvenim standardima, a istovremeno, kroz povećanje broja i adekvatnije strukturiranje računa, stvorena osnova za unapređeno izvještavanje Centralne banke za statističke, analitičke i supervizorske potrebe;
2. Odluka o dopuni Odluke o minimalnim standardima za upravljanje kreditnim rizikom u bankama, („Službeni list CG“, br. 55/12) kojom je uređen tretman rezervacija i ispravki vrijednosti pri izračunavanju regulatornog kapitala banaka;
3. Odluka o izmjenama i dopuni Odluke o adekvatnosti kapitala banaka („Službeni list CG“, br. 55/12) kojom je način izračunavanja sopstvenih sredstava banaka usklađen sa novim rješenjima sadržanim u Odluci o minimalnim standardima za upravljanje kreditnim rizikom u bankama;
4. Odluka o izmjenama Odluke o minimalnim standardima za upravljanje rizicima u mikro-kreditnim finansijskim institucijama („Službeni list CG“, br. 61/12) kojom su mikrokreditne finansijske institucije obavezane da, počev od 1. januara 2013. godine, vrednovanje stavki bilansne i vanbilansne aktive, umjesto primjenom sistema rezervisanja za potencijalne kreditne gubitke, vrše primjenom MRS/MSFI;
5. Odluka o izmjeni Odluke o minimalnim standardima za ulaganja banaka u nepokretnosti i osnovna sredstva („Službeni list CG“, br. 61/12) kojom je način evidentiranja stečenih nepokretnosti i druge aktive usklađen sa novim rješenjima sadržanim u Odluci o kontnom okviru za banke;
6. Uputstvo o načinu evidentiranja rezervacija za potencijalne kreditne gubitke, ispravki vrijednosti i otpisanih stavki bilansne aktive pri utvrđivanju početnog stanja u poslovnim knji-

gama banaka za 2013. godinu („Službeni list CG“, br. 22/12) kojim je, u cilju obezbjeđivanja jedinstvenog postupanja banaka, bliže uređen način evidentiranja rezervacija za potencijalne kreditne gubitke i ispravki vrijednosti, kao i način evidentiranja otpisanih stavki bilansne aktive, pri utvrđivanju početnog stanja u poslovnim knjigama banaka za 2013. godinu;

7. Odluka o izvještajima koje su banke dužne da dostavljaju Centralnoj banci Crne Gore („Službeni list CG“, br. 64/12) kojom su izvještajni obrasci koji se dostavljaju Centralnoj banci usklađeni sa Odlukom o minimalnim standardima za upravljanje kreditnim rizikom u bankama, novom Odlukom o kontnom okviru za banke i Odlukom o izmjenama Odluke o minimalnim standardima za upravljanje rizicima u mikrokreditnim finansijskim institucijama;
8. Odluka o izmjeni i dopuni Odluke o kreditnom registru („Službeni list CG“, br. 64/12) kojom je izvještavanje za potrebe Kreditnog registra koji vodi Centralna banka prilagođeno novim rješenjima iz Odluke o minimalnim standardima za upravljanje kreditnim rizikom u bankama.

Usvajanjem seta podzakonskih akata stvorene su pravne pretpostavke da banke i mikrokreditne finansijske institucije, počev od 1. januara 2013. godine, vrednovanje i iskazivanje svoje finansijske imovine vrše u skladu sa međunarodnim računovodstvenim standardima, odnosno međunarodnim standardima finansijskog izvještavanja.

2.2.1.3. Ostali segmenti finansijske stabilnosti

2.2.1.3.1. Mikrokreditne finansijske institucije

Ukupna bilansna suma MFI u decembru 2012. godine iznosila je 36,2 mil. EUR. Od ukupne bilansne sume, 76,63% se odnosi na dvije MFI. Godišnji pad aktive MFI je iznosio 18,43%. Na kraju decembra 2012. godine ukupni krediti iznosili su 29,6 mil. EUR, što predstavlja pad od 11,52% u poređenju sa krajem 2011. godine. Ukupni kreditni portfolio MFI je u konstantnom padu, koji je bio najizraženiji tokom 2011. godine.

Najznačajniju stavku aktive predstavljaju krediti sa 81,90% učešća u ukupnoj aktivi. Učešće novčanih sredstava i računa depozita kod depozitnih institucija u ukupnoj aktivi na kraju 2012. godine iznosilo je 15,15%. Stečena aktiva nije značajno zastupljena u strukturi aktive MFI iz razloga što se krediti odobravaju uglavnom fizičkim licima u manjim iznosima, a obezbjeđenje kredita se uglavnom zasniva na žirantima i mjenicama.

Rezerve za potencijalne gubitke čine 4,47% aktive. U odnosu na decembar 2011, rezerve za potencijalne gubitke su smanjene za 37,18%, kada su imale učešće od 5,80% u ukupnoj aktivi. U prilog tome ide i činjenica da su nekvalitetni krediti u jednogodišnjem periodu smanjeni za 50,46%. Nekvalitetni krediti čine 4,74% ukupnih kredita.

U ročnoj strukturi kredita dominantno je učešće dugoročnih kredita (preko jedne godine) sa 83,30%. Analiza koncentracije kredita po korisnicima ukazuje da dominantno učešće imaju fizička lica kojima je odobreno 95,17%, a slijede privredna društva sa svega 4,81%. U strukturi kreditnog portfolija MFI po djelatnostima, prevladava učešće kredita odobrenih za finansiranje sektora usluga, turizma i ugostiteljstva 30,64%. Tokom 2011. godine, najviše odobrenih kredita je bilo za finansiranje sektora

tokom 2012. godine doprinijeli otežanoj naplati premija osiguravajućih društava, što je rezultiralo storniranjem velikog broja polisa, kao i povećanim brojem zahtjeva za otkup polisa.

Intenziviranje konkurencije na tržištu osiguranja Crne Gore uslovalo je da se i u 2012. godini nastavi trend smanjenja tržišne koncentracije. Tako je na kraju godine tržišno učešće tri društva sa najvećom bruto fakturisanom premijom (Lovćen neživotno, Sava Montenegro neživotno i Grawe životno osiguranje) iznosilo 64,8%, što je za 7,6 procentnih poena niže nego na kraju 2011. godine.

Vrijednost ukupnog akcijskog kapitala osiguravajućih kompanija na kraju 2012. godine iznosila je 46 miliona eura, što je za 2,2% više nego na kraju prethodne godine. U vlasničkoj strukturi kapitala na kraju 2012. godine, primjetan je porast učešća domaćeg kapitala za 18,6 procentnih poena u odnosu na kraj 2011. godine.

Margina solventnosti društava za osiguranje iznosila je 17,5 miliona eura, a garantna rezerva 33,7 miliona eura na kraju 2012. godine. Na nivou sektora osiguranja u Crnoj Gori, odnos garantne rezerve i margine solventnosti iznosio je 193,1%, što pokazuje da je solventnost osiguravajućih društava bila na zadovoljavajućem nivou. Koeficijent likvidnosti iznosio je 4,26, i pokazuje da su likvidna sredstva osiguravajućih društava bila 4,3 puta veća u odnosu na njihove kratkoročne obaveze. Koeficijent likvidnosti je znatno poboljšan u odnosu na kraj prethodne godine kada je iznosio 3,05.

Tržište osiguranja je na kraju 2012. godine ostvarilo pozitivan finansijski rezultat u ukupnom iznosu od 2,6 miliona eura. Od ukupno 11 društava za osiguranje, šest društava je poslovalo sa dobitkom, a pet sa gubitkom.

Zbog još uvijek nedovoljne razvijenosti tržišta osiguranja i zakonske obaveze osiguravajućih kompanija da vode konzervativniju politiku prilikom svojih plasmana, osiguravajuća društva ne nose značajniji rizik za finansijsku stabilnost. Međutim, očekuje se dalji razvoj i rast ovog tržišta što može imati pozitivan uticaj na stabilnost ukupnog sistema, ali i doprinjeti razvoju svijesti o značaju i koristima koje građani mogu imati od usluga osiguranja, naročito u vremenu intenzivnih promjena društva, neizvjesnosti i pojave vremenskih nepogoda.

2.2.1.3.3. Tržište kapitala

Crnogorsko tržište kapitala u toku 2012. godini karakterisao je značajan pad prometa i ostvaren najmanji promet od 2003. godine. Sa druge strane, berzanski indeks Monex 20 je zabilježio rast na godišnjem nivou.

Tokom 2012. godine na Montenegroberzi je ostvareno svega 32,7 miliona eura prometa, kroz 7,2 hiljada transakcija. U poređenju sa 2011. godinom promet je manji za 44,6%, dok je broj transakcija opao za 46,5%. Prosječan mjesečni promet iznosio je svega 2,7 miliona eura i značajno je niži u odnosu na prosječni mjesečni promet ostvaren u 2011. godini (4,9 miliona eura). Cjelokupan promet ostvaren je kroz sekundarnu trgovinu.

Tabela 2.15
Stope rasta-pada indeksa po godinama, %

Godina	Monex 20	Monex PIF
2004.	106,9	42,9
2005.	287,7	404,9
2006.	84,5	119,4
2007.	89,3	120,8
2008.	-70,7	-85,1
2009.	45,9	20,1
2010.	-0,5	-3,5
2011.	-35,8	-37,1
2012.	5,6	-19,3

Izvor: Montenegroberza

od strane velikih investicionih fondova i individualnih portfolio ulagača, tako i od ekonomske situacije u zemlji. Iako uticaj tržišta kapitala na finansijski sistem nije od presudnog značaja, ne treba zanemariti da je jedan dio kredita odobren radi kupovine akcija na tržištu kapitala. Takođe, rastu kreditnog rizika bankarskog sektora u prethodnom periodu značajno je doprinio rast kreditnih zaduženja kako investicionih fondova, tako i individualnih investitora. Ipak, sa ovog tržišta ne treba očekivati prijetnju finansijskoj stabilnosti.

2.2.2. Platni promet

U oblasti platnog prometa, Centralna banka Crne Gore je u 2012. godini ključne aktivnosti usmjerila ka realizaciji osnovnog cilja definisanog Politikom Centralne banke – održavanju i unapređivanju stabilnog i efikasnog platnog prometa u zemlji. U tom cilju, tokom godine aktivnosti su bile usmjerene na:

- Kvalitetno i efikasno pružanje usluga platnog prometa u zemlji za postojeće i nove klijente Centralne banke;
- Upravljanje svim rizicima koji su karakteristični za sistemski važne platne sisteme;
- Vršenje kontrole platnog prometa u zemlji u skladu sa Odlukom o načinu i postupku vršenja kontrole obavljanja platnog prometa u zemlji⁸.

U okviru aktivnosti usmjerenih na unapređivanje regulatornog okvira iz oblasti platnog prometa u zemlji, a u pravcu usklađivanja sa regulativom Evropske unije, pripremljen je Nacrt zakona o platnom prometu, usklađen sa tri relevantne evropske direktive: Direktivom 2007/64/EZ o platnim uslugama na unutrašnjem tržištu, Direktivom 2009/110/EZ o osnivanju, poslovanju i prudencionoj kontroli poslovanja institucija za elektronski novac, Direktivom 98/26/EZ o konačnosti poravnanja u platnim sistemima i Direktivom 2009/44/EZ kojom se mijenja ova direktiva.

⁸ „Službeni list CG“, br.15/11.

U strukturi trgovine, ostvarenoj u 2012. godini, najveće učešće je ostvario promet akcijama kompanija (67,1%), zatim raznim vrstama obveznica (23,3%), dok se na promet akcijama fondova zajedničkog ulaganja odnosilo preostalih 9,6%.

Berzanski indeks Monex 20 je zabilježio rast u odnosu na kraj prethodne godine za 5,6%, dok je indeks privatizacionih fondova, Monex PIF, ostvario pad od 19,3% na godišnjem nivou.

Prisutni negativni trendovi na tržištu kapitala jasno govore da je ovaj segment finansijskog tržišta u Crnoj Gori u značajnoj krizi. Konačni oporavak će zavisiati kako od obima investicija

Kao i prethodnih godina, rad platnog sistema za izvršavanje međubankarskih transfera sredstava (u daljem tekstu: platni sistem), čiji je vlasnik i operater Centralna banka Crne Gore, obilježio je visok nivo pouzdanosti i efikasnosti funkcionisanja i kvalitetno obavljanje platnog prometa za klijente Centralne banke u skladu sa propisima i pravilima sistema.

Nadgledanje platnih sistema

Nadgledanje platnih sistema je funkcija Centralne banke Crne Gore kojom se promoviše i obezbjeđuje sigurnost i efikasnost platnih sistema u zemlji. Aktivnosti na realizaciji ove funkcije Centralne banke sprovode se primjenom načela transparentnosti, u skladu sa međunarodnim standardima i kroz saradnju sa drugim stručnim organima.

Zakonski okvir koji uređuje vršenje ove funkcije je Zakon o Centralnoj banci Crne Gore („Sl. List CG“, br. 40/10 i 46/10), Zakon o platnom prometu u zemlji („Sl. list CG“, broj 61/08) i Odluka o načinu vršenja kontrole platnih sistema („Sl. list CG“, br. 24/09). U skladu sa ovlašćenjima koja proizilaze iz ovakvog okvira, sprovodi se procjena usklađenosti rada platnih sistema, sa utvrđenim principima za funkcionisanje platnog sistema, zasnovanih na „Suštinskim principima za sistemski važne platne sisteme“ (*Core Principles for Systematically Important Payment Systems*, BIS January 2001). Proces je usmjeren na sam sistem transfera, a ne na individualne učesnike i obuhvata nadgledanje sistemski značajnih platnih sistema i drugih platnih sistema.

Centralna banka je vlasnik i operater platnog sistema međubankarskih transfera po bruto principu u relanom vremenu – Real Time Gross Settlement (RTGS sistem) i platnog sistema za izvršavanje međubankarskih transfera po neto principu u odloženom vremenu – Deferred Net Settlement (DNS sistem), koji su za sada i jedini platni sistemi u zemlji. Na osnovu nadgledanja funkcionisanja platnog sistema u 2010. godini, RTGS sistem je u potpunosti je usklađen sa sedam od deset suštinskih principa, sa jednim je široko usklađen, sa jednim djelimično, dok jedan nije primjenljiv na sistem u Crnoj Gori. DNS sistem je u potpunosti usklađen sa osam od deset suštinskih principa, sa jednim je široko usklađen, a sa jednim djelimično.

U toku 2012. godine unapređivale su se metodologije procjene ovog procesa rada i sprovedene su aktivnosti na razvoju funkcije nadgledanja platnih sistema. Takođe, kako bi se sveobuhvatno usmjerile ove aktivnosti radilo se na izradi Politike i metodologije nadgledanja platnih sistema, a u cilju daljeg usvajanja i primjene relevantnih međunarodnih standarda u ovoj oblasti.

2.2.2.1. Pokazatelji raspoloživosti RTGS i DNS sistema

Raspoloživost međubankarskog platnog sistema u 2012. godini, to jest odnos između ukupnog i efektivno ostvarenog radnog vremena platnog sistema za izvršavanje međubankarskih transfera, iznosila je 99,93%.

Tabela 2.17

Uporedni pokazatelji obima ukupno realizovanih naloga

Opis	Broj naloga						Index	
	2012.	2011.	2010.	2009.	2008.	2007.	2012. 2011.	2012. 2007.
1. Međubankarski nalozi	7.405.773	7.780.970	8.809.445	8.644.923	9.100.708	7.937.323	95	93
1.1. RTGS	3.520.051	3.999.616	5.136.534	5.099.093	5.166.259	4.333.415	88	81
1.2. DNS	3.885.722	3.781.354	3.672.911	3.545.830	3.934.449	3.603.908	103	108
2. Interni nalozi	16.648.750	15.862.001	16.483.085	17.215.483	17.208.545	15.246.673	105	109
2.1. Bezgotovinski	11.602.066	10.805.920	11.275.833	11.895.934	12.015.581	10.565.451	107	110
2.2. Gotovinski	5.046.684	5.056.081	5.207.252	5.319.549	5.192.964	4.681.222	100	108
3. Ukupni nalozi	24.054.523	23.642.971	25.292.530	25.860.406	26.309.253	23.183.996	102	104

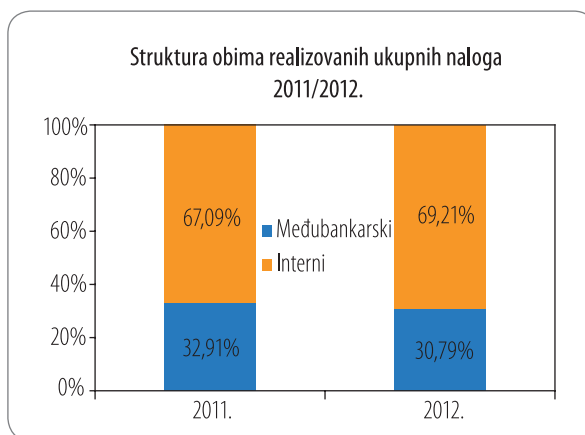
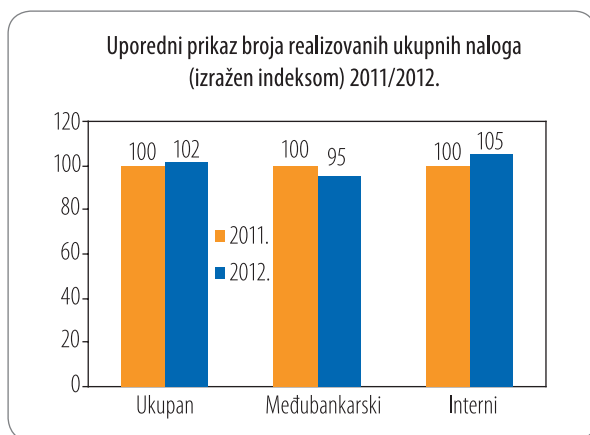
Tabela 2.18

Uporedni pokazatelji vrijednosti ukupno realizovanog platnog prometa

Opis	Vrijednost						Index	
	2012.	2011.	2010.	2009.	2008.	2007.	2012. 2011.	2012. 2007.
1. Međubank. p. p.	9.103.468.406	9.069.817.107	8.673.777.093	8.900.719.570	10.546.453.000	10.425.634.941	100,37	87
1.1. RTGS	8.553.655.836	8.519.229.139	8.140.415.076	8.392.787.439	10.019.615.322	9.954.690.116	100,40	86
1.2. DNS	549.812.570	550.587.969	533.362.017	507.932.131	526.837.678	470.944.826	99,86	117
2. Interni p. p.	11.710.512.566	12.009.464.651	11.733.587.598	13.132.500.623	16.168.828.627	14.816.950.718	98	79
2.1. Bezgotovinski	8.682.132.662	8.952.110.113	8.741.589.307	9.993.633.299	12.352.961.765	11.233.614.329	97	77
2.2. Gotovinski	3.028.379.904	3.057.354.538	2.991.998.291	3.138.867.324	3.815.866.862	3.583.336.389	99	85
3. Ukupan p. p.	20.813.980.972	21.079.281.758	20.407.364.691	22.033.220.193	26.715.281.627	25.242.585.660	99	82

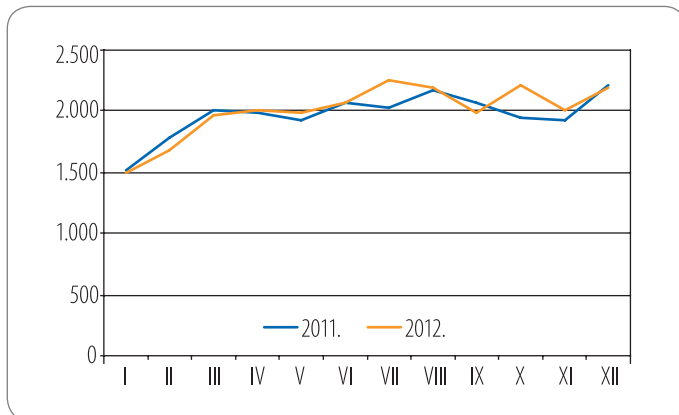
Grafik 2.9

Prikaz (index i struktura) realizovanih ukupnih naloga 2011/2012.

Grafik 2.10

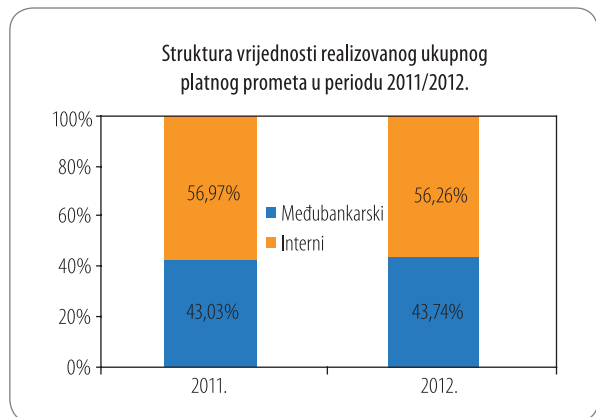
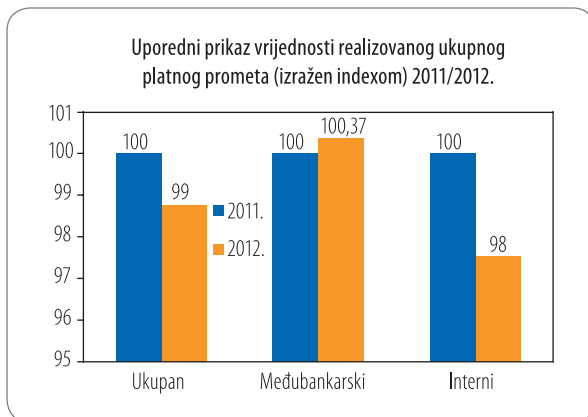
Uporedni prikaz kretanja broja realizovanih ukupnih naloga I-XII 2011/ I-XII 2012, u hiljadama

Prosječno je mjesečno realizovano dva miliona naloga, od čega je 0,6 miliona međubankarskih i 1,4 miliona internih naloga, dok je prosječna vrijednost mjesečno realizovanog plaćanja iznosila 1,7 milijardi eura, od kojih su 759 miliona eura međubankarska, a 976 miliona eura interna plaćanja.

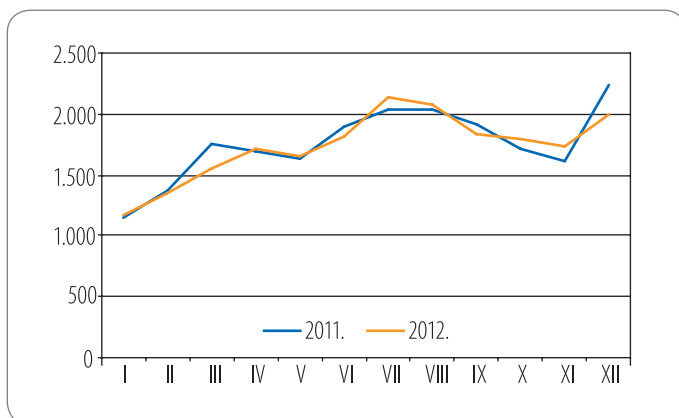
Grafik 2.11

Promjena i struktura realizovanog ukupnog platnog prometa, 2011. i 2012. god.

Grafik 2.12

Vrijednost ukupno realizovanog platnog prometa 2011. i 2012. godina, u 000.000 eura

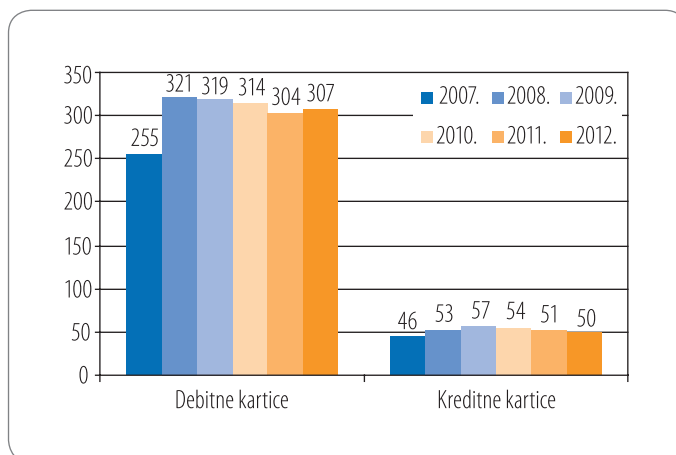
2.2.2.4. Pokazatelji upotrebe platnih kartica

U 2012. u odnosu na 2011. godinu, povećan je broj izdatih kartica, kao i vrijednost ukupno izvršenih transfera putem platnih kartica, uz istovremeno povećanje broja POS i ATM terminala. U istom periodu porastao je i broja korisnika e-bankinga.

Ukupan broj bankarskih platnih kartica u Crnoj Gori na kraju 2012. godine iznosio je 356.922 kartice od kojih je 307.249 debitnih i 49.673 kreditnih kartica. Ukupan broj transfera debitnim i kreditnim karticama iznosio je 6,3 miliona ili 25% više u odnosu na prethodnu godinu, dok je vrijednost transfera realizovanih platnim karticama, iznosila 382 miliona eura ili 22% više u odnosu na prethodnu godinu. (Tabela br. 2.19).

Grafik 2.13

Broj debitnih i kreditnih kartica, u hiljadama

Tabela 2.19

Osnovni pokazatelji korišćenja platnih kartica i e-banking usluga u periodu 2007-2012. godina

	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	Index 2012. 2007.	Index 2012. 2011.
1. Broj izdatih kartica (ukupno)	300.234	373.780	375.810	368.508	354.509	356.922	119	101
1.1. Debitnih	254.625	321.183	318.875	314.181	303.630	307.249	121	101
1.2. Kreditnih	45.609	52.597	56.935	54.327	50.879	49.673	109	98
2. Broj ukupno izvršenih transfera	2.070.430	3.252.972	5.326.505	4.413.975	5.018.717	6.294.052	304	125
2.1. Preko debitnih kartica	1.524.305	2.177.487	3.929.956	3.320.809	3.947.310	5.206.112	342	132
2.2. Preko kreditnih kartica	546.125	1.075.485	1.396.549	1.093.166	1.071.407	1.087.940	199	102
3. Vrijednost ukupno izvršenih transfera	138.767.994	242.433.601	303.478.387	280.683.756	313.238.144	382.393.967	276	122
3.1. Preko debitnih kartica	87.065.395	140.550.883	196.151.260	199.465.851	234.461.252	299.438.428	344	128
3.2. Preko kreditnih kartica	51.702.599	101.882.718	107.327.127	81.217.905	78.776.892	82.955.540	160	105
4. Broj ATM terminala	201	275	295	298	311	327	163	105
5. Broj POS terminala	3.713	5.888	7.202	8.333	10.131	10.779	290	106
6. Broj korisnika e-bankinga	8.577	12.566	18.155	22.816	27.230	34.811	406	128

rezervi. Sredstva ovog portfolija su investirana u njemačke agencijske i federalne hartije od vrijednosti.

Nakon izmjena koje su se desile tokom 2012. godine, u ukupnom portfoliju Centralne banke, hartije od vrijednosti (za trgovinu i do dospijeca) činile su 33%, a depozitna sredstva 55%. Preostalih 12% su činila sredstva kod MMF-a.

U valutnoj strukturi sredstava međunarodnih rezervi, dominantno je učešće eura sa 87,9%, dok je učešće dolara veoma nisko i iznosi 0,3%. Preostala sredstva (11,8%) se odnose na SDR.

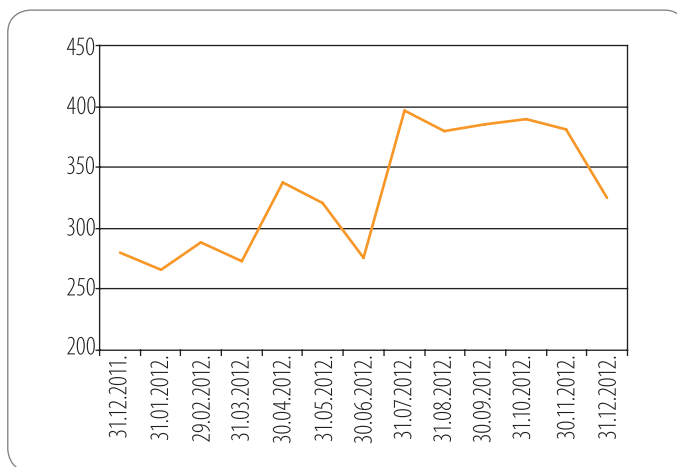
Na dan 31. decembar 2012. godine, CBCG je na računima u inostranstvu raspolagala ukupnim sredstvima u iznosu od 324,53 miliona eura, što u odnosu na uporedni podatak iz prethodne godine predstavlja uvećanje od 15,6%.

Početkom druge polovine 2012. godine referentna kamatna stopa ECB je smanjena na nivo od 0,75%. Ova odluka je u tom periodu i bila očekivana, ali je ECB iznenadila tržišne učesnike odlukom da se i depozitna stopa¹⁴ smanji na nivo od 0%. Usljed te odluke, sve tržišne stope, koje su ionako bile u opadanju, nastavile su da padaju jačim intenzitetom do kraja godine (grafik br. 2.16), sa posebno izraženim intenzitetom pada u drugoj polovini godine. Treba istaći je da je Euribor bio ispod EONIA-e gotovo tokom čitave godine, kao i u periodu 2009-2010, kada je prekonocna stopa vrlo često bila iznad kamatne stope na duži period. Ovakva situacija je ukazivala i na to da su male šanse da će doći do zaustavljanja i promjene postojećeg trenda pada tržišnih stopa.

Na grafiku br. 2.17 se jasno može uočiti da je, tokom gotovo čitave 2012. godine, razlika između tromjesečnog Euribora i tromjesečnog EONIA swapa konstantno opadala, što je in-

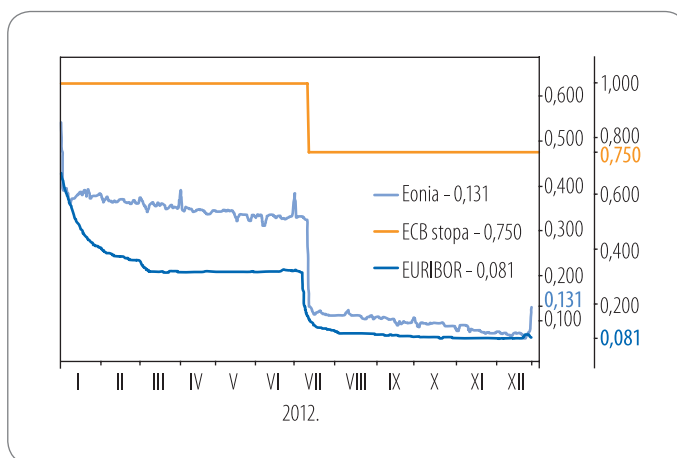
Grafik 2.15

Sredstva međunarodnih rezervi, 2012. godina, stanje na kraju mjeseca, u 000.000 eura

Grafik 2.16

Sedmodnevni Euribor, EONIA i zvanična ECB stopa, 2012. godina

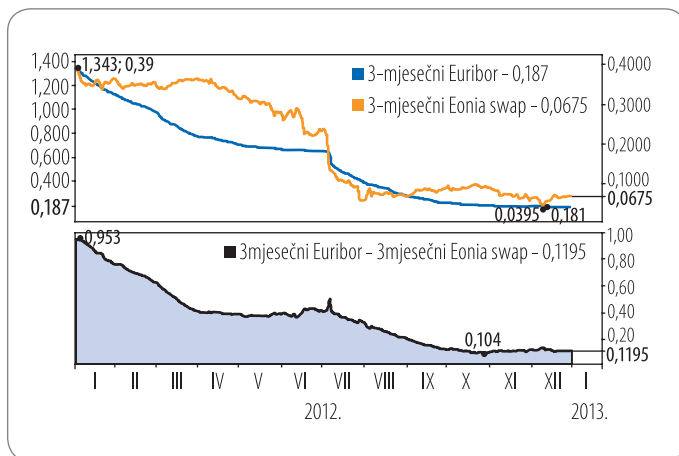

Izvor: Bloomberg

¹⁴ Stopa po kojoj banke mogu preko noći plasirati sredstva kod ECB.

Grafik 2.17

Spređ između euribor 3m – eonia swap 3m

Izvor: Bloomberg

držala nešto iznad nultog nivoa, dok se tromjesečna Eurepo stopa našla u zoni negativnih vrijednosti i do kraja godine je uglavnom bilo takvo stanje. Što se tiče EONIA stope, ona je, takođe, nakon julske zasjedanja ECB-a, počela da opada i kretala se u rasponu od 0,10% do 0,12%. Međutim, od druge polovine septembra EONIA je konstantno bila ispod 0,10%. Ovakvo stanje na tržištu je odredilo politiku investiranja likvidnog portfolija CBCG tokom 2012. godine.

Kretanje ovih stopa, kao i ukupna situacija na tržištu novca i kapitala uticala je na rezultat koji je CBCG ostvarila tokom 2012. godine. Visina prinosa koji je CBCG ostvarila na ukupan portfolio je 0,38%. Odnos ova dva portfolija (likvidni i investicioni), odnosno optimizacija ovog odnosa, direktno je povezana sa potrebama za likvidnošću.

Tabela 2.20

Godišnja stopa prinosa na sredstva u depozitima CBCG

Oročeni depoziti	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Prosječna stopa prinosa na EUR sredstva	3,79%	0,62%	0,34%	0,82%	0,20%
Prosječna stopa prinosa na USD sredstva	1,72%	0,14%	0,17%	0,06%	0,15%

Tabela 2.21

Godišnja stopa prinosa na investicioni portfolio

	2010.	2011.	2012.
Hartije od vrijednosti	1,79%	1,66%	0,82%

dikator opadanja rizika na tom dijelu terminskog tržišta.¹⁵ Jedino je u novembru i dijelom decembru bilo povremenog, ali ne tako značajnog, povećanja ove razlike.

Referentna kamatna stopa FED-a je još krajem 2008. godine smanjena u okviru raspona od 0% do 0,25%. Njen nivo nije promjenjen ni tokom 2012. godine.

Za CBCG su najinteresantnije Eurepo i EONIA stope, s obzirom na banke sa kojima saraduje i nivo rizika koji je spremna da preuzme. Tokom čitavog izvještajnog perioda, Eurepo stope su čak bile i ispod nivoa od 0,2%, dok je EONIA bila na nešto višem nivou. Međutim, nakon odluke ECB došlo je do pada Eurepo stopa, pri čemu se nedjeljna Eurepo stopa za-

¹⁵ Spređ euribor 3m – EONIA swap 3m pokazuje razliku između pozajmljivanja na tri mjeseca i reinvestiranja gotovog novca preko noći tokom tri mjeseca. Ako raste spređ između ove dvije stope, to znači da tržišni učesnici smatraju da raste rizik.

Proces upravljanja međunarodnim rezervama se vodi određenim principima, a to su, prema rasporedu važnosti kod CBCG, principi likvidnosti, sigurnosti i profitabilnosti. Rizici vezani za portfolio međunarodnih rezervi koji se temeljno i redovno prate su: tržišni, kreditni, rizik likvidnosti i operativni rizik.

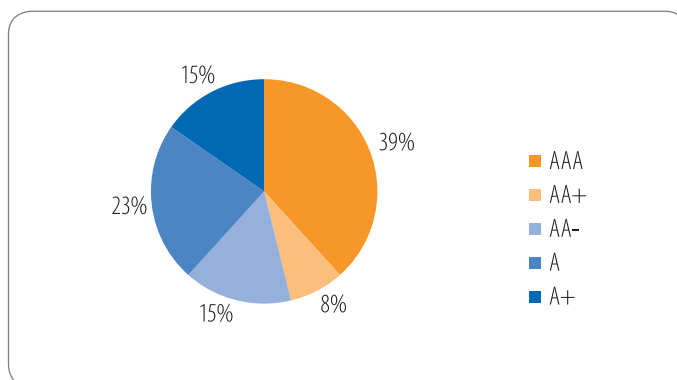
Praćenje **tržišnog rizika** podrazumjeva njegovu identifikaciju, mjerenje i kontrolu. Analize (ex post i ex ante) koje se koriste obuhvataju apsolutne i relativne mjere rizika, kao što su VaR¹⁶, Tracking Error¹⁷, Sharpe ratio¹⁸ i druge. Pored ovih analiza, sprovode se i dnevna mjerenja performansi portfolija u odnosu na izabrani benchmark. Ovi podaci omogućavaju da se donesu pravovremene odluke u vezi sa portfoliom i njegovim sastavom. Na početku 2012. godine je došlo do izmjene Smjernica za upravljanje međunarodnim rezervama, koje su se u određenoj mjeri odnosile na parametre rizičnosti. Neki od parametara su uvećani, dok su drugi potpuno izmijenjeni, da bi se u izuzetno suženim tržišnim uslovima omogućio nešto veći manevarski prostor, uz poseban fokus na kontrolu rizika sigurnosti, za nosioce operativnih odluka koji su zaduženi za upravljanje međunarodnim rezervama.

Kao jedna od važnih stavki samog upravljanja rizicima je monitoring i kontrola **kreditnog rizika**. Ovdje se, prije svega, misli na rizik da banka partner neće biti u mogućnosti da ispunji svoje obaveze prema deponentu. Prate se dugoročni i kratkoročni rejtingi u lokalnoj i stranoj valuti. Pored ovih rejtinga prati se i finansijska snaga banaka. Takođe se prate pokazatelji outlooka i Credit Watcha koji, zajedno sa gore pomenutim parametrima, služe prilikom predlaganja novih partnera banaka.

Osim što su obnovljeni poslovi depozita sa nekoliko kvalitetnih komercijalnih banaka, sa nekoliko njih je nastavljena saradnja zbog dnevnih plaćanja, kao i poslova unošenja/iznošenja efektivnog novca. Važno je napomenuti da su se poslovi unošenja/iznošenja novca vršili sa bankama „A“ rejtinga. Za ove poslove je izabrano nekoliko banaka, nakon iscrpne analize ponuđenih cijena, kao i njihove sigurnosti, likvidnosti i transportnih mogućnosti. Kao dodatna mjera zaštite, svakodnevno se prate finansijski parametri za sve banke koje se nalaze na spisku dozvoljenih banaka, da bi se blagovremeno reagovalo na bilo kakve promjene.

U većem dijelu prve polovine 2012. godine nije bilo značajnijih promjena u kreditnom rejtingu banaka sa kojima je dozvoljena saradnja, odnosno, one su i dalje ostale u okvirima koji su dozvoljeni Smjernicama CBCG. Takođe, kako se rejtingi danas uzimaju sa rezervom, za praćenje banaka se kori-

Grafik 2.18
Alokacija dugoročnih rejtinga

¹⁶ VaR analize pokazuju sa kojom vjerovatnoćom maksimalni mogući gubitak neće biti veći od izračunatog. Ovakvo dobijeni rezultati, takođe, pokazuju neustaljena kretanja na tržištu i signal su za risk i portfolio menadžere kada treba napustiti prethodno zauzete pozicije.

¹⁷ Računanjem standardne devijacije razlike prinosa benchmarka i portfolija dobija se tzv. Tracking Error koji služi kao mjera volatilnosti aktivnog prinosa, odnosno mjera koliko je portfolio blizu izabranom benchmarku.

¹⁸ Ovaj racio pokazuje kolika je premija rizika po jedinici preuzetog rizika.

251,6 miliona eura (isplate su iznosile 162,8 miliona eura, a uplate 88,8 miliona eura), a u razmjeni sa inostranstvom 193,9 miliona eura (uneseno 135,4 miliona, izneseno 58,5 miliona eura), bilježi značajno povećanje.

U odnosu na 2011. godinu, promet sa klijentima CBCG veći je za 96,0 miliona eura ili 62% (grafik br. 2.20 i 2.21). Isplate su bile veće 44,5 miliona eura (38%), a uplate za 51,5 miliona eura (138%). Promet sa inostranstvom bio je veći za 44,4 miliona eura ili 30% (vrijednost transakcija unošnja bila je veća za 14%, odnosno 16,7 miliona eura, a vrijednost transakcija iznošnja za 90%, odnosno 27,7 miliona eura).

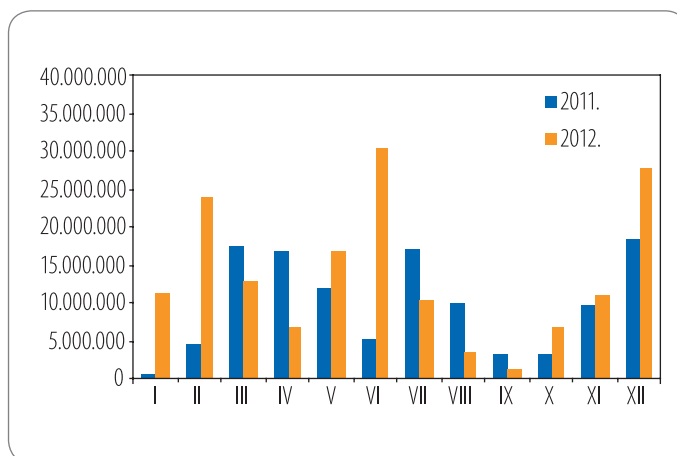
U 2012. godini prodato je 188.050 mjeničnih blanketa, ukupne vrijednosti 357.295,00 eura, što je za 15.570 komada mjeničnih blanketa, odnosno 29.583,00 eura manje nego u 2011. godini. Prodaja mjeničnih blanketa u odnosu na prethodnu godinu količinski i vrijednosno manja je za 7,6%.

Za potrebe Ministarstva finansija, Centralna banka je u i 2012. godini obavljala poslove isplate stare devizne štednje, odnosno obveznica konvertovane devizne štednje. Isplaćeno je 28 štediša „Montenegrobanke“ a.d. Podgorica, 25 štediša „Jugobanke“ a.d. Podgorica i 3.191 vlasnika obveznica konvertovane devizne štednje. Ukupno je izvršeno 3.244 isplata, što je za 236 isplata (6,78%) manje u odnosu na 2011. godinu. Ukupan iznos isplaćenih sredstava iznosi 6,55 miliona eura, odnosno 0,2 miliona eura (1,03%) više nego 2011. godine.

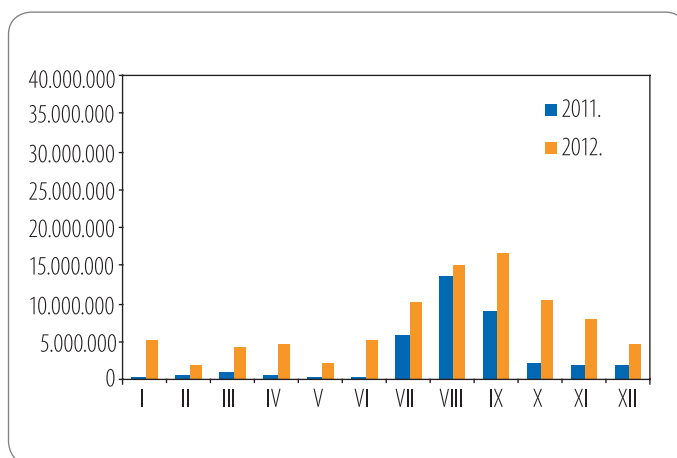
U toku 2012. godine izvršena je tehnička analiza 1.050 komada sumnjivog novca (463 primjerka falsifikata novčanica, 572 primjerka falsifikata kovanog novca i 15 primjeraka autentičnih novčanica i kovanog novca). Na osnovu izvršenih tehničkih analiza, izrađeno je 330 izvještaja koji su dostavljeni podnosiocima zahtjeva. Broj i vrijednost falsifikata obrađenih u 2012. godini bilježi blagi pad u odnosu na 2011. godinu. Najveći broj falsifikata obrađenih u 2012. godini odnosio se na falsifikat u apoenu od dva eura (403 komada).

Učešće broja falsifikata, po apoenskoj strukturi, utvrđenih u 2012. godini, prikazan je na grafiku br. 2.22.

Grafik 2.20
Isplate gotovog novca

Grafik 2.21
Uplate gotovog novca

Imenovanjem glavnog ekonomiste CBCG za člana glavnog pregovaračkog tima za vođenje pregovora za poglavlja 4, 9, 17 i 18, naglašena je uloga Centralne banke Crne Gore u cjelokupnom procesu evropskih integracija. CBCG je tokom druge polovine 2012. intenzivno radila na pripremi materijala i dokumenata koji su dostavljeni predstavnicima Evropske komisije (u daljem tekstu EK) tokom procesa „skrininga“.

Status kandidata za članstvo u Evropskoj uniji podrazumijeva obavezu pripremanja Pretpristupnog ekonomskog programa (PEP) na godišnjem nivou, koji predstavlja jedan od osnovnih ekonomskih programskih dokumenata u Crnoj Gori. CBCG je učestvovala u izradi dokumenta u poglavlju koje se odnosi na makroekonomske projekcije. Pored toga, CBCG je učestvovala u izradi Priloga za godišnji Izvještaj o napretku za 2012. godinu²⁰.

Takođe, CBCG je učestvovala u radu tijela koje su formirana u cilju praćenja realizacije ugovornih obaveza iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP). S tim u vezi, predstavnici CBCG su učestvovali u radu Pododbora za unutrašnje tržište i konkurenciju, Pododbora za trgovinu, industriju, carine i poreze, Pododbora za ekonomska i finansijska pitanja i statistiku i Odbora za stabilizaciju i pridruživanje.

CBCG je tokom 2012. godine imala intenzivnu saradnju sa predstavnicima institucija EU, u kojoj se naročito ističe jačanje saradnje sa Evropskom centralnom bankom. Naime, ECB je po prvi put pozvala CBCG da učestuje u pripremi dvogodišnjeg Izvještaja o finansijskoj stabilnosti u zemljama kandidatima EU.

2.2.5.1. Saradnja sa Međunarodnim monetarnim fondom i drugim međunarodnim finansijskim institucijama

U oblasti saradnje sa međunarodnim institucijama i organizacijama, u 2012. godini je dominirala saradnja sa Međunarodnim monetarnim fondom (MMF) i grupacijom Svjetske banke, ali su intenzivni bili i kontakti sa drugim centralnim bankama i međunarodnim partnerima.

Tokom godine, CBCG su posjetili predstavnici MMF-a u okviru redovne misije u sklopu konsultacija po članu IV Statuta Fonda. S druge strane, predstavnici CBCG su učestvovali na proljećnim sastancima MMF-a i SB u Vašingtonu, kao i na redovnom godišnjem sastanku Holandske konstitucije u Fondu i Banci.

Centralna banka je tokom 2012. godine nastavila da koristi tehničku pomoć Međunarodnog monetarnog fonda. Posebno se ističe pomoć eksperata MMF-a, pružena tokom pripreme Plana za upravljanje finansijskom krizom i izradu praktičnih smjernica za efikasnu intervenciju i rješavanje problema u bankama u krizi, te na tehničku pomoć u oblasti statistike platnog bilansa.

²⁰ Prilog sadrži pregled realizovanih aktivnosti naše institucije i ostvareni napredak u harmonizaciji zakonodavstva sa pravnom tekovinom EU za izvještajni period od godinu dana. Izvještaj o napretku za 2012. EK je objavila 6. septembra, tako da su izostale aktivnosti koje je CBCG realizovala tokom 2012. godine na planu harmonizacije regulative sa pravnom tekovinom EU.

Centralna banka Crne Gore, kroz ulogu fiskalnog agenta Crne Gore i depozitara u MMF-u, u ime i za račun Crne Gore, blagovremeno obavlja sve poslove i transakcije predviđene odredbama Statuta Fonda.

Na polju saradnje sa **Svjetskom bankom**, organizovan je niz posjeta visokih zvaničnika i osoblja Banke čije su misije uglavnom bile posvećene Zajmu za razvojnu politiku koji je Crnoj Gori odobren u 2011. godini (FSDPL2), izradi Ekonomskog memoranduma za Crnu Goru i Garanciji zasnovanoj na politici finansijskog sektora (PBG i FSPBG) za pomoć programu ekonomske reforme u Crnoj Gori, ali i finansijskom planiranju i kontroli bankarskog sistema. U okviru priprema za PBG za Crnu Goru, zvanično je zatražena tehnička pomoć SB za implementaciju međunarodnih računovodstvenih standarda, kao i tehnička pomoć za pripremu i implementaciju specifične strategije za smanjenje nivoa nekvalitetnih kredita u okviru finansijskog sektora Crne Gore. Ovaj projekat je odobren u 2012. godini i realizuje ga SB u saradnji sa CBCG i Ministarstvom finansija. Tehnička pomoć je fokusirana na sprovođenje sveobuhvatne dijagnostike i implementaciju korektivnih mjera u cilju stvarnog i održivog jačanja crnogorskog okvira za razrješavanje nekvalitetnih kredita.

U domenu saradnje sa drugim međunarodnim finansijskim institucijama i organizacijama, CBCG je učestvovala na sastancima Kluba guvernera centralnih banaka zemalja Crnomorskog regiona, centralne Azije i Balkana, a zvaničnici CBCG su boravili u zvaničnim posjetama Banci Njemačke i Banci Holandije, prisustvovali konferencijama u organizaciji Narodne Banke Makedonije, Banke Albanije, Banke Kosova, Banke BiH, radionici u organizaciji EBRD-a, kao i Godišnjoj skupštini akcionara Banke za međunarodna poravnanja i Samitu ministara finansija i guvernera održanom u Crnoj Gori.

2.2.6. Upravljanje ljudskim resursima

U 2012. godini, shodno Politici Centralne banke, nastavljene su intenzivne aktivnosti usmjerene ka daljem razvoju Centralne banke kao „organizacije koja uči“, što je podržano odredbama Kolektivnog ugovora i ulaganjima u stručno obrazovanje zaposlenih.

Tokom 2012. godine 145 zaposlenih učestvovalo je na 126 programa stručnog usavršavanja. Zaposleni su stimulisani na stalno usavršavanje postojećih znanja, naročito praćenja savremenih trendova u oblasti monetarne politike i finansijske stabilnosti, makroprudencione regulative i znanja potrebnih za implementaciju međunarodnih standarda, EU direktiva i dobre bankarske prakse. Obuci mladih zaposlenih, a naročito pripravnika, posvećena je posebna pažnja.

Potpisani su sporazumi o saradnji u domenu razvoja kadrova sa Bankom Njemačke i Bankom Rusije. Banka Holandije definisala je povoljnije uslove saradnje zbog članstva u Holandskoj konstituciji MMF-a. Počela je realizacija ranije potpisanog Sporazuma o saradnji sa Bankom BiH, nastavljena je tehnička saradnja sa drugim centralnim bankama i međunarodnim finansijskim, regionalnim i drugim organizacijama. Najznačajniji partneri CBCG u domenu stručnog usavršavanja su Banka Francuske, JVI i partnerske organizacije, Banka Njemačke i Banka Češke.

Mogućnost za stručno usavršavanje iskoristilo je 44% od ukupnog broja zaposlenih, odnosno 70% zaposlenih sa univerzitetskim obrazovanjem, što je u odnosu na 2011. godine za 4% više. Mjere štednje koje su preduzete tokom godine rezultirale su većim brojem programa stručnog usavršavanja (semi-

nara i radionica) održanih u Centralnoj banci, odnosno Podgorici. Tu spadaju programi sa Bankom Njemačke i Svjetskom bankom, dva programa realizovana u saradnji sa revizorskim kućama, jedan program za informatičare, kao i više programa za usavršavanje u domenu bezbjednosti informacija, koji su realizovani u saradnji sa nadležnim organizacionim jedinicama i licima u CBCG.

U CBCG dominiraju zaposleni sa visokim obrazovanjem, a struktura zaposlenih je prikazana u tabeli br. 2.22.

Tabela 2.22

Obrazovna struktura zaposlenih u CBCG

Stručna sprema	ukupno	%
Doktorat	2	10%
Magistratura	35	
Visoka stručna sprema	172	51%
Viša stručna sprema	12	4%
Srednja stručna sprema	96	29%
Kvalifikovani radnik	8	2%
Polukvalifikovani i nekvalifikovani radnik	9	2%
Ukupno	334	

Tabela 2.23

Starosna struktura zaposlenih

Starosna grupa	ukupno	%	muškarci	žene
Ispod 25 godina	7	0,02%	0	7
25 do 35 godina	100	30%	43	57
35 do 45 godina	75	22%	23	52
45 do 55 godina	88	26%	32	56
55 godina i više	64	19%	27	37
Ukupno	334		125	209

2.2.7. Odnosi s javnošću i transparentnost

CBCG u svom poslovanju teži ispunjenju najviših standarda transparentnosti centralnih banaka. Shodno tome, jedan od prioriteta je i pravovremeno informisanje domaće i inostrane javnosti o ciljevima i rezultatima aktivnosti putem redovnih i povremenih publikacija, kao i saopštenjima za javnost. Djelovanjem na ovaj način, Centralna banka nastoji da doprinese podizanju nivoa informisanosti i ekonomskog znanja u društvu i boljem razumijevanju značaja uloge Centralne banke kao nezavisne institucije, odgovorne za održavanje monetarne i finansijske stabilnosti i sigurnosti bankarskog sistema.

CBCG objavljuje veliki broj publikacija: Godišnji izvještaj o radu, Izvještaj o finansijskoj stabilnosti, Izvještaj o stabilnosti cijena, Godišnji izvještaj glavnog ekonomiste, Kvartalni izvještaj glavnog eko-

nomiste, Bilten CBCG, Preporuke Vladi za vođenje ekonomske politike, radne studije i tematski odabrane knjige. Sve redovne i povremene publikacije CBCG, objavljene na internet stranici, dostavljene su zainteresovanim institucijama državne vlasti, bankama i drugim finansijskim institucijama, obrazovnim ustanovama, međunarodnim organizacijama i zainteresovanim novinarima i naučnim radnicima.

Saopštenja za javnost o odlukama i zaključcima sa sjednica Savjeta CBCG blagovremeno su dostavljana na svim štampanim i elektronskim medijima, kako bi javnost Crne Gore adekvatno bila informisana o radu Savjeta, svim relevantnim dokumentima koji se odnose na bankarski sektor, o istraživanjima, analizama ekonomskog razvoja, makroekonomskim predviđanjima i sl. U 2012. godini u medijima su najčešće obrađivane teme iz djelokruga CBCG koje su se odnosile na rezultate poslovanja bankarskog sektora, uticaj globalne krize na finansijski i bankarski sektor, i dr.

Internet stranica Centralne banke, www.cbcg.me, redovno se ažurira u cilju povećanja transparentnosti rada. Na internet stranici CBCG na crnogorskom i engleskom jeziku omogućen je uvid u zakonsku i podzakonsku regulativu, koja se odnosi na djelovanje CBCG. Takođe, objavljeni su i svi relevantni propisi, odluke, publikacije koje izdaje CBCG, kao i ostale značajne informacije iz djelokruga rada Centralne banke.

2.2.8. CBCG kao društveno odgovorna institucija

Centralna banka Crne Gore, u skladu sa usvojenom Politikom, nastoji da posluje na principima društvene odgovornosti. Banka je, u 2012, ovaj cilj realizovala kroz odnos prema zaposlenima, saradnju sa sindikatom CBCG, odobravanjem sredstava za humanitarne aktivnosti i kroz podršku drugim aktivnostima civilnog društva.

Ukupno izdvojena sredstva po ovom osnovu u 2012. godini su iznosila 130.290,00 EUR i bila su usmjerena za sljedeće namjene:

- Humanitarne aktivnosti fizičkim licima 28.370,00 eura;
- Humanitarne aktivnosti pravnim licima 58.050,00 eura;
- Podršku aktivnostima sindikalne organizacije CBCG 52.870,00 eura.

Centralna banka je kao svoju dužnost prepoznala skupljanje, čuvanje i prezentovanje javnosti numizmatičkih i drugih monetarnih eksponata. Otvaranjem Muzeja novca 11. aprila 2012. godine, Centralna banka je otpočela jedan dugoročan projekat koji za cilj ima očuvanje i zadržavanje istorijskog i kulturnog nasljeđa iz oblasti numizmatičkih vrijednosti u Crnoj Gori. Iz tog razloga, Muzej novca ima neprocjenjivu istorijsku i kulturnu vrijednost. U Muzeju novca izložena je postavka „Od perpera do eura“ koja obuhvata eksponate originalnog crnogorskog državnog novca od njegove izrade 1906. godine do gubljenja samostalnosti Crne Gore i instaliranja okupacionog novca, zatim čekove i bonove iz perioda Knjaževine i Kraljevine Crne Gore, sva izdanja optičajnog papirnog i metalnog novca iz vremena državne zajednice, kao i sva izdanja jubilarnog metalnog novca Narodne banke Jugoslavije i berzanske akcije. U cilju kompletiranja i obogaćivanja zbirke, otkupljena je sljedeća numizmatička građa: mini-set koji čine pet, 10 i 50 perpera na debelom papiru bez numeričkog broja sa greškom u štampi, te akcija Crnogorske banke vrijednosti 200 kruna na ime Kneza Pavla. Među muzejskim

jedinicama se posebno izdvaja mašina za kovanje novca iz 1849. godine na kojoj je kovan prvi crnogorski novac perper. U periodu od otvaranja, odnosno 11. aprila, do 31. decembra 2012. godine Muzej je posjetio 2.401 gost.

CBCG je, u saradnji sa poslovnim bankama, devetu godinu za redom realizovala akciju „Nedjelje štednje“ kroz dodjelu štednih knjižica djeci rođenoj od 31. oktobra do 6. novembra 2012. godine u Crnoj Gori.

U cilju podsticanja društveno i finansijski odgovornog ponašanja djece i mladih, CBCG, u saradnji sa poslovnim bankama, raspisala je Konkurs za najbolji literarni rad na temu „Danas štedi da sutra više vrijedi“. Konkurs je bio namijenjen učenicima šestog, sedmog, osmog i devetog razreda osnovnih škola u Crnoj Gori, a bio je ispraćen sa 105 literarnih radova iz 35 crnogorskih škola. Centralna banka je, u saradnji sa komercijalnim bankama, obezbijedila novčane nagrade, i to: prva nagrada - 300 eura, druga nagrada - 200 eura i treća nagrada - 100 eura, koje su deponovane na štedne knjižice dobitnika i oročene na period od godinu dana.

CBCG, takođe, stimuliše razvoj nauke u našoj zemlji, i to kroz dodjelu Godišnje nagrade autorima najboljih diplomskih, magistarskih i doktorskih radova iz oblasti bankarstava. Za ovu aktivnost izdvojeno je ukupno 9.000 eura, a u 2012. godini nagrađeni su najbolji diplomski (2.000 eura) i najbolji magistarski rad (3.000 eura). Nije bilo dodijeljenih nagrada za doktorski rad iz razloga što radovi koji su dostavljeni nijesu zadovoljavali potrebne kriterijume za dodjelu nagrade.

Centralna banka Crne Gore kao društveno odgovorna institucija, a prepoznajući važnost finansijske edukacije građana, pokrenula je časopis „Journal of Central Banking, Theory and Practice“ („Časopis za teoriju i praksu centralnog bankarstva“). Cilj izdavanja ovog časopisa je objavljivanje naučnih i stručnih članaka koji bi pokrivali teorijske i praktične aspekte centralnog bankarstva, monetarne politike, uključujući pitanja i problematiku supervizije. Pored toga, CBCG organizuje i edukativne programe - predavanja, radionice i seminare na različite teme koje drže zaposleni iz relevantnih organizacionih jedinica Centralne banke, a održavaju se u Muzeju novca.

2.3. Aktivnosti Banke iz oblasti podrške efikasnog ostvarivanja osnovnih funkcija Centralne banke u izvještajnoj godini

2.3.1. Upravljanje rizicima u Centralnoj banci Crne Gore u funkciji ostvarivanja politike

Efikasan i efektivan sistem upravljanja rizicima predstavlja važnu podršku upravljačkom sistemu Centralne banke. U toku 2012. godine nastavljene su aktivnosti na razvoju sistema za upravljanje operativnim rizicima i rizikom reputacije. Na osnovu prikupljenih i detaljno analiziranih podataka o identifikovanim rizicima u organizacionim jedinicama, urađeni su kvartalni izvještaji o upravljanju rizicima u banci. U okviru procjene rizika analizirani su rizici po organizacionim jedinicama, po kategorijama rizika, po značaju rizika, dodijeljenom smjeru, incidentnim događajima. Na osnovu identifikacije i rangiranja rizika, kao i razvojem akcionog plana za ublažavanje rizika, upravljalo se operativnim i reputacionim rizicima kojima je Centralna banka izložena.

narodnih rezervi u drugoj polovini 2011. godine u korist investicionog portfolija. Prihodi od kamata na plasirana sredstva u obliku depozita ostvareni su u iznosu od 0,38 miliona eura, što predstavlja pad od 68,71% u odnosu na plan, odnosno 84,81% u odnosu na prethodnu godinu, što je prvenstveno posljedica smanjenja kamatne stope na međunarodnom finansijskom tržištu, kao i promjene politike ulaganja međunarodnih rezervi.

Po osnovnim kategorijama plasmana u protekle četiri godine ostvarene su sljedeće prosječne stope prinosa:

Tabela 2.24

Prosječne stope prinosa

Kategorije	2009.	2010.	2011.	2012.
HOV namijenjene prodaji	3,36%	1,79%	1,66%	0,17%
HOV do dospijeća	-	-	-	0,30%
SDR	0,44%	0,27%	0,02%	0,02%
Depoziti (EUR)	0,62%	0,34%	0,82%	0,20%
Depoziti (USD)	0,14%	0,17%	0,06%	0,15%
Prinos total	0,78%	0,43%	0,94%	0,18%

Iz tabele proizilazi da je u 2012. godini Centralna banka ostvarila stopu prinosa na ukupna sredstva od 0,18%, dok je u 2011. godini ista stopa iznosila 0,94%. Podaci ukazuju na snažan uticaj krize, koji se odražava na višegodišnji pad prinosa na međunarodnom tržištu kapitala, a samim tim i na mogućnosti akumulacije prihoda institucionalnih investitora na njemu.

Dobici od prodaje finansijskih sredstava na kraju 2012. godine iznosili su 0,09 miliona eura. Ova vrsta prihoda se ne planira Finansijskim planom, a odnosi se na dobitke proistekle iz promjena u tržišne vrijednosti finansijskih sredstava raspoloživih za prodaju u momentu njihove prodaje - realizacije.

Prihodi po osnovu pozitivnih kursnih razlika (ino račun, računi MMF-a i gotovina u trezoru) ostvareni su u iznosu od 0,41 milion eura, što predstavlja smanjenje u odnosu na 2011. godinu za 63,39%. Rashodi po osnovu negativnih kursnih razlika su iznosili 0,42 miliona eura, pa je shodno tome negativan neto efekat kursnih razlika za period januar – decembar 2012. godine iznosio 0,01 milion eura.

Ukupni prihodi poslovanja i drugi prihodi²² ostvareni su u iznosu od 7,47 miliona eura i manji su za 0,83% u odnosu na plan, odnosno za 36,29% u odnosu na 2011. godinu, prije svega iz razloga što je u 2011. godini prihodovano 4,25 miliona eura od prodaje akcija BIS-a, kojima je Centralna banka raspolagala. Prihodi od naknada za usluge platnog prometa iznosili su 3,74 miliona eura i veći su za 0,63% u odnosu na plan, odnosno za 1,91% u odnosu na ostvarenje za 2011. godinu.

²² Ukupni prihodi poslovanja i drugi prihodi obuhvataju prihode od naknada za usluge platnog prometa, prihode od naknada za usluge sa gotovim novcem, naknade za sprovođenje prinudne naplate, naknade za poslove fiskalnog agenta, naknade za kontrolu poslovanja banaka, dozvole i saglasnosti, naknade za usluge kreditnog registra, prihode od određenih naknada, prihode od operativnog lizinga, prihode od prodaje i druge prihode.

Prihodi od naknada za usluge sa gotovim novcem ostvareni su u iznosu od 0,25 miliona eura i veći su za 38,16% u odnosu na plan, odnosno 61,97% u odnosu na 2011. godinu, usljed povećanih gotovinskih uplata i isplata na račun clijenata. Pozitivan neto efekat po ovom osnovu iznosi 0,15 miliona eura (plaćene naknade u iznosu od 0,10 miliona eura). Prihodi od naknada za sprovođenje prinudne naplate ostvareni su u iznosu od 0,40 miliona eura i manji su za 32,81% u odnosu na plan, odnosno 26,07% u odnosu na 2011. godinu. Razlog ovog smanjenja je manji broj izvršenih naloga za prinudnu naplatu u odnosu na 2011. godinu. Prihodi od naknada za poslove fiskalnog agenta ostvareni su u iznosu od 0,73 miliona eura i veći su za 13,57% u odnosu na plan, odnosno 8,55% u odnosu na 2011. godinu.

Naknade za kontrolu poslovanja, dozvole i saglasnosti iznosile su 1,06 miliona eura, što predstavlja povećanje od 1,70% u odnosu na plan, odnosno 3,13% u odnosu na prethodnu godinu. Prihodi od naknada za usluge kreditnog registra ostvareni su u iznosu od 0,43 miliona eura, što predstavlja povećanje od 42,10% u odnosu na plan, odnosno 41,53% u odnosu na 2011. godinu.

Prihodi od određenih naknada (naknada za transfere preko računa CBCG u inostranstvu, naknada za usluge konverzije, naknada za tendersku dokumentaciju) iznosili su 0,06 miliona eura, što predstavlja smanjenje od 69,30% u odnosu na plan, odnosno 74,27% u odnosu na 2011. godinu. Razlog smanjenja je najvećim dijelom smanjenje prihoda od naknada za transfer preko računa CBCG u inostranstvu (75% u odnosu na 2011. godinu), a koji se odnosi na realizaciju zahtjeva poslovnih banaka za razmjenu sredstava sa inostranstvom.

Prihodi od operativnog lizinga ostvareni su u iznosu od 0,19 miliona eura i manji su za 24,56% u odnosu na plan, dok su u odnosu na 2011. godinu manji za 14,97%, kao rezultat otkazivanja pojedinih ugovora o zakupu.

Prihodi od prodaje (plemenitih metala, mjeničnih blanketa i od prodaje osnovnih sredstava i nematerijalnih ulaganja) iznosili su 0,36 miliona eura i manji su za 6,22% od planiranih, odnosno za 6,62% od prihoda ostvarenih u 2011. godini, i to zbog manjeg broja prodatih mjeničnih blanketa u 2012. godini.

Drugi prihodi ostvareni su u iznosu od 0,25 miliona eura i odnose se na prihode po osnovu naplaćenih otpisanih potraživanja, od kamata na stambene kredite po tržišnoj vrijednosti, od ukidanja rezervisanja za sudske sporove, od pristupanja statističkoj bazi CBCG, prihode od uplate Evropske komisije za potrebe izrade Business Confidence Indexa Evropske komisije, kao i na prihode od muzejske aktivnosti.

Rashodi CBCG

Ukupni rashodi za 2012. godinu iznosili su 9,51 milion eura i manji su za 7,52% u odnosu na planirane, dok su u odnosu na ukupne rashode za 2011. godinu manji za 12,66%. Ovo smanjenje troškova rezultat je internih mjera štednje koje banka sprovodi u kontinuitetu.

Ukupni rashodi Centralne banke se kategorišu u dvije osnovne grupe: finansijski rashodi i troškovi poslovanja.

Finansijski rashodi²³ za 2012. godinu iznosili su 0,83 miliona eura i manji su za 43,58% od planiranih tj. za 55,23% od izvršenih u 2011. godini.

Rashodi kamata bankama, po osnovu obavezne rezerve, u 2012. godini su iznosili 0,33 miliona eura, što predstavlja smanjenje od 22,08% u odnosu na prethodnu godinu²⁴. Rashodi kamata drugim finansijskim institucijama iznosili su 0,04 miliona eura, što je za

80,3% manje u odnosu na plan i za 75,45% manje u odnosu na 2011. godinu. Ovi rashodi se odnose na obračun kamate na depozit Fonda za zaštitu depozita koji je izvršen po niskim kamatnim stopama oročavanjem sredstava kod sigurnih institucija. Rashodi kamata javnom sektoru su ostvareni u iznosu od 0,03 miliona eura, što predstavlja smanjenje od 96,19% u odnosu na plan, odnosno 95,83% u odnosu na 2011. godinu. Ovo smanjenje uslijedilo je kako zbog promjenljivog nivoa raspoloživih depozita Ministarstva finansija kod Centralne banke, tako isto i zbog pada kamatnih stopa.

Gubici od prodaje HOV namijenjenih prodaji u 2012. godini iznosili su 0,42 miliona eura i manji su za 18,39% u odnosu na ostvarenje u 2011. godini.

Troškovi poslovanja²⁵ su u 2012. godini iznosili 8,68 miliona eura i manji su za 1,71% u odnosu na plan, odnosno 2,84% u odnosu na 2011. godinu.

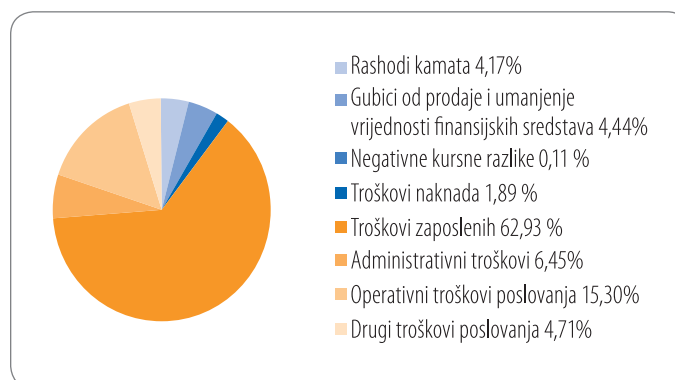
Centralna banka je u toku 2012. godine preduzimala opšte mjere interne ekonomije na planu racionalizacije troškova poslovanja. U okviru smanjenja ukupnih troškova, konstantno su preduzimane odgovarajuće mjere štednje, posebno na operativnim aktivnostima kao što su efikasnije i racionalnije upravljanje nepokretnom imovinom, potrošnim materijalom i svim drugim kategorijama troškova na koje je menadžment CBCG mogao direktno uticati. Sprovedene su uštede na svim budžetskim pozicijama troškova i to: službenog puta, stručnog usavršavanja zaposlenih, osiguranja imovine, kancelarijskom materijalu, energiji, rezervnim djelovima, telekomunikacijskim troškovima, troškovima amortizacije i sl.

Pored opštih mjera interne ekonomije, koje se kontinuirano sprovode u Centralnoj banci Crne Gore, u maju 2012. godine, uvedene su i dodatne konkretne mjere:

- Smanjenje zarada funkcionera Centralne banke;

Grafik 2.24

Struktura ukupnih rashoda za januar – decembar 2012. godine

²³ Finansijski rashodi obuhvataju rashode kamata, rashode po osnovu gubitaka od prodaje i umanjenja vrijednosti finansijskih sredstava i negativne kursne razlike.

²⁴ Shodno Odluci o dopuni Odluke o obaveznoj rezervi banaka kod CBCG („Sl. list Crne Gore“ br. 22/12).

²⁵ Troškovi poslovanja obuhvataju troškove naknada, troškove zaposlenih, administrativne troškove, operativne troškove poslovanja i druge troškove poslovanja.

- Redukovanje broja vozila u voznom parku;
- Korigovanje naniže troškova mobilnih i fiksnih telefona;
- Smanjenje iznosa dnevnica za službena putovanja za 20%;
- Smanjenje planiranih investicionih troškova u cilju smanjenja odliva likvidnih sredstava i investicione potrošnje kroz obustavu nabavki roba i usluga i radova koji nijesu neophodni za izvršavanje funkcija Centralne banke;
- Nastavljanje sa racionalizacijom svih administrativnih i operativnih troškova, do nivoa koji obezbjeđuje normalnu efikasnost poslovanja.

Takođe, zarade funkcionera Centralne banke (guvernera, viceguvernera, izvršnog direktora i glavnog ekonomiste) naknadno su dodatno smanjene od 01.12.2012. godine. Značajno smanjenje troškova ostvareno je i obustavom primjene pojedinih odredbi Kolektivnog ugovora, koje se odnose na isplatu određenih primanja, i to:

- Uvećanja zarada po osnovu stečenih akademskih zvanja (magistri i doktori nauka) kao i rada u podrumskim prostorijama i brojača novca u 2012. godini;
- Uvećanja zarada po osnovu ostvarenih rezultata rada u postupku ocjene radnog učinka za 2012. godinu, koje se, inače, isplaćuje jednom godišnje zaposlenima koji se ocijene najvišim ocjenama (u iznosu od jedne, odnosno polovine jedne prosječne zarade u Centralnoj banci).

Troškovi naknada su u 2012. godini iznosili 0,18 miliona eura i veći su za 34,57% u odnosu na planirane odnosno za 58,98% u odnosu na 2011. godinu. Troškovi naknada obuhvataju troškove naknada platnog prometa, troškove naknada za registrovanje državnih zapisa, troškove provizija bankama za unošenje i iznošenje efektive i sl.

Troškovi zaposlenih (bruto zarade, druga primanja, naknade povećanih troškova zaposlenih i ostali troškovi zaposlenih) su u 2012. godini iznosili 5,98 miliona eura i veći su za 5,29% od planiranih odnosno za 0,62% u odnosu na 2011. godinu, što je u najvećoj mjeri rezultat prevođenja zaposlenih koji su radili po ugovoru o djelu i ugovoru o radu na određeno vrijeme u radni odnos na neodređeno vrijeme, a iz razloga pravilne primjene izmjena predviđenih novim Zakonom o radu.

Bruto zarade²⁶ su u 2012. godini iznosile 5,40 miliona eura i veće su za 5,50% u odnosu na plan, a za 2,07% u odnosu na 2011. godinu. Ovo povećanje bruto zarada je posljedica adekvatne primjene novog Zakona o radu i pomenutih promjena u statusu zaposlenih po ugovoru o djelu. Neto zarade su u 2012. godini iznosile 2,74 miliona eura, što predstavlja smanjenje od 0,4% u odnosu na 2011. godinu, tj. povećanje od 1,19% u odnosu na plan. Kretanje broja zaposlenih u 2012. godini i prosječna neto zarada, odlikavaju aktivnosti u promjeni kadrovske politike banke u 2012. godine kojom je povećan broj zaposlenih, a smanjena prosječna neto plata, što je prikazano u sljedećoj tabeli:

²⁶ Troškovi bruto zarada obuhvataju: neto zarade, startni osnov, troškove poreza, prirez porezu, troškove doprinosa na teret zaposlenog, troškove doprinosa na teret poslodavca, naknade troškova prevoza, bonuse i zimnicu.

Tabela 2.25

Neto zarade po mjesecima isplaćene u 2012. godini

Obračunski mjesec 2012.	Broj zaposlenih	Prosječna neto zarada
Januar	317	720,43
Februar	322	719,35
Mart	322	723,31
April	320	725,86
Maj	322	723,74
Jun	326	721,77
Jul	327	721,05
Avgust	327	720,66
Septembar	327	719,81
Oktobar	327	727,53
Novembar	329	728,91
Decembar	334	699,08

Druga primanja, koja obuhvataju troškove po osnovu jubilarnih nagrada, otpremnina, solidarnih pomoći, ostalih primanja i ostalih naknada zaposlenim, ostvarena su u iznosu od 0,14 miliona eura, što predstavlja smanjenje od 18,15% u odnosu na 2011. godinu, tj. rast od 0,44% u odnosu na plan.

Naknade povećanih troškova zaposlenih, koje obuhvataju troškove na službenom putu, stručno usavršavanje, osiguranje zaposlenih, naknade za odvojeni život i troškove smještaja, u 2012. godini su iznosile 0,37 miliona eura i manje su za 12,83% u odnosu na plan, odnosno za 2,99% u odnosu na 2011. godinu. Ove naknade se najvećim dijelom odnose na troškove na službenom putu koji su smanjeni za 7,39% u odnosu na plan, tj. 3,09% u odnosu na 2011. godinu, kao i na troškove stručnog usavršavanja zaposlenih, koji su smanjeni za 19,14% u odnosu na plan, tj. 3,01% u odnosu na 2011. godinu.

Ostali troškovi zaposlenih su iznosili 0,07 miliona eura. Ovi troškovi se odnose na trošak po osnovu unaprijed plaćenih beneficija zaposlenih koji su tokom 2012. godine napustili Centralnu banku.

Administrativni troškovi²⁷ su u 2012. godini iznosili 0,61 milion eura, što predstavlja smanjenje od 29,17% u odnosu na planirane, odnosno smanjenje od 24,12% u odnosu na 2011. godinu. Operativni troškovi poslovanja²⁸ su u 2012. godini iznosili 1,45 miliona eura i manji su za 22,83% u odnosu na planirane i za 13,01% u odnosu na 2011. godinu.

Drugi troškovi poslovanja²⁹ su u 2012. godini iznosili 0,45 miliona eura i veći su za 70,35% u odnosu na planirane, odnosno za 14,25% u odnosu na 2011. godinu. Povećanje je uslovljeno rastom troškova

²⁷ Administrativni troškovi obuhvataju troškove kancelarijskog materijala, troškove energije, troškove komunalnih usluga, nematerijalnih usluga i naknade drugim fizičkim licima.

²⁸ Operativni troškovi poslovanja obuhvataju troškove održavanja osnovnih sredstava i opreme, troškove literature, troškove telekomunikacionih usluga, troškove naknada po ugovorima o poslovnoj saradnji i troškove amortizacije.

²⁹ Drugi troškovi poslovanja obuhvataju troškove humanitarnih aktivnosti, troškove reprezentacije, troškove konferencija i seminara, rashode rezervisanja i naknadno utvrđene rashode.

2.4.3. Izvještaj o promjenama na kapitalu na dan 31.12. 2012. godine

Ukupni kapital Centralne banke na dan 31.12.2012. godine iznosio je 60,13 miliona eura, što predstavlja smanjenje od 0,91% u odnosu na stanje na kraju 2011. godine.

Osnovni kapital je na dan 31.12.2012. godine iznosio 39,65 miliona eura, što predstavlja povećanje od 13,27% u odnosu na 2011. godinu. Naime, Savjet Centralne banke je donio Odluku o raspodjeli dobiti Centralne banke za 2011. godinu³⁰ kojom je neto dobit Centralne banke Crne Gore za 2011. godinu utvrđena u iznosu od 4,82 miliona eura, a dobit za raspodjelu³¹ za 2011. godinu u iznosu od 4,92 miliona eura. Ovom odlukom je predviđeno da se iznos od 50% dobiti za raspodjelu rasporedi u opšte rezerve Centralne banke, 2% u specijalne rezerve (0,10 miliona eura), a preostali iznos od 48% predstavlja prihod budžeta Crne Gore (2,36 miliona eura). Odlukom guvernera Centralne banke o preusmjeravanju dijela dobiti CBCG za 2011. godinu³², a saglasno potpisanom Protokolu o načinu obezbjeđivanja nedostajućeg iznosa sredstava osnovnog kapitala CBCG sa Ministarstvom finansija, dio dobiti za raspodjelu koji je predstavljao prihod Budžeta Crne Gore, preusmjeren je u osnovni kapital.

Opšte rezerve su na dan 31.12.2012. godine iznosile 0,50 miliona eura, a specijalne 0,26 miliona eura. Revalorizacione rezerve za nekretnine, postrojenja i opremu su na dan 31.12.2012. godine iznosile 19,69 miliona eura, što predstavlja smanjenje od 1,04% u odnosu na 2011. godinu. Stanje revalorizacionih rezervi za finansijska sredstva raspoloživa za prodaju na dan 31.12.2012. godine ima negativnu vrijednost u iznosu od 0,94 miliona eura i to usljed negativnog trenda vrijednosti revalorizacije hartija od vrijednosti koja se obračunava na kraju svakog mjeseca i predstavlja njihovo odstupanje od tržišne vrijednosti. Ova kretanja, u najvećoj mjeri, uslovlila su smanjenje ukupnog kapitala.

Kategorija neraspoređena dobit je na dan 31.12.2012. godine iznosila 0,97 miliona eura i najvećim dijelom obuhvata ostvareni neto dobitak u 2012. godini (0,76 miliona eura), dok se ostatak odnosi na realizovane revalorizacione rezerve za osnovna sredstva (0,21 milion eura).

³⁰ Br. 0101-414/29-4 od 12.04.2012. godine.

³¹ Dobit za raspodjelu je utvrđen na način što je neto dobit u iznosu od 4.815.912,14 umanjena za iznos od 4.806,24 eura koji čine kursne razlike na sredstvima MMF-a (nerealizovane revalorizacione dobitke) i uvećana za neraspoređenu dobit iz ranijih godina u iznosu od 106.019,31 eura, koja je nastala od ukidanja rezervisanja za osnovna sredstva (nerealizovani revalorizacioni dobici koji su bili oduzeti od neto dobiti prethodnih godina, a koji su realizovani u tekućoj godini).

³² Br. 0102-1864/1 od 17.04.2012 godine.

3 **MAKROEKONOMSKE
PROGNOZE ZA
2013. GODINU**

3.1. Prognoza makroekonomskih indikatora

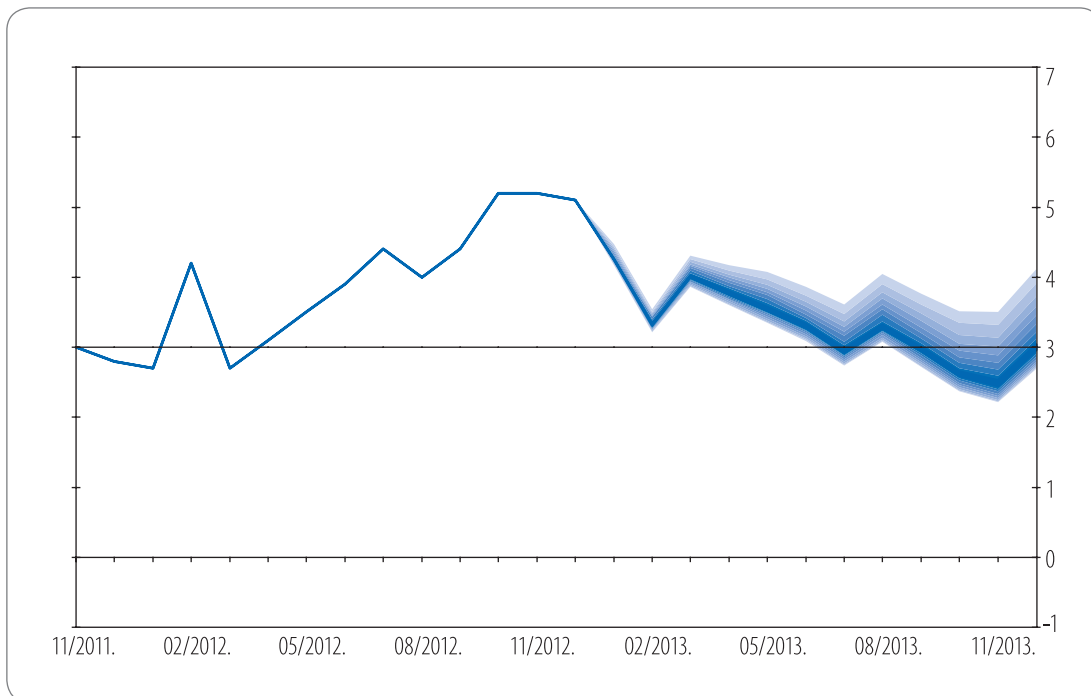
3.1.1. Projekcija kretanja inflacije za 2013. godinu

Potrošačke cijene su u decembru 2012. godine zabilježile rast od 5,1% u odnosu na decembar prethodne godine, što je za 2,3 procentna poena više od inflacije iz 2011. godine. Godišnja inflacija u Crnoj Gori je na kraju 2012. godine viša od nivoa inflacije u EU (2,3%).

Uzrok visoke godišnje stope inflacije najvećim dijelom predstavlja značajan rast cijena u kategorijama „hrana i bezalkoholna pića“ (6,9%), „alkoholna pića i duvan“ (10,7%), „stanovanje, voda, struja, gas i druga goriva“ (11,6%), a najviše rast cijena struje. Rast cijena hrane i bezalkoholnih pića u Crnoj Gori rezultat je rasta cijena hrane na globalnom nivou, dok je doprinos rastu ove kategorije u sferi bezalkoholnih pića dalo uvođenje akciza na ove proizvode.

Grafik 3.1

Projekcija indeksa potrošačkih cijena Crne Gore za 2013. godinu

Izvor: CBCG, 2013.

Prema modelskoj procjeni, očekuje se da će inflacija na kraju 2013. godine biti u rasponu od 2,7% do 4,1%, dok se za kraj godine, prema ekspertskoj procjeni, očekuje inflacija u rasponu od 1,5% do 3,5%³³.

„Fan Chart“ inflacije Crne Gore, baziran na procjeni ARIMA modela, kao i Tramo/Seats simulaciji za 2013. godinu, pokazuje da će se, sa vjerovatnoćom od 90%, inflacija, mjerena preko indeksa potrošačkih cijena, u zavisnosti od mjeseca, kretati u intervalu od 2,2% do 4,5%. Pritom se za kraj 2013. projektuje inflacija u rasponu 2,7% do 4,1%. Naime, sa rastom vremenskog horizonta za projektovanje, raste i neizvjesnost, a samim tim se širi i raspon prognoze. Centralna projekcija „Fan Charta“ koja se odnosi na najtamniji dio istog, predstavlja raspon vjerovatnoće od 10% (grafik br. 3.1).

Pretpostavke koje su uzimane u obzir prilikom prognoze inflacije za 2013. (nominalni godišnji rast):

1. Cijene nafte i naftnih derivata ne prelaze 5% cijene iz decembra 2012. godine;
2. Cijena aluminijuma ne raste više od 5% cijene iz juna 2012. godine;
3. Cijene nekretnina stagniraju u odnosu na kraj 2012;
4. Rast cijena električne energije do 5%;
5. Realne zarade u 2013. godini će biti na nivou iz 2012. godine;
6. Neće biti značajnijeg rasta cijena prehrambenih proizvoda u odnosu na septembar 2012. godine;
7. Nije pretpostavljen rast PDV-a, kao ni i drugih poreskih opterećenja.

Odstupanje nekog od ovih parametara bi zahtijevalo i korekciju prognoze.

Ekspertska procjena je slična modelskoj procjeni, ali je nešto niža od modelske zbog procjene da je model „pokupio“ dio inflacije iz prethodne godine, koja je rezultat promjene strukture potrošačke korpe. Stoga očekujemo da će, na kraju 2013. godine, inflacija biti u rasponu od 1,5% do 3,5%.

Tabela 3.1

Procjena stope inflacije

Optimistička procjena	Realistična procjena	Pesimistička procjena
1,5%	2,5%	3,5%

Ova procjena se bazira na istim pretpostavkama, kao i modelska procjena. Odstupanje nekog od parametara koji su korišćeni prilikom ove prognoze zahtijevalo bi i reviziju procjene.

3.1.2. Projekcija bruto domaćeg proizvoda (BDP-a) Crne Gore za 2013. godinu

Procijenjeni realni rast BDP-a, prema procjenama Ministarstva finansija, u 2012. godini je iznosio 0,5%. Prema modelskoj procjeni CBCG, procijenjeni rast BDP-a u 2012. godini iznosi 0,2%, sa rasponom od - 0,5% do 0,3%, dok je, prema procjenama MMF-a i Evropske komisije, crnogorska ekonomija u 2012. godini rasla po stopi od 0,2%, a po procjenama EBRD-a na nivou od 0,3%.

³³ Za više detalja o pretpostavkama prema kojima je urađena prognoza kretanja inflacije pogledati Izvještaj o stabilnosti cijena.

Procjene međunarodnih institucija o rastu BDP-a u 2013. godini se kreću u rasponu od 0,8% do 2%.

Tabela 3.2

Procjene međunarodnih finansijskih institucija o kretanju BDP-a Crne Gore u 2013. godini (u %)

Institucija	Procijenjena stopa rasta za 2013. godinu
MMF*	1,5
EBRD	0,8
Odjeljenje UN za ekonomska i socijalna pitanja	1,5
Evropska komisija	2,2
Bečki institut	1,0
Svjetska banka	0,8

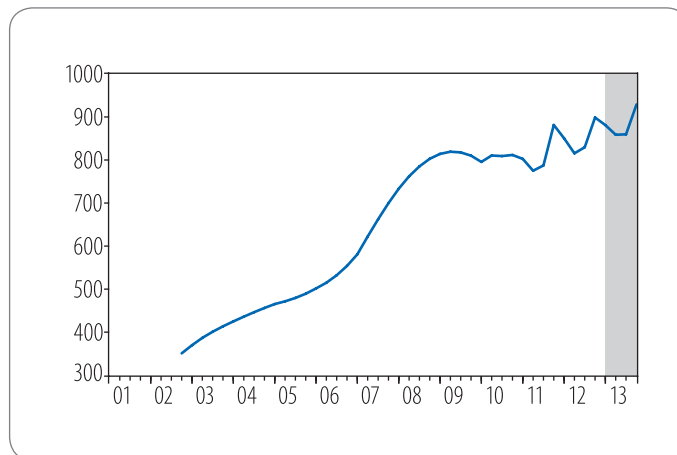
* Stopa rasta publikovana u izvještaju MMF-a iz oktobra 2012 godine

Modelska projekcija kretanja BDP-a CBCG projektuje da će se u 2013. godini rast BDP-a kretati u rasponu 0,7%-1,9%, sa **centralnom projekcijom od 1,5%**. Na grafiku 3.2 dat je makromodelski pregled kretanja realnog BDP-a, na kvartalnom nivou, sezonski prilagođen.

Modelska procjena koja ukazuje na zavisnost BDP-a od kretanja BDP-a u Eurozoni, kretanja zarada, zaposlenosti, industrijske proizvodnje i sektora turizma, nivoa zaposlenosti, takođe ukazuje da bi realni BDP u 2013. godini mogao ostvariti rast od 0,7% do 1,9% na godišnjem nivou, sa centralnom projekcijom na nivou od 1,51%.

Grafik 3.2

Kretanje realnog BDP-a u 2013. godini-modelska procjena³⁴

Međutim, treba naglasiti da postoje izraženi rizici. Rizik se, prije svega, ogleda u očekivanom daljem prilagođavanju agregatne domaće tražnje. Ovo prilagođavanje može imati skroman uticaj na domaću tražnju, jer se ne očekuje rast realnih zarada, niti povećanje zaposlenosti u korporativnom sektoru, a postoji visoka nelikvidnost korporativnog sektora, oprezna kreditnu aktivnost banaka, kao i dalja stagnacija ekonomija EU i zemalja regiona, odnosno glavnih trgovinskih partnera Crne Gore. Stagnacija, ako ne i pad agregatne tražnje, s posebnim akcentom na javnu potrošnju, uz blagi rast investicione potrošnje će biti osnovna determinanta očekivanog rasta BDP-a u 2013. godini, koji, usljed niske baze iz 2012. godine, čini recesiju u 2013. godini malo vjerovatnom.

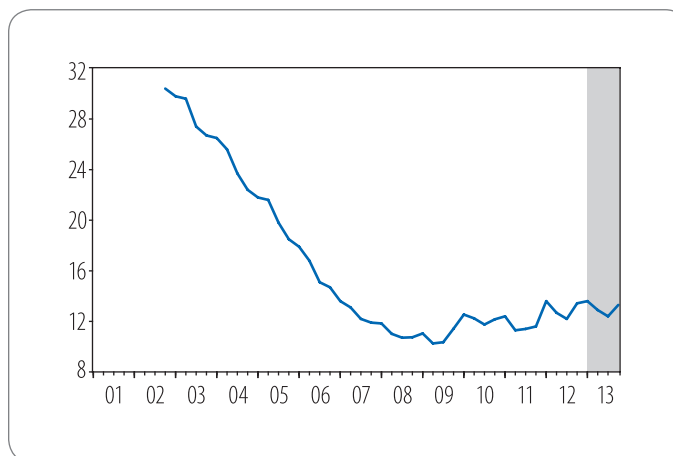
³⁴ Plava linija na grafiku predstavlja kretanje realnog BDP-a izraženog u milionima eura po kvartalima (sezonski prilagođena), dok x osa predstavlja godine po kvartalima.

Grafik 3.4

Kretanje stope nezaposlenosti u Crnoj Gori - projekcija IV kvartal 2013.

S druge strane, imajući u vidu rezultate Ankete Centralne banke sprovedene u korporativnom sektoru u okviru istraživanja o inflatornim očekivanjima, a potom i značajna fiskalna prilagođavanja koja bi mogla dovesti do dalje racionalizacije broja zaposlenih u javnom sektoru, uz očekivanu lošu likvidnost privatnog sektora, procjenjuje se da će stopa nezaposlenosti do kraja 2013. godine stagnirati u odnosu na 2012. godinu i biti na nivou od oko 13,30%.

Izvor: CBCG, 2013.

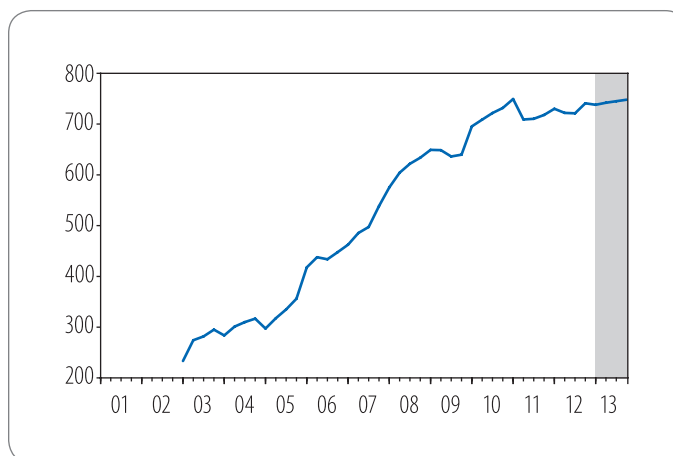
3.1.3.3. Zarade

Prosječna bruto zarada u 2012. godini iznosila je 727 eura, dok je prosječna zarada bez poreza i doprinosa iznosila 487 eura. Prosječna zarada (bruto), kao i prosječna zarada bez poreza i doprinosa (neto) su u 2012. godini zabilježile rast od 0,8%, odnosno 0,7%.

Posmatrano po mjesecima, najveći nominalni rast zarada bez poreza i doprinosa zabilježen je u januaru i decembru i to od po 4,3% i 4,0% respektivno. Najveći pad zarada bez poreza i doprinosa na mjesečnom nivou ostvaren je u februaru i iznosio je 2,0%.

Grafik 3.5

Kretanje nominalnih bruto zarada u Crnoj Gori – projekcija IV kvartal 2013.

Pretpostavka je da će se i u 2013. godini nastaviti pad zarada u sektoru državne uprave i socijalnog osiguranja, dok je očekivanje korporativnog sektora, da će nominalne zarade tokom 2013. godine ostvariti blagi rast. Modelska procjena ukazuje na nominalni rast od oko 0,93% na godišnjem nivou.

4 POLITIKA
CENTRALNE BANKE
U 2013. GODINI

4.1. Politika CBCG u 2013. godini

Na osnovu člana 44 stav 2 tačka 1 Zakona o Centralnoj banci („Službeni list Crne Gore“, br. 40/10 i 46/10), Savjet Centralne banke Crne Gore, na sjednici održanoj 28. novembra 2012. godine, utvrdio je

POLITIKU CENTRALNE BANKE CRNE GORE U 2013. GODINI

U skladu sa ustavnim odgovornostima za monetarnu i finansijsku stabilnost i funkcionisanje bankarskog sistema i zakonskim ovlaštenjima, a poštujući principe nezavisnosti i transparentnosti, Centralna banka Crne Gore u 2013. godini vodiće sljedeću politiku:

1. Radi daljeg podsticanja i očuvanja monetarne i finansijske stabilnosti preduzimaće sve neophodne mjere iz svoje nadležnosti u cilju jačanja povjerenja u ukupan finansijski sistem, preventivnog djelovanja i unapređenja stabilnosti i sigurnosti bankarskog sistema, smanjenja negativnih uticaja i prijetnji finansijskoj stabilnosti. Nastaviće da razvija monetarne instrumente, preispitivanjem politike obavezne rezerve i potrebe za implementacijom drugih instrumenata monetarne politike. U saradnji sa Svjetskom bankom, Vladom i Udruženjem banaka radiće na kreiranju i implementiranju modela za restrukturiranje loših kredita. Posebna pažnja će se posvetiti nadgledanju implementacije makroprudencionog okvira kako bi se obezbijedila njegova adekvatna i svrsishodna primjena. U okviru mjera za jačanje finansijskog sistema, poseban akcenat staviće se na podsticanje i očuvanje stabilnosti bankarskog sistema. U tom pravcu, kontinuirano će pratiti i analizirati stanje u bankarskom sistemu, po potrebi preduzimati korektivne mjere, promovisati jačanje korporativnog upravljanja i upravljanja rizicima u bankama i nastaviti sa daljom implementacijom međunarodno prihvaćenih standarda i principa poslovanja u ovoj oblasti;
2. Pružaće podršku ciljevima i mjerama ekonomske politike Vlade Crne Gore, posebno onima koji se odnose na intenziviranje oporavka privrednog sistema, podsticanja rasta i razvoja privrede kroz sistemsko kreiranje rješenja za strukturne probleme i povećanje zaposlenosti, a u mjeri u kojoj to neće dovesti u pitanje ostvarivanje sopstvenih ciljeva, ustavnih odgovornosti i nezavisnosti Centralne banke Crne Gore;
3. Održavaće siguran, efikasan i efektivan platni sistem, raditi na unapređenju regulatornog okvira za obavljanje platnog prometa nastavljanjem aktivnosti na pripremi novog Zakona o platnom prometu i pratećeg podzakonskog okvira, usaglašenog sa direktivama EU, međunarodnim standardima, principima i najboljom praksom funkcionisanja savremenih platnih sistema i platnog prometa uopšte;
4. Upravljaće sredstvima međunarodnih rezervi na način da se obezbijedi sigurnost plasiranih sredstava i nesmetano ispunjenje obaveza Crne Gore prema inostranstvu, bez ugrožavanja likvidnosti, uz adekvatno upravljanje svim rizicima vezanim za plasiranje ovih sredstava, kao i analiziranjem novih mogućnosti plasiranja sredstava i povećanja prinosa;

5. Aktivno će učestvovati u procesu pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji, raditi na daljoj harmonizaciji propisa iz svoje nadležnosti sa pravnim tekovinama EU, pri čemu će pristupanje EU tretirati kao jedan od strateških prioriteta i za njegovu realizaciju alocirati adekvatne ljudske i materijalne resurse;
6. Razvijaće postojeće i, u skladu sa potrebama, regrutovati nove ljudske resurse sa odgovarajućim kvalifikacijama, znanjima i vještinama, ličnim i profesionalnim integritetom. Radiće na njihovom motivisanju, daljem usavršavanju i promociji kako bi svoj radni potencijal iskazali u potpunosti i postizali očekivane rezultate i doprinosili ostvarivanju funkcija i odgovornosti Centralne banke;
7. Nastaviće da, u skladu sa standardima transparentnosti, obezbijedi pravovremene, pouzdane i relevantne informacije iz svoje nadležnosti svim relevantnim subjektima. Posebno će raditi na podizanju nivoa ekonomskog znanja u društvu, kao i boljeg razumijevanja značaja finansijske stabilnosti i sigurnosti bankarskog sistema po cijelo društvo;
8. U cilju očuvanja i zadržavanja istorijskog i kulturnog nasljeđa iz oblasti numizmatičkih vrijednosti u Crnoj Gori, nastaviće sa aktivnostima na dopunjavanju zbirke novca, s posebnim naglaskom na kompletiranje kolekcije jedinog crnogorskog novca – perpera;
9. Na adekvatan način razvijaće i ostale oblasti od značaja za ostvarenje ciljeva i izvršavanje funkcija Centralne banke Crne Gore, poput razvoja informacionog sistema, razvijanja međunarodne saradnje, učešća u borbi za sprečavanje ubacivanja falsifikata u legalne tokove i drugo;
10. Svoje funkcionisanje zasnivaće na principima društveno odgovorne organizacije i biti aktivan učesnik u kretanjima savremenog društva.

4.2. Smjernice za ostvarivanje Politike CBCG u 2013. godini

Na osnovu člana 44 stav 2 tačka 2 Zakona o Centralnoj banci („Službeni list Crne Gore“ br. 40/10 i 46/10), Savjet Centralne banke Crne Gore, na sjednici održanoj 28. novembra 2013. godine, utvrdio je

SMJERNICE ZA OSTVARIVANJE POLITIKE CENTRALNE BANKE CRNE GORE U 2013. GODINI

1. U cilju daljeg podsticanja i očuvanja monetarne i finansijske stabilnosti, a posebno podsticanja i očuvanja stabilnosti bankarskog sistema Centralna banka Crne Gore (u daljem tekstu: CBCG) će:
  - a. Primjenjivati sve raspoložive mjere i instrumente radi daljeg očuvanja monetarne i finansijske stabilnosti;
  - b. Kontinuirano preispitivati politiku obavezne rezerve, kao instrumenta monetarne politike i, po potrebi, vršiti izmjene stopa obavezne rezerve i/ili obuhvata osnovice;
  - c. Kontinuirano analizirati potencijalne rizike i prijetnje po finansijsku stabilnost i u slučaju potrebe raditi na njihovom minimiziranju kroz implementaciju ostalih instrumenata monetarne politike - operacija na otvorenom tržištu, kreditiranje banaka u slučaju redovnih potreba za likvidnošću i ostvarivanju funkcije kreditora u krajnjoj instanci;
  - d. Unapređivati postojeću i razvijati novu statističku osnovu i instrumente za praćenje finansijske stabilnosti sa ciljem adekvatne identifikacije i procjene potencijalnih rizika u oblastima iz nadležnosti CBCG;

- e. Testirati plan aktivnosti Centralne banke u slučaju vanrednih okolnosti („Contingency plan“) i inicirati da se i u okviru Savjeta za finansijsku stabilnost kontinuirano sagledava efikasnost rješenja iz nacionalnog plana za djelovanje u vanrednim okolnostima;
- f. Unapređivati mehanizme za očuvanje finansijske stabilnosti, tj. mehanizme za djelovanje u uslovima potencijalne systemske krize, sprovesti stresna testiranja i na bazi dobijenih rezultata preduzimati adekvatne mjere sa ciljem preventivnog djelovanja, odnosno minimiziranja negativnih posljedica u slučaju pojave krize;
- g. Analizirati makroekonomska kretanja u zemlji i uticaje iz okruženja, posebno na finansijsku stabilnost u Crnoj Gori i, u zavisnosti od ocjene stanja, preduzimati odgovarajuće mjere iz svoje nadležnosti i davati preporuke za preduzimanje mjera čija primjena nije u nadležnosti CBCG, a u skladu sa ovlaštenjima utvrđenim Zakonom o CBCG i Zakonom o Savjetu za finansijsku stabilnost;
- h. Pratiti i analizirati stanje u svim segmentima finansijskog sistema, radi blagovremenog utvrđivanja svih potencijalnih uzroka nestabilnosti i sposobnosti sistema da ih apsorbuje;
- i. Intenzivno saradivati sa ostalim regulatorima finansijskog sistema u domenu odgovornosti za stabilnost finansijskog sistema, u skladu sa Zakonom o Savjetu za finansijsku stabilnost, kao i sa relevantnim inostranim regulatorima i drugim institucijama, iz domena finansijske stabilnosti;
- j. Kontinuirano analizirati kretanje inflacije, vršiti njeno prognoziranje i doprinostiti postizanju i održavanju stabilnosti cijena;
- k. Pratiti platnobilansna kretanja i, po potrebi, u skladu sa zakonskim ovlaštenjima, preduzimati odgovarajuće mjere ili davati preporuke za preduzimanje mjera koje nijesu u nadležnosti CBCG;
- l. Radi očuvanja stabilnosti bankarskog sistema, kao ključnog elementa finansijskog sektora za očuvanje finansijske stabilnosti, CBCG će:
  - U saradnji sa Svjetskom bankom i Vladom raditi na razvijanju i implementaciji modela restrukturiranja loših kredita;
  - Nastaviti sa unapređenjem regularnog okvira za banke kroz harmonizaciju propisa sa pravnim tekovinama Evropske unije u procesu pretpristupnih pregovora, kao i usklađivanjem sa uslovima poslovanja na međunarodnom finansijskom tržištu kroz primjenu bazelskih standarda;
  - Unaprijediti sistem praćenja poslovanja banaka u skladu sa savremenim tendencijama u sferi supervizije kroz razvijanje sveobuhvatnog sistema izvještavanja prema CBCG i prateće baze podataka sa indikatorima propisanim Bazelom III;
  - Kontinuirano unapređivati proces stresnog testiranja banaka radi blagovremenog utvrđivanja potreba za dodatnim kapitalom i likvidnim sredstvima banaka;
  - Nastaviti sa politikom opreznog licenciranja, odnosno davanja odobrenja novim akcionarima za ulazak u postojeći bankarski sistem, polazeći od zaštite interesa deponenata i povjerilaca banaka;
  - Raditi na unapređenju procesa upravljanja rizicima u bankama i procesa supervizije zasnovanog na rizicima;
  - Razvijati sisteme koji će uticati na jačanje transparentnosti i tržišne discipline, kroz sveobuhvatnu i kontinuiranu razmjenu podataka između banaka i ostalih učesnika na tržištu;
  - Promovisati jačanje korporativnog upravljanja u bankama;

- Jačati mehanizme i procedure neophodne za uspješnu implementaciju procesa sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma;
  - Intenzivno pratiti kretanja na eksternim finansijskim tržištima sa posebnim akcentom na volatilnosti koje mogu imati negativne reperkusije na bankarski sektor u Crnoj Gori, a sa svrhom preventivnog djelovanja i kreiranja sistema kapitalne zaštite sistema u odnosu na spoljne šokove;
  - Razvijati saradnju sa drugim supervizorima u zemlji, sa ciljem sinhronizovanja supervizorskih aktivnosti;
  - Pratiti i implementirati unapređenja na planu međunarodnih multilateralnih dogovora i usvojenih konvencija u oblasti bankarske industrije.
2. U cilju pružanja podrške Vladi Crne Gore u ostvarivanju ekonomske politike, CBCG će, u mjeri u kojoj to neće dovesti u pitanje ostvarivanje ciljeva i ustavnih odgovornosti Centralne banke Crne Gore i ugrožavanje nezavisnosti:
- a. Davati Vladi Crne Gore preporuke za vođenje ekonomske politike na način da svojim preporukama, mjerama i instrumentima doprinosi privrednom oporavku i povećanju zaposlenosti, a u funkciji održavanja finansijske stabilnosti;
  - b. Učestvovati u kreiranju sistemskih rješenja u cilju smanjenja nelikvidnosti privrednog sektora, podsticanju kreditne aktivnosti banaka u mjeri koja neće značiti prekomjerno preuzimanje rizika i ugrožavanje stabilnosti bankarskog sistema;
  - c. Pratiti i analizirati makroekonomska kretanja u Crnoj Gori, drugim privredama u tranziciji, Evropskoj uniji i na globalnom nivou, kao i projekcije kretanja ključnih makroekonomskih varijabli od strane relevantnih međunarodnih institucija, sa ciljem izrade prognoza makroekonomskih kretanja na nivou Crne Gore;
  - d. Kontinuirano razvijati makroekonomski model crnogorske privrede za prognoziranje makroekonomskih kretanja i analizu efikasnosti instrumenata monetarne politike, samostalno ili u saradnji sa drugim institucijama u sistemu;
  - e. Redovno prikupljati, obrađivati i publikovati statističke podatke iz domena monetarne i platnobilansne statistike, kao i druge podatke za koje je proizvođač statistike CBCG, a koji predstavljaju značajne inpute za utvrđivanje ekonomske politike;
  - f. Publikovati tematske radne studije, monografije i druge publikacije koje će se baviti aktuelnim makroekonomskim i finansijskim problemima.
3. U cilju održavanja i unapređivanja sigurnog i efikasnog platnog prometa, CBCG će:
- a. Kontinuirano raditi na održavanju stabilnog i efikasnog funkcionisanja platnog sistema Centralne banke za izvršavanje međubankarskih transfera sredstava, kao osnovne infrastrukture platnog prometa u Crnoj Gori i njegovom daljem unapređenju kroz implementaciju međunarodnih standarda, principa i najbolje prakse funkcionisanja savremenih platnih sistema i platnog prometa uopšte;
  - b. Nastaviti sa kvalitetnim i efikasnim obavljanjem usluga platnog prometa u zemlji, kako za postojeće, tako i za nove klijente Centralne banke;
  - c. Kvalitetno i efikasno obavljati poslove depozitara i bankara državnih organa i organizacija kroz kontinuirano unapređivanje saradnje i usklađivanje regulatornog okvira sa promjenama uslova poslovanja i tržišnih uslova, radeći na tehničkom osavremenjivanju obavljanja

- ovih poslova, a posebno poslova fiskalnog agenta u vezi sa hartijama od vrijednosti koje emituje Crna Gora;
- d. Razvijati postojeće i uspostavljati nove korespondentske odnose sa stranim centralnim i komercijalnim bankama i drugim međunarodnim finansijskim institucijama i organizacijama;
  - e. Unapređivati regulatorni okvir platnog prometa kroz usklađivanje sa regulativom Evropske Unije, sa posebnim akcentom na pripremi novog zakona i podzakonskih akata;
  - f. Pratiti međunarodne standarde, principe i najbolju praksu savremenih platnih sistema i platnog prometa uopšte i raditi na njihovoj implementaciji;
  - g. Kontinuirano unapređivati kvalitet saradnje sa BIS-om, MMF-om, Svjetskom bankom i drugim međunarodnim finansijskim institucijama iz nadležnosti izvršavanja finansijskih transakcija;
  - h. Vršiti efikasnu kontrolu obavljanja platnog prometa u cilju obezbjeđenja pružanja platnih usluga u skladu sa pozitivnim propisima;
  - i. Unapređivati funkcionalni model prinudne naplate koju Centralna banka vrši u skladu sa odredbama Zakona o izvršenju i obezbjeđenju;
  - j. Sprovoditi nadgledanje (oversight) platnih sistema, u cilju prevencije sistemskog rizika u platnom sistemu i njegovog uticaja na stabilnost finansijskog sistema u cjelini. U tom smislu, primjenom metodologije koja se bazira na međunarodnim standardima, vršiti ocjenu usaglašenosti rada platnog sistema sa osnovnim principima za funkcionisanje platnih sistema, kao i sprovoditi proces izvještavanja o preduzetim aktivnostima i naloženim mjerama;
  - k. Nastaviti sa aktivnostima na infrastrukturnom opremanju i migraciji komponenti informacionog sistema vezanog za platni sistem CBCG na rezervnu („backup“) lokaciju u cilju povećanja sigurnosti funkcionisanja platnog prometa.
4. U cilju daljeg unapređivanja institucionalnih i drugih preduslova vezanih za upravljanje međunarodnim rezervama, CBCG će:
- a. Voditi obazrivu i opreznu politiku investiranja sredstava međunarodnih rezervi dajući prioritet sigurnosti plasmana, kroz investiranje sredstava u sigurne instrumente, kao što su kratkoročni depoziti kod centralnih banaka najrazvijenih zemalja i prvoklasnih poslovnih banaka, te u hartije od vrijednosti odgovarajućeg rejtinga, sigurnosti i likvidnosti;
  - b. Nastojati da, u uslovima ekstremno niskih kamatnih stopa na međunarodnom finansijskom tržištu i nepovoljnih stopa prinosa na prvoklasne hartije od vrijednosti, ostvari što povoljnije plasiranje raspoloživih sredstava i pri tome obezbijedi punu sigurnost investiranja i uspješno upravljanje svim vrstama rizika;
  - c. U skladu sa tržišnim uslovima i principima investiranja (sigurnost, likvidnost, profitabilnost) biti angažovana na planu repozicioniranja postojećih finansijskih instrumentata u portfoliju i unapređivanju već usvojenih tehnika u upravljanju sredstvima i rizicima međunarodnih rezervi, a sa ciljem uspješnog uravnoteženja rizika ulaganja i ostvarenog prinosa;
  - d. Kontinuirano pratiti kretanja i analizirati mogućnosti investiranja sredstava u nove finansijske instrumente i vršiti diverzifikaciju ulaganja, polazeći prevashodno od principa likvidnosti i sigurnosti, radi ostvarenja profitabilnosti;
  - e. Aktivno pratiti situaciju na međunarodnom finansijskom tržištu i blagovremeno prilagođavati politiku ulaganja sredstava kretanjima na tom tržištu.

5. Nastavljajući aktivno učešće u postupku pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji, a uvažavajući obaveze koje Crna Gora preuzela dobijanjem statusa zemlje kandidata i preporuke objavljene od strane Evropske komisije, CBCG će:
  - a. Nastaviti aktivnosti na harmonizaciji zakonodavstva sa pravnim tekovinama EU u oblasti bankarskog sektora, platnog prometa, monetarne politike i statistike i ostalih oblasti iz nadležnosti CBCG;
  - b. Učestvovati u radnim i pregovaračkim strukturama određujući predstavnike CBCG za članove pregovaračkog tima i radnih grupa za pripremu pregovora o pristupanju Crne Gore Evropskoj uniji;
  - c. Kroz učešće u procesu skrininga za pregovaračka poglavlja iz nadležnosti CBCG dati puni doprinos analizi stepena usklađenosti domaćeg sa zakonodavstvom EU;
  - d. Učestvovati u izradi PEP-a (Pretpristupnog ekonomskog programa), Izvještaja o napretku i ostalih dokumenata koji proizilaze iz procesa evropskih integracija;
  - e. Nastaviti aktivnosti na institucionalnoj izgradnji čime se postepeno stvaraju uslovi za buduće nesmetano funkcionisanje CBCG u okviru ESCB (Evropski sistem centralnih banaka) i ECB (Evropska centralna banka);
  - f. Unaprijediti postojeću i uspostaviti nove vidove saradnje sa predstavnicima centralnih banaka članica EU, kao i sa predstavnicima ECB i drugih institucija EU, kroz planiranje tehničke pomoći i studijskih posjeta;
  - g. Unaprijediti komunikacionu strategiju na temu evropskih integracija putem izrade radnih studija i drugih publikacija u kojima će se predstaviti specifični aspekti pristupanja EU;
  - h. Učestvovati u pripremi i implementaciji projekata koji se finansiraju iz fondova EU;
  - i. Nastaviti aktivnosti na realizaciji obaveza definisanih Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju, Nacionalnim programom za integracije i akcionim planovima.

6. U cilju daljeg profesionalnog razvoja zaposlenih i održavanja adekvatne strukture ljudskih resursa sposobnih za sprovođenje definisane politike, funkcija i odgovornosti Centralne banke, promjena uslovljenih procesom evropskih integracija i drugih promjena u poslovnom okruženju, Centralna banka će:
  - a. Nastojati da stalno ima kvalifikovane, obučene i visoko motivisane zaposlene sa znanjima koja odgovaraju radnom mjestu na kome rade;
  - b. Stimulisati zaposlene na stalno usavršavanje postojećih znanja, naročito u oblastima monetarne politike i finansijske stabilnosti, makroprudencione regulative, upravljanja rizicima, znanja potrebnih za implementaciju međunarodnih standarda, EU direktiva i dobre bankarske prakse, kao i drugih stručnih znanja i vještina neophodnih za realizaciju radnih procesa u Centralnoj banci;
  - c. Razvijati mehanizme za unapređenje motivacije zaposlenih i dalje afirmisati sistem nagrađivanja zaposlenih u skladu sa postignutim rezultatima;
  - d. Promovisati zaposlene koji redovno postižu najbolje radne rezultate;
  - e. Rekrutovati, kad za to postoji potreba, pripravnike, volontere i druge kategorije izvršilaca za realizaciju radnih procesa;
  - f. Posvetiti posebnu pažnju usavršavanju pripravnika i zaposlenih sa kraćim radnim iskustvom u Centralnoj banci, usavršavanju deficitarnih kadrova, kao i stalnom unapređenju i inovaciji znanja svih zaposlenih.

7. CBCG će u skladu sa standardima transparentnosti:
  - a. Blagovremeno, kontinuirano i pouzdano informisati domaću i međunarodnu javnost o svim aspektima poslovanja i ostvarivanja svojih ustavnih i zakonskih odgovornosti, na način koji je razumljiv najširoj javnosti;
  - b. Promovisati podizanje nivoa ekonomskog znanja u društvu, kako bi se doprinijelo boljem razumijevanju centralnog bankarstva, finansijskog sistema i finansijske stabilnosti uopšte;
  - c. Nastaviti blagovremeno informisanje javnosti putem saopštenja za javnost, internet stranice CBCG, organizovanja konferencija za novinare, a po potrebi i putem intervjua, gostovanja u sredstvima javnog informisanja, i dr.;
  - d. Posebnu pažnju pokloniti informisanju zaposlenih.

8. U cilju očuvanja i valorizacije istorijskog i kulturnog nasljeđa iz oblasti numizmatičkih vrijednosti u Crnoj Gori, CBCG će:
  - a. Intenzivirati aktivnosti na prikupljanju i dopunjavanju zbirke novca, s posebnim naglaskom na kompletiranje kolekcije jedinog crnogorskog novca – perpera;
  - b. Stručno prezentovati numizmatičke vrijednosti domaćoj i inostranoj javnosti;
  - c. Promovisati Muzej novca u instituciju od opšteg značaja za edukovanje široke stručne i laičke javnosti i promovisanje uloge i značaja CBCG u finansijskom sistemu Crne Gore, eurizaciji, bankarstvu i finansijskoj stabilnosti i posebno programima finansijske edukacije, prije svega, djece i mladih školskog uzrasta, te promovisati značaj štednje.

9. Kao podršku za realizaciju navedenih ciljeva u ostalim oblastima, CBCG će:
  - a. Raditi na unapređivanju informacionog sistema i obezbjeđivanja adekvatnog nivoa njegove raspoloživosti i sigurnosti, a naročito na unapređivanju ICT infrastrukture koja predstavlja podršku za rad platnom sistemu (RTGS i DNS), glavnom bankarskom sistemu (GBS), sistemu prinudne naplate (SPN), kao i ostalim sistemskim servisima internih i eksternih korisnika (SIS);
  - b. Raditi na usklađivanju sa međunarodnim standardima, naročito sa standardom za upravljanje bezbjednošću informacija ISO/IEC 27001:2005;
  - c. U cilju razvijanja i unapređenja saradnje sa međunarodnim finansijskim institucijama i organizacijama, centralnim bankama drugih zemalja i regulatornim tijelima, CBCG će:
    - Nastaviti saradnju sa Međunarodnim monetarnim fondom (MMF) i članicama grupacije Svjetske banke, naročito u dijelu razmjene informacija, korišćenja tehničke pomoći, organizovanja misija njihovih eksperata i stvaranja uslova za eventualno korišćenje finansijske podrške;
    - Unapređivati saradnju sa ostalim međunarodnim finansijskim i drugim organizacijama kroz uspostavljanje neposrednog kontakta, učešće u radu radnih tijela i skupština međunarodnih organizacija, kao i praćenja i organizovanja međunarodnih konferencija i seminara;
    - Razvijati saradnju sa drugim centralnim bankama i finansijskim regulatornim tijelima kroz realizaciju potpisanih sporazuma, posebno u oblasti supervizije banaka, kao i predlaganje novih oblika saradnje i uspostavljanje strateških partnerstava;

5 PRILOZI

Prilog 1 - Statistika

Tabela 1 – Platni bilans Crne Gore, u hiljadama eura

	2011.	2012.*	Promjena u %	% BDP**
A. TEKUĆI RAČUN	-573.381	-587.213	2,4	-17,7
ROBE	-1.306.246	-1.388.832	6,3	-41,8
1. Izvoz f.o.b.	476.547	391.856	-17,8	11,8
2. Uvoz f.o.b.	1.782.793	1.780.687	-0,1	53,6
USLUGE	589.262	612.311	3,9	18,4
1. Prihodi	906.050	997.619	10,1	30,0
2. Rashodi	316.788	385.308	21,6	11,6
DOHOCI	26.269	53.827	104,9	1,6
1. Prihodi	192.822	206.220	6,9	6,2
2. Rashodi	166.553	152.393	-8,5	4,6
TEKUĆI TRANSFERI	117.334	135.480	15,5	4,1
1. Transferi u Crnu Goru	155.840	179.700	15,3	5,4
2. Transferi iz Crne Gore	38.506	44.220	14,8	1,3
B. KAPITALNI I FINANSIJSKI RAČUN	416.378	336.305	-19,2	10,1
1. RAČUN KAPITALA	-2.995	7.405		0,2
2. FINANSIJSKI RAČUN	419.372	328.901	-21,6	9,9
1. Direktnne investicije-neto	389.104	453.628	16,6	13,6
1.1. U inostranstvo	-12.334	-20.760	68,3	-0,6
1.2. U Crnu Goru	401.438	474.388	18,2	14,3
2. Portfolio investicije-neto	163.597	-24.688		-0,7
2.1. Sredstva	-14.245	-20.108	41,2	-0,6
2.2. Obaveze	177.842	-4.580		-0,1
3. Ostale investicije-neto	-247.652	-55.439	-77,6	-1,7
3.1. Sredstva	-235.135	-224.708	-4,4	-6,8
3.2. Obaveze	-12.517	169.270		5,1
4. Promjena rezervi CBCG	114.323	-44.600		
C. NETO GREŠKE I OMAŠKE (-A-B)	157.003	250.908		

* Preliminarni podaci

** Procjene MF za BDP januar - decembar 2012. godine

Tabela 2 – Ukupan priliv stranih direktnih investicija u Crnoj Gori - po zemljama 01.01. - 31.12.2012. godine, u eurima

Zemlja	Ukupno	Priliv po osnovu ulaganja nerezidenata u Crnu Goru			Priliv po osnovu ulaganja rezidenata u inostranstvo		
		Investicije u domaća preduzeća i banke	Prodaja nepokretnosti u Crnoj Gori	Ulaganje stranog kapitala koji ne povećava osnovni kapital (interkompanijski dug)	Smanjenje kapitala u stranim bankama i preduzećima	Prodaja nepokretnosti u inostranstvu	Povraćaj domaćeg kapitala koji ne povećava osnovni kapital
		1(2+3+4+5+6+7)	2	3	4	5	6
Ruska Federacija	161.538.503,08	7.284.888,48	133.168.356,34	20.951.758,26		133.500,00	
Holandija	125.570.416,58	58.793.476,00	459.273,65	66.317.666,93			
Slovenija	58.289.917,86	47.374.396,75	750.251,53	8.323.973,57	725.117,80		1.116.178,21
Švajcarska	39.888.726,34	1.531.285,50	31.979.796,19	6.377.644,65			
Italija	36.362.788,01	35.612.873,50	570.696,51	179.218,00			
Norveška	27.412.844,31		597.859,31	14.985,00	26.800.000,00		
Srbija	26.609.245,88	14.158.911,25	8.567.064,15	1.187.298,88	2.482.170,85	131.037,87	82.762,88
Turska	24.994.660,00	15.127.808,00	43.020,00	9.823.832,00			
Mađarska	21.514.966,50	20.000.001,00	1.430.792,00	84.173,50			
Kipar	17.389.625,24	3.478.762,09	7.487.887,95	5.976.975,20			446.000,00
Velika Britanija	15.084.788,96	1.032.095,03	6.922.024,72	7.129.179,21	1.490,00		
Njemačka	14.634.423,42	417.921,84	3.285.288,59	10.831.212,99		100.000,00	
Ujedinjeni Arapski Emirati	11.962.223,38	1.197.018,00	233.481,38	10.531.724,00			
Austrija	9.424.305,17	1.463.233,22	1.800.273,00	6.150.798,95	10.000,00		
Letonija	4.164.309,94	469.120,00	2.830.171,75	865.018,19			
SAD	3.959.744,10	150.147,99	3.487.353,15	322.242,96			
Češka	2.441.658,39	5.725,00	1.104.020,90	1.231.912,49	100.000,00		
Bosna i Hercegovina	2.383.854,75	57.587,85	1.991.820,82	233.248,29	30.708,20	70.489,59	
Luksemburg	1.927.840,00	500.000,00	475.694,00	952.146,00			
Australija	1.699.924,06	837.668,03	862.256,03				
Lihtenštajn	1.687.242,50	544.975,00	1.142.267,50				
Panama	1.663.850,00	268.950,00	403.400,00	991.500,00			
Francuska	1.598.402,58	101.933,00	1.391.494,58	104.975,00			
Djevičanska Ostrva (UK)	1.491.699,01	15.956,00	1.258.976,01	216.767,00			
Estonija	1.465.193,22		1.462.193,22	3.000,00			
Hrvatska	1.429.395,48	190.128,06	1.102.191,42	137.076,00			
Belgija	1.348.755,00	40.000,00	949.000,00	359.755,00			
Švedska	1.344.374,16	424.955,00	568.844,16	350.575,00			
Hong Kong	1.149.487,23	143.500,00	855.987,23	150.000,00			
Kosovo	1.013.953,40		1.003.953,40			10.000,00	
Kanada	950.929,23	130.004,54	788.311,40	32.613,29			
Novi Zeland	845.578,00		785.868,00	59.710,00			
Poljska	812.468,00	798.700,00	4.500,00	9.268,00			
Irska	725.610,45		71.269,95	654.340,50			
Litvanija	695.781,43	153.598,50	518.250,68	23.932,25			
Belize	675.896,28	5.000,00	553.391,00	117.505,28			
Singapur	606.620,00		606.620,00				
Kazahstan	563.917,00	12.011,00	537.706,00	14.200,00			
Sejšeli	542.430,00		382.430,00	160.000,00			
Bjelorusija	526.012,96		524.512,96	1.500,00			

Tabela 2 – Ukupan priliv stranih direktnih investicija u Crnoj Gori - po zemljama 01.01. - 31.12.2012. godine, u eurima - nastavak tabele

Zemlja	Ukupno	Priliv po osnovu ulaganja nerezidenata u Crnu Goru			Priliv po osnovu ulaganja rezidenata u inostranstvo		
		Investicije u domaća preduzeća i banke	Prodaja nepokretnosti u Crnoj Gori	Ulaganje stranog kapitala koji ne povećava osnovni kapital (interkompanijski dug)	Smanjenje kapitala u stranim bankama i preduzećima	Prodaja nepokretnosti u inostranstvu	Povraćaj domaćeg kapitala koji ne povećava osnovni kapital
		1(2+3+4+5+6+7)	2	3	4	5	6
Makedonija	466.119,00		291.813,00	174.306,00			
Španija	450.596,84	168.977,20	279.661,00	1.958,64			
Danska	444.294,97		426.479,22	17.815,75			
Kina	440.000,00		140.000,00	300.000,00			
Grčka	409.923,00		406.953,00	2.970,00			
Albanija	388.015,00	187.473,00	90.549,00	109.993,00			
Izrael	294.846,18	14.900,00	165.000,00	114.946,18			
Ukrajina	291.730,00	300,00	279.110,00	12.320,00			
Bugarska	265.562,00		227.633,00	37.929,00			
Monako	217.118,00		217.118,00				
Slovačka	206.620,00	16.886,00	108.034,00	81.700,00			
Japan	200.000,00			200.000,00			
Finska	150.822,57		130.847,57	19.975,00			
Uzbekistan	126.369,67		126.369,67				
Maršalska Ostrva	105.580,00		35.000,00	70.580,00			
Ostale zemlje	426.173,24	2.200,00	355.229,45	68.743,79			
Ukupno:	633.276.132,37	212.713.366,83	226.238.346,39	162.084.963,75	30.149.486,85	445.027,46	1.644.941,09

Napomena: Izvor podataka je ITRS i podaci su dati prema zemljama plaćanja.

Tabela 6 – Cijene

		Potrošačke cijene		Cijene proizvođača ind. proizvoda		Cijene proizvođača ind. proizvoda za izvoz		Cijene ind. proizvoda iz uvoza	
		Ukupno		Ukupno		Ukupno		Ukupno	
		Godišnja stopa	Mjesečna stopa	Godišnja stopa	Mjesečna stopa	Godišnja stopa	Mjesečna stopa	Godišnja stopa	Mjesečna stopa
2009.	Jan.	4,9	-0,2	5,7	-1,2	-22,6	-13,9		
	Feb.	5,4	0,7	4,7	0,0	-21,3	-1,3		
	Mar.	5,5	0,4	0,6	-1,6	-25,9	-1,4		
	Apr.	5,4	0,6	0,1	0,3	-31	-0,6		
	Maj	4,8	0,1	-1,9	-0,5	-30,3	0,2		
	Jun	2,8	-0,3	-7,8	-1,1	-36	-8,2		
	Jul	2,1	-0,6	-9,3	-1,4	-29,7	11,1		
	Avg.	3,1	1,1	-9,9	0,6	-24	8,6		
	Sep.	1,7	-0,3	-8,6	0,7	-28,9	-4,7		
	Okt.	1,7	0,0	-8,1	0,5	-26,4	1,6		
	Nov.	2,3	0,0	-7,2	0,3	-18,3	1,7		
	Dec.	1,5	0,1	-3,4	0,3	-2,1	7,4		
2010.	Jan.	0,8	-0,3	-6,4	-2,4	12,7	3,8	3,1	1,5
	Feb.	0,2	0,1	-6,2	-0,8	14,3	-2,4	3,9	0,4
	Mar.	0,7	0,4	-4,6	-0,5	24,2	4,7	5,6	1,6
	Apr.	0,4	0,1	-3,4	1,5	34,3	6,5	6,6	1,1
	Maj	0,3	-0,1	1,1	3,8	30,1	-2,8	6,1	-0,1
	Jun	0,2	-0,4	2,2	-0,7	35,6	-2,8	6,2	-0,3
	Jul	1,0	0,2	2,9	-0,9	20,6	-1,3	9,0	2,0
	Avg.	-0,1	0,1	2,5	0,3	13,2	2,0	10,6	1,5
	Sep.	0,3	0,1	1,6	0,2	22,1	3,2	8,0	-0,9
	Okt.	0,6	0,2	0,7	-0,3	15,6	-2,7	8,6	0,4
	Nov.	0,8	0,2	0,3	0,0	21,3	5,4	7,3	0,3
	Dec.	0,7	0,1	0,4	0,3	17,2	3,1	9,4	1,6
2011.	Jan.	1,1	0,3	2,8	1,6	13,2	1,5	8,1	1,8
	Feb.	2,0	1,0	4,5	0,8	16,3	0,4	8,7	0,8
	Mar.	3,7	2,0	5,6	0,4	11,9	0,0	8,1	0,9
	Apr.	3,7	0,0	4,7	0,0	5,5	-0,1	8,1	0,7
	Maj	3,6	-0,1	1,9	-0,2	9,0	0,9	7,6	-0,6
	Jun	3,5	-0,5	2,2	-0,3	11,7	-0,2	7,5	-0,3
	Jul	3,0	-0,3	3,6	0,7	11,7	-1,0	5,6	-0,2
	Avg.	3,6	0,7	3,2	0,0	9,4	-0,3	5,6	1,3
	Sep.	3,4	-0,1	3,2	0,1	5,6	-0,7	5,7	-0,8
	Okt.	3,3	0,2	2,8	-0,4	6,7	-1,5	5,4	0,0
	Nov.	3,0	-0,2	2,8	-0,1	-0,5	-2,3	5,4	0,2
	Dec.	2,8	-0,2	1,0	-1,6	-6,3	-3,0	4,3	0,4
2012.	Jan.	4,1*	0,7*	-0,6	1,0	-8,6	-1,1	3,1	0,8
	Feb.	4,2	1,0	-0,8	0,4	-6,0	3,3	2,5	-0,1
	Mar.	2,7	0,4	-1,5	-0,3	-5,8	0,2	1,8	-0,1
	Apr.	3,1	0,5	-0,2	0,1	-5,6	0,1	1,4	0,3
	Maj	3,5	0,4	-0,3	-0,2	-7,8	-1,5	1,0	-0,8
	Jun	3,9	0,2	1,8	1,8	-7,4	0,3	0,5	-0,8
	Jul	4,4	0,2	0,9	0,0	-7,2	-0,8	0,8	0,1
	Avg.	4,0	0,4	5,1	4,2	-7,1	-0,2	2,3	2,6
	Sep.	4,4	0,4	3,5	-1,5	-8,7	-2,4	3,3	0,4
	Okt.	5,2	1,1	4,3	0,4	-2,3	5,4	2,5	-0,8
	Nov.	5,2	-0,1	4,5	0,1	-1,4	-0,3	1,7	-0,5
	Dec.	5,1	-0,3	5,7	-0,4	-0,5	-2,1	0,5	-0,7

Izvor: Monstat

* Korigovana januarska stopa u saopštenju CPI za decembar 2012. godine

Tabela 9 – Broj pravnih lica i preduzetnika i njihova struktura na osnovu blokade računa u periodu decembar 2007 – decembar 2012. godine

Datum	Ukupan broj pravnih lica i preduzetnika	Broj pravnih lica i preduzetnika koji nisu u blokadi	%	Broj pravnih lica i preduzetnika koji su u blokadi	%
31.12.2007.	35.173	27.027	76,84%	8.146	23,16%
31.12.2008.	45.446	35.717	78,59%	9.729	21,41%
31.12.2009.	50.186	37.932	75,58%	12.254	24,42%
31.12.2010.	53.861	39.748	73,80%	14.113	26,20%
31.12.2011.	57.464	42.278	73,57%	15.186	26,43%
2012.					
31.01.	57.669	42.317	73,38%	15.352	26,62%
29.02.	57.916	42.424	73,25%	15.492	26,75%
31.03.	58.218	42.688	73,32%	15.530	26,68%
30.04.	58.523	42.845	73,21%	15.678	26,79%
31.05.	58.839	43.161	73,35%	15.678	26,65%
30.06.*	50.450	38.527	76,37%	11.923	23,63%
31.07.	50.870	38.909	76,49%	11.961	23,51%
31.08.	51.533	39.570	76,79%	11.963	23,21%
30.09.	51.438	39.534	76,86%	11.904	23,14%
31.10.	51.752	39.788	76,88%	11.964	23,12%
30.11.	51.824	39.741	76,68%	12.083	23,32%
31.12.	52.089	39.842	76,49%	12.247	23,51%

* Broj pravnih lica i preduzetnika je na dan 30.6.2012. godine umanjen iz razloga što je izvršeno usklađivanje evidencije Centralnog registra računa, koji vodi Centralna banka Crne Gore, sa evidencijama Centralnog registra privrednih subjekata i Privrednog suda u kojima su navedena pravna lica i preduzetnici obrisana. Shodno tome izvršeno je ažuriranje i svih ostalih podataka koji se objavljuju u vezi sa sprovođenjem prinudne naplate.

Tabela 10 – Pokazatelji broja unijetih naslova za prinudnu naplatu

Period	Ukupan broj unijetih naslova u program blokade	Radni dani
Ukupno 2011.	30.617	255
2012.		
I	2.651	20
II	2.496	21
III	2.793	22
IV	2.416	21
V	2.234	19
VI	1.601	21
VII	2.099	21
VIII	1.230	23
IX	1.336	20
X	1.835	23
XI	1.838	22
XII	2.198	22
Ukupno 2012.	24.727	255

Tabela 13 – Uporedni pokazatelji vrijednosti realizovanog međubankarskog platnog prometa u zemlji u periodu 2007-2012. godina

Period	Međubankarski platni promet	Lančani index	Radni dani	Dnevni prosjek	RTGS	Dnevni prosjek	Učešće RTGS	DNS	Dnevni prosjek	Učešće DNS
2007.	10.425.634.941		254	41.045.807	9.954.690.116	39.191.693	95,48%	470.944.826	1.854.113	4,52%
2008.	10.546.453.000		254	41.521.469	10.019.615.322	39.447.304	95,00%	526.837.678	2.074.164	5,00%
2009.	8.900.719.570		254	35.042.203	8.392.787.438	33.042.470	94,29%	507.932.131	1.999.733	5,71%
2010.	8.673.777.094		256	33.881.942	8.140.415.076	31.798.496	93,85%	533.362.017	2.083.445	6,15%
2011.	9.069.817.107		255	35.567.910	8.519.229.139	33.408.742	93,93%	550.587.969	2.159.169	6,07%
I-2012.	454.573.077	42	20	22.728.654	423.286.346	21.164.317	93,12%	31.286.731	1.564.337	6,88%
II-2012.	623.263.589	137	21	29.679.219	588.270.369	28.012.875	94,39%	34.993.219	1.666.344	5,61%
III-2012.	656.872.692	105	22	29.857.850	615.089.057	27.958.593	93,64%	41.783.635	1.899.256	6,36%
IV-2012.	833.683.093	127	21	39.699.195	791.173.542	37.674.931	94,90%	42.509.550	2.024.264	5,10%
V-2012.	696.287.039	84	19	36.646.686	651.978.765	34.314.672	93,64%	44.308.274	2.332.014	6,36%
VI-2012.	777.681.492	112	21	37.032.452	727.675.978	34.651.237	93,57%	50.005.515	2.381.215	6,43%
VII-2012.	932.571.076	120	21	44.408.146	875.321.600	41.681.981	93,86%	57.249.477	2.726.166	6,14%
VIII-2012.	898.529.759	96	23	39.066.511	842.011.664	36.609.203	93,71%	56.518.095	2.457.308	6,29%
IX-2012.	800.636.124	89	20	40.031.806	753.093.876	37.654.694	94,06%	47.542.249	2.377.112	5,94%
X-2012.	760.283.156	95	23	33.055.789	710.952.004	30.910.957	93,51%	49.331.152	2.144.833	6,49%
XI-2012.	703.678.206	93	22	31.985.373	658.906.381	29.950.290	93,64%	44.771.825	2.035.083	6,36%
XII-2012.	965.409.103	137	22	43.882.232	915.896.255	41.631.648	94,87%	49.512.848	2.250.584	5,13%
2012.	9.103.468.406		255	35.699.876	8.553.655.836	33.543.748	93,96%	549.812.570	2.156.128	6,04%
Mjesečni prosjek	758.622.367				712.804.653			45.817.714		
Indeks 2012/2011.	100,37				100,40			99,86		

Tabela 14 – Uporedni pokazatelji vrijednosti realizovanog internog platnog prometa u zemlji u periodu 2007-2012. godina

Period	Ukupan interni platni promet	Lančani Index	Radni dani	Dnevni prosjek	Bezgotovinski platni promet	Dnevni prosjek	Učešće bezgot.	Gotovinski platni promet	Dnevni prosjek	Učešće got.
2007.	14.816.950.718		254	58.334.452	11.233.614.329	44.226.828	75,82%	3.583.336.389	14.107.624	24,18%
2008.	16.168.828.627		254	63.656.806	12.352.961.765	48.633.708	76,40%	3.815.866.862	15.023.098	23,60%
2009.	13.132.500.623		254	51.702.758	9.993.633.299	39.345.013	76,10%	3.138.867.324	12.357.745	23,90%
2010.	11.733.587.598		256	45.834.327	8.741.589.307	34.146.833	74,50%	2.991.998.291	11.687.493	25,50%
2011.	12.009.464.651		255	47.095.940	8.952.110.113	35.106.314	74,54%	3.057.354.538	11.989.626	25,46%
I-2012.	713.625.426	61	20	35.681.271	530.378.440	26.518.922	74,32%	183.246.986	9.162.349	25,68%
II-2012.	726.973.788	102	21	34.617.799	545.439.461	25.973.308	75,03%	181.534.326	8.644.492	24,97%
III-2012.	895.705.055	123	22	40.713.866	671.124.270	30.505.649	74,93%	224.580.784	10.208.217	25,07%
IV-2012.	874.664.153	98	21	41.650.674	647.719.529	30.843.787	74,05%	226.944.624	10.806.887	25,95%
V-2012.	948.407.316	108	19	49.916.175	706.707.635	37.195.139	74,52%	241.699.681	12.721.036	25,48%
VI-2012.	1.044.870.606	110	21	49.755.743	777.526.881	37.025.090	74,41%	267.343.725	12.730.654	25,59%
VII-2012.	1.214.475.594	116	21	57.832.171	884.302.092	42.109.623	72,81%	330.173.501	15.722.548	27,19%
VIII-2012.	1.172.003.065	97	23	50.956.655	831.598.220	36.156.444	70,96%	340.404.844	14.800.211	29,04%
IX-2012.	1.031.868.241	88	20	51.593.412	758.551.114	37.927.556	73,51%	273.317.127	13.665.856	26,49%
X-2012.	1.024.927.837	99	23	44.562.080	756.914.221	32.909.314	73,85%	268.013.616	11.652.766	26,15%
XI-2012.	1.026.342.275	100	22	46.651.922	791.973.799	35.998.809	77,16%	234.368.476	10.653.113	22,84%
XII-2012.	1.036.649.211	101	22	47.120.419	779.896.999	35.449.864	75,23%	256.752.212	11.670.555	24,77%
ukupno I-XII/2012.	11.710.512.566		255	45.923.579	8.682.132.662	34.047.579	74,14%	3.028.379.904	11.876.000	25,86%
Mjesečni prosjek	975.876.047				723.511.055			252.364.992		
Index 2012/2011.	98				97			99		

Tabela 15 – Ukupni prihodi CBCG

Red. Br.	Naziv	Planirano	Izvršenje	Izvršenje	Učešće	Index	Index
		2012.	jan-dec 2011.	jan-dec 2012.		2012/plan	2012/2011.
		1	2	3	%	3/1	3/2
1.	FINANSIJSKI PRIHODI	3.620.000,00	3.976.575,30	2.798.944,75	27,26	77,32	70,39
1.1.	Prihodi od kamata	3.620.000,00	3.887.194,30	2.706.491,75	26,36	74,76	69,63
1.2.	Dobici od prodaje finansijskih sredstava	0,00	89.381,00	92.453,00	0,9	-	103,44
1.3.	Pozitivne kursne razlike	0,00	0,00	0,00	-	-	0,00
2.	PRIHODI POSLOVANJA I DRUGI PRIHODI	7.530.800,00	11.722.616,96	7.468.218,17	72,74	99,17	63,71
2.1.	Prihodi od naknada	6.474.300,00	6.363.098,61	6.605.114,01	64,33	102,02	103,80
2.1.1.	Prihodi od naknada za usluge platnog prometa	3.713.500,00	3.666.763,62	3.736.802,14	36,4	100,63	101,91
2.1.2.	Naknade za usluge sa gotovim novcem	182.000,00	155.238,42	251.446,94	2,45	138,16	161,97
2.1.3.	Naknade za sprovođenje prinudne naplate	592.800,00	538.746,11	398.318,89	3,88	67,19	73,93
2.1.4.	Naknade za poslove fiskalnog agenta	640.000,00	669.619,73	726.877,31	7,08	113,57	108,55
2.1.5.	Naknada za kontrolu poslovanja, dozvole i saglasnosti	1.042.000,00	1.027.519,23	1.059.692,73	10,32	101,70	103,13
2.1.6.	Naknade za usluge pretrage kreditnog registra biroa	304.000,00	305.211,50	431.976,00	4,21	142,10	141,53
2.2.	Prihodi od određenih naknada	202.300,00	241.378,68	62.103,14	0,61	30,70	25,73
2.3.	Prihodi od operativnog lizinga	240.000,00	221.385,13	188.249,66	1,83	78,44	85,03
2.4.	Prihodi od prodaje	385.000,00	386.647,85	361.037,28	3,52	93,78	93,38
2.5.	Drugi prihodi	229.200,00	4.510.106,69	251.714,08	2,45	109,82	5,58
	UKUPNO	11.150.800,00	15.699.192,26	10.267.162,92	100,00	92,08	65,40

Tabela 16 – Ukupni rashodi CBCG

Red. Br.	Naziv	Planirano	Izvršenje	Izvršenje	Učešće	Index	Index
		2012.	jan-dec 2011.	jan-dec 2012.		2012/plan	2012/2011.
		1	3	3	%	3/1	3/2
1.	FINANSIJSKI RASHODI	1.450.000,00	1.952.460,69	828.485,25	8,72	56,42	44,77
1.1.	Rashodi kamata	1.450.000,00	1.310.113,62	395.993,21	4,17	27,31	30,23
1.1.1.	Rashodi kamata bankama - OR	450.000,00	418.515,83	326.090,42	3,43	72,46	77,92
1.1.2.	Rashodi kamata drugim finansijskim institucijama	200.000,00	160.487,16	39.405,32	0,42	19,70	24,55
1.1.3.	Rashodi kamata javnom sektoru	800.000,00	731.110,63	30.497,47	0,32	3,81	4,17
1.2.	Gubici od prodaje i umanjenje vrijednosti finansijskih sredstava	0,00	517.242,50	422.107,00	4,44	-	81,16
1.3.	Negativne kursne razlike	0,00	125.104,57	10.385,04	0,11	-	8,30
2.	TROŠKOVI POSLOVANJA	8.828.800,00	8.930.819,43	8.677.397,59	91,28	98,29	97,16
2.1.	Troškovi naknada	133.262,00	112.798,09	179.327,32	1,89	134,57	158,98
2.2.	Troškovi zaposlenih	5.681.998,00	5.945.710,73	5.982.405,29	62,93	105,29	100,62
2.2.1.	Bruto zarade	5.114.998,00	5.287.052,95	5.396.256,14	56,77	105,50	102,07
2.2.2.	Druga primanja	140.000,00	171.796,94	140.620,82	1,48	100,44	81,85
2.2.3.	Naknada povećanih troškova	427.000,00	383.720,69	372.234,21	3,91	87,17	97,01
2.2.4.	Ostali troškovi zaposlenih	0,00	103.140,15	73.294,12	0,77	0,00	71,06
2.3.	Administrativni troškovi	865.801,00	808.209,13	613.277,87	6,45	70,83	75,88
2.4.	Operativni troškovi poslovanja	1.884.939,00	1.672.243,04	1.454.699,48	15,30	77,17	86,99
2.5.	Drugi troškovi poslovanja	262.800,00	391.858,44	447.687,63	4,71	170,35	114,25
	UKUPNO	10.278.800,00	10.883.280,12	9.505.882,84	100,00	92,48	87,34

Prilog 2 - Podzakonska akta

Podzakonski akti Centralne banke Crne Gore donijeti tokom 2012. godine

1. Odluka o javnom objelodanjivanju podataka od strane banaka („Službeni list CG“, br. 2/12),
2. Odluka o izmjeni i dopuni Odluke o izvještajima koji se dostavljaju Centralnoj banci Crne Gore u skladu sa Zakonom o bankama („Službeni list CG“, br. 2/12),
3. Odluka o dopuni Odluke o privremenim mjerama za upravljanje kreditnim rizikom u bankama („Službeni list CG“, br. 2/12),
4. Odluka o dopuni Odluke o bankarskom ombudsmanu („Službeni list CG“, br. 2/12),
5. Odluka o utvrđivanju stope zatezne kamate za period od 01. januara do 30. juna 2012. godine („Službeni list CG“, br. 2/12),
6. Odluka o sadržaju, rokovima i načinu sačinjavanja i dostavljanja finansijskih izvještaja banaka („Službeni list CG“, br. 15/12),
7. Odluka o načinu izračunavanja izloženosti banaka („Službeni list CG“, br. 15/12),
8. Odluka o prestanku važenja Odluke o sprovođenju prinudne naplate sa računa izvršnog dužnika („Službeni list CG“, br. 15/12),
9. Odluka o izmjeni Odluke o utvrđivanju tarife po kojoj se obračunavaju naknade za vršenje usluga koje obavlja Centralna banka Crne Gore („Službeni list CG“, br. 22/12),
10. Odluka o dopuni Odluke o obaveznoj rezervi banaka kod Centralne banke Crne Gore („Službeni list CG“ br. 22/12),
11. Odluka o minimalnim standardima za upravljanje kreditnim rizikom u bankama („Službeni list CG“, br. 22/12),
12. Odluka o utvrđivanju stope zatezne kamate za period od 01. jula do 31. decembra 2012. godine („Službeni list CG“, br. 35/12),
13. Odluka o kontnom okviru za banke („Službeni list CG“, br. 55/12),
14. Odluka o dopuni Odluke o minimalnim standardima za upravljanje kreditnim rizikom u bankama („Službeni list CG“, br. 55/12),
15. Odluka o izmjenama i dopuni Odluke o adekvatnosti kapitala banaka („Službeni list CG“, br. 55/12),
16. Odluka o privremenim mjerama za ograničenje kamatnih stopa banaka („Službeni list CG“ br. 56/12),
17. Odluku o minimalnim standardima za upravljanje rizicima u mikrokreditnim institucijama („Službeni list CG“, br. 61/12),
18. Odluka o izmjeni Odluke o minimalnim standardima za ulaganja banaka u nepokretnosti i osnovna sredstva („Službeni list CG“, br. 61/12),
19. Odluka o izmjenama Odluke o obaveznoj rezervi banaka kod Centralne banke Crne Gore („Službeni list CG“, br. 61/12),
20. Odluka o statističkim podacima koji se dostavljaju CBCG za potrebe sastavljanja platnog bilansa Crne Gore („Službeni list CG“, br. 61/12),
21. Odluka o izvještajima koji se dostavljaju Centralnoj banci Crne Gore („Službeni list CG“, br. 64/12),
22. Odluka o izmjeni i dopuni Odluke o kreditnom registru („Službeni list CG“, br. 64/12),
23. Odluka o prestanku važenja Odluke o obaveznim elementima naloga za transfer sredstava koji se odnose na uplatioca („Službeni list CG“, br. 64/12),

24. Uputstvo o načinu evidentiranja rezervacija za potencijalne kreditne gubitke, ispravki vrijednosti i otpisanih stavki bilansne aktive pri utvrđivanju početnog stanja u poslovnim knjigama banaka za 2013. godinu („Službeni list CG“, br. 61/12).

CIP - Каталогизација у публикацији
Централна народна библиотека Црне Горе, Цетиње

336.711(497.16)

GODIŠNJI izvještaj o radu : 2012. godina. - 2003- . - Podgorica (Bulevar Sv. Petra
Cetinjskog br. 6) : Centralna banka Crne Gore, 2013 (Cetinje : Štamparija OBOD). - 28 cm

Godišnje

ISSN 1800-6604 = Godišnji izvještaj o radu (Podgorica)

COBISS.CG-ID 11832080